

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

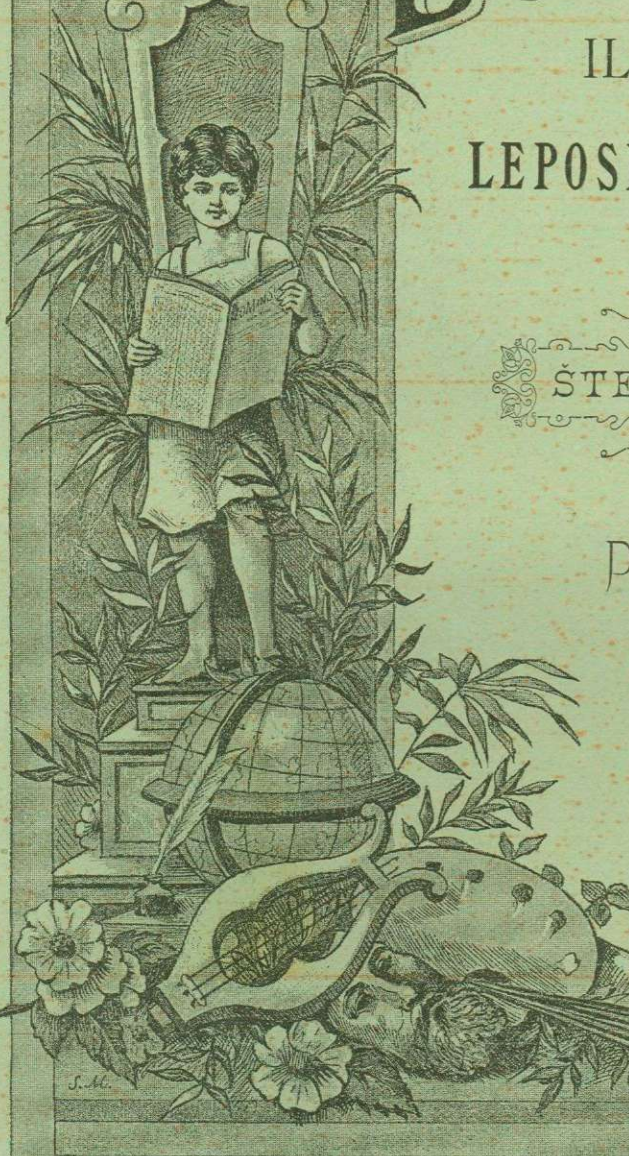
ŠTEV. 8. LETO IV

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. AVGUSTA 1891.

TISEK
,KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina VIII. zvezka.

	Stran
1. Jurij baron Vega. <i>Sestavil dr. Fr. L.</i>	337
2. Savel. Dramatičen prizor. <i>Spisal A. M.</i>	341
3. Na Samovcu. Povest. <i>Spisal Podgoričan</i>	345
4. Daj mi pesmij! <i>Zložil M. O.</i>	352
5. Dvojni pokop. <i>Zložil A. H.</i>	353
6. Medaljon. <i>Spisal Ivan Zupanec</i>	354
7. Brata Filena. <i>Zložil M. O.</i>	359
8. Izlet na Konjiško goro. <i>Spisal M. Cilenšek</i>	360
9. Nekaj slik iz tujine. <i>Napisal Kozma</i>	365
10. Tvar in lik. <i>Spisal —č—</i>	371
11. „Ruska biblioteka“ in naši prevodi slovanskih izvirnikov. <i>Spisal V. B.</i>	375
12. Doma in po svetu. Pregled prosvetnega gibanja narodov Češka akademija znanostij. — Avstrijski poljski vseučilišči. — »Školní vystava Pražské malířské akademije.« — »Slovanstvo ve svych zpěvech.«	377
13. Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu. <i>Píše F. S. Lekše</i>	378
14. Slovstvo	380
A. Hrvaško in srbsko. Mrtvi kapitali. Pripoviest. <i>Napisao Josip Kozarac.</i> — Život svetog Alojzija Gonzage. <i>Preveo i popunio dr. Josip Lang.</i> — Borba za život od Petra Despotovića. — B. Češko slovstvo. Ottův Slovník Naučný. — Sebrané spisy Al. Jiráskova. — Velkostatkář. <i>Spisal Fr. Ad. Šubert.</i> — Obrazy z kul- turních dějin českých. — Dějiny Čech a Moravy nové doby. <i>Spisal dr. Anton Rezek.</i> — Nove češke pesmi. — Dějiny umění výtvarných. <i>Sp. Tyrš in Mádl.</i> — F. L. Věk. <i>Spisal A. Jirásek.</i> — Poetika. <i>Spisal P. J. Vychodil.</i> — Kněži katoličtí o pisemnictví novoč. za- sloužili, svazek I. — C. Poljsko slovstvo. Wierna Rózia. Povest. <i>Spisal Karol Miarka.</i> — Pamiętnik niewolnika afrykańskiego. — D. Druga slovstva. Führer durch Bulgarien. <i>Wörl.</i> — Ein Spazier- gang um die Welt. <i>Spisal gr. Al. Hübner.</i>	
15. Raznoterosti	383
Naše slike. — Spominska plošča dr. Janeza Bleiweisa. — »Matica Slovenska« in »Matica Hrvatska«. — Vuhred (Wuchern)	384

Slike.

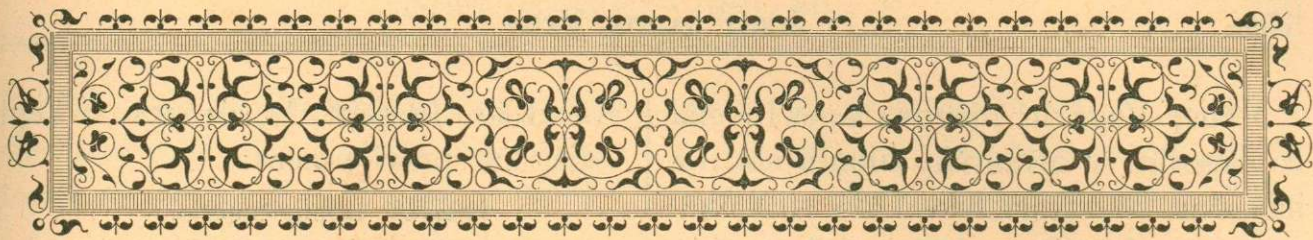
1. Josip Ogrinec	337
2. Jurij baron Vega	339
3. Dvojni pokop	353
4. Evropejska naselbina v južni Afriki	361
5. Mehika	367
6. Ognjenik Jorullo	368
7. Zetev na otoku Cipru	369
8. Trst	370

~~~~~

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov
skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marija-
nišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška
Bukvarna.“

~~~~~

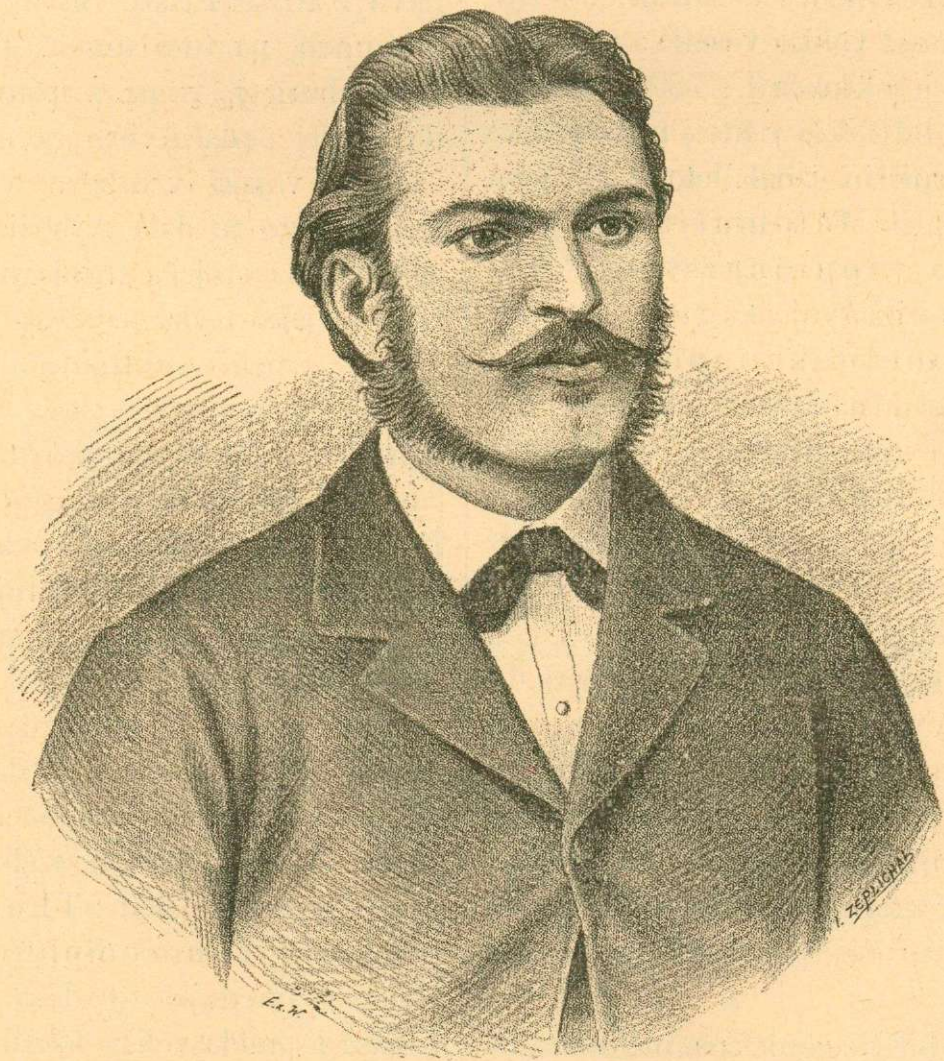

Jurij baron Vega.

(Sestavil dr. Fr. L.)

Ko smo se učili v gimnaziji logaritmov, povedal nam je profesor matematike ime, ki je zapisano kot naslov temu sestavku.

Rekel nam je, da je Vega napravil najboljše tabele logaritmov, da je bil pa ta slavni učenjak naš rojak. Odslej sem se še posebej zanimal za tega moža in

Josip Ogrinec.

bil jako srečen, ko sem dobil od pokojnega prof. Peternela njegovo podobo. Ko je začel naš list donášati slike, sklenil sem takoj, da objavim v njem tudi

Vegovo sliko. Dober prijatelj jo je prerisal, in tako jo vidi blagovoljni čitatelj na naslednjem listu. A kdo je bil Vega, kako je živel in kaj je storil?

Jernej Vega in njegova žena Helena iz Zagorice v Moravški župniji sta dobila dné 23. aprila leta 1754. sina, katerega so krstili za Jurija. Bil je njiju jedini sin, hčere pa sta imela tri. Ker je bil Jurij jako bistre glave, dala sta ga v Ljubljano v šolo, kjer je kazal nenavadno nadarjenost za računstvo. Njegov učitelj matematike, duhovnik Josip pl. Maffei, budil in razvijal je njegov nenavadni dar, česar se je Vega še pozneje hvaležno spominjal. L. 1775. je dovršil učenje na Ljubljanskem liceju in kot izvrsten matematik takoj dobil službo c. kr. brogarskega merivca (Navigations-Ingenieur) v notranji Avstriji. Ker je pa imel veliko veselja za vojaški stan, stopil je oktobra l. 1780. v avstrijsko vojno, bil takoj učitelj matematike pri topničarjih in izdal leta 1782. prvi zvezek svojih »Matematičnih predavanj za topničarstvo«. A naslednje leto izdá svoje logaritemske trigonometrijske tabele, katere je preračunal na podlagi starejših del s pomočjo svojih učencev topničarjev. Ker je hotel, da bi se knjiga dovršila do najvišje popolnosti, obljubil je jeden zlat vsakomu, ki bi našel in mu naznanil v knjigi kako napako.

Odslej se je dvigal od stopinje do stopinje v vojaških časteh in je bil l. 1787. že stotnik. Tudi je izdal knjigo za knjigo, n. pr. 2. in 3. zvezek svojih »Matematičnih predavanj«, »Praktični navod za metanje bomb«, dokler ga niso tedanji boji poklicali na drugo polje.

Vega je bil učenjak, pa nič manj ni bil tudi hraber vojak. Avstrija je bila takrat zapletena v turško vojsko. Vega je prosil radovoljno, da bi smel iti v vojsko. Odlikoval se je tukaj posebno pri obleganju Belgrada, o katerem pripoveduje tudi znana narodna pesem:

»Lavdon«. In rekel bi, da prav o Vegi velja, kar pravi pesem:

Cesarski bombe mečejo,
Se Turki 'z grada vlečejo,

zakaj prav Vega je bil pri največjih topovih in uravnaval jih tako, da so bombe dobro zadevale. A ni dolgo bival na jugu. Z delom vojne je moral proti severu, ker je žugal pruski kralj ob severni meji z vojsko.

A še večja slava ga je čakala v bojih s Francozi, ki so imeli takrat opraviti skoro s celim svetom. L. 1792. se je boril Vega, ki je bil tedaj že major, s Francozi; a ob jednom se je pridno bavil z matematiko. Bil je h krati jako pogumen, pa tudi umen. Trdno mesto Lauterburg je n. pr. pripravil do tega, da se je podalo, in potem je sam s svojimi vojaki vzdrževal v mestu lep red. Mnogo je dala Avstrijem opraviti sredi Rena stoječa trdnjava Fort Louis. Bilo je jako težko uspešno jo prijeti, in zato je trpelo obleganje dokaj dolgo. Tu pa se ponudi Vega, da premaga trdnjavo v 24 urah, ako mu pusté, da ravna s topničarstvom po svoji volji. Dovolé mu in obljubijo celó red Marije Terezije. Vega prisili trdnjavo, da se udá še poprej, nego v 24 urah, a reda Vega tedaj ni dobil.

Med bojnim hrumom pa ni zane-marjal svojih vednostnih del. Pri njem ni obveljal pregovor: Inter arma musae silent. Zakaj l. 1794. je izšlo v Lipskem njegovo veliko delo: »Thesaurus logarithmorum completus«. Po pravici se imenuje to delo velikansko. Knjiga je imela veliko folijantovo obliko in obsegala 713 str. Dasi tudi ni vsega izračunal sam, a sam je vse delo vodil in uredil.

Odlikoval se je v bojih Vega tudi naslednja leta, a posebno zaslugo za topničarstvo si je pridobil s tem, da je iznašel

l. 1795. nove topiče, ki so metali bombe skoro dvakrat dalje, nego vsi tedanji topiči ali možnarji. Takoj so porabili v naši vojni to iznajdbo, ki je pokazala svoj uspeh pri obleganju mesta Mannheim. Tako silovito so letele bombe

Jurij baron Vega.

na trdnjavo, da se je moralo mesto s posadko podati v kratkem času. Sedaj je dobil tudi v istini veliko vojaško odliko za zasluge, namreč red Marije Terezije. Taka dela poleg vojaške hrabrosti so povzdignila Vego do slave in sreče.

Še nekoliko časa se je bojeval s Francozi, po l. 1797. pa ga ne nahajamo več v vojni vrsti. Izdal pa je v imenovanem letu svoje logaritemske tabele v 2. zboljšanim in predelanem natisu, ter objavil še nekatere manjše spise. Da je pisal v nemškem jeziku, ne moremo mu zameriti; da pa ni zamenjal svoje domovine, to nam pričajo razni dokazi. Drugo izdajo svoje priročne logaritemske trigonometrijske knjige je posvetil svojemu ljubljanskemu učitelju v matematiki, Josipu Maffei-u, katerega je posebno spoštoval, kakor mu je bil tudi iz srca hvaležen. Najbolj pa je pokazal svojo ljubezen do ožje domovine s tem, da je posvetil 4. del svojih matematičnih predavanj kranjskim deželnim stanovom in v dedikaciji naravnost izrekel: »Vedno se spominjam svoje domovine in dobrot, katere sem prejel v njej po nauku in vzgoji.« Tudi je poslal po jeden izvod vseh svojih del deželnim stanovom, tej pošiljatvi pa pridejal pismo ter ponovil svojo zahvalo; posebej še omenja, da je kot reven dijak dobival brezplačno hrano v neki zasebni hiši. Pač lep vzgled ponižnosti in hvaležnosti! Tudi je pridejal onemu pismu osem spričeval o svojem delovanju na bojnem polju. Iz teh spričeval vemo največ o njegovem življenju.

L. 1800. ga je doletela še večja odlika. Cesar Franc I. ga je povzdignil zaradi njegovih velikih zaslug v baronski stan. V njegovem grbu je goreča bomba sredi srčastega ščita. Deželni stanovi kranjski pa so ga izvolili za svojega uda, leta 1802. so ga povzdignili iz majorja v polkovniškega poročnika, kar je tudi zaslužil, saj je bil nad 20 let pri vojakih. Pa tudi v tujini je

bil Vega v najboljšem glasu. Več učenih zavodov ga je izvolilo za svojega člana.

Kar mahoma pa je Vega izginil v drugi polovici meseca septembra l. 1802. Devet dnij so ga neki iskali zaman, dné 26. septembra pa so ga našli mrtvega v Donavi; s tanko vrvico je bil privezan na neki kol. Grozna smrt! Mislili so izprva, da ga je kdo umoril iz zavisti. A 30 let pozneje se je zvedelo, da ga je neki mlinar umoril roparsko. In bil je takrat še mož v najboljših letih, še 49 let ni bil star. Kdo more umeti sklepe božje, ki so pripustili tak zločin! Tem bolj se nam vzbujajo le spoštovanje, ampak tudi usmiljenje do vélikega učenjaka-vojaka, čim bolj je obžalovanja vredna njegova smrt.

Vega je bil torej učenjak, s katerim se mi, njegovi rojaki, lahko ponašamo. Njegove knjige »Logarithm. trigon. Handbuch« imam pred seboj 60. izdajo, a ta je že iz l. 1876. Njegovo ime je svetovno znano.

Vega je bil blagega značaja. Ožji njegovi rojaki pripovedujejo, da je nameraval vstanoviti dijaške vstanove za dijake svojega domačega kraja. Bil je vseskozi pravičen, dobrotnikom hvaležen, vsem prijazen.

Nad vse druge vrline se blišči njegova pridnost. Kjerkoli je bil, delal je z neumorno vnetostjo, bavil se je s svojo matematiko v vojski in v miru.

Vega je zaslužil, da bi mu vsaj Kranjci, ako ne vsi Slovenci, postavili spodoben spomenik.

L. 1838. so objavila Izvestja kranjskega deželnega muzeja njegova spričevala o slavnih njegovih delih. Po teh je sestavil pokojni prof. M. Peternel njegov življenjepis: iz teh virov so povzete večinoma tudi te črtice.

S a v e l.

Dramatičen prizor.

(Spisal A. M.)

O S E B E:

SAVEL, izraelski kralj.

JONATAN, njegov sin.

MIHOLA, njegova hči.

DAVID.

JARE, } vojaka.

DAN, }

Prizorišče: Jeruzalem. Čas: Po zmagi nad Filistejci.

Dragoceno opravljena soba s slonokostenim prestolom.

Jonatan. David.*Jonatan.*

Okó Jehove čuvaj nad teboj!
Nikdár ne loči se od mene, David!
Menjajva v znak zaveze srečne pasa!¹⁾

David.

Ne, Jonatan! Saj ti si kraljev sin!

Jonatan.

Kaj morem jaz za to? Kraljevo krono
Za čustvo dam ljubezni plemenite.
Oproda ti si, Savlov sin sem jaz,
Oba pa v prsih nosiva srcé.

David (odpaše se).

Nadéni torej pas moj, Jonatan!

Jonatan.

In ti opaši z mojim svoja ledja!
Skrivnost odslej iz src izgini nama!
Ljubiva se pobratima do smrti,
Darujva drug za drugega življenje,
Tolaživa očeta v mračnih urah,
Trpiva vsako dušno bol vzajemno,
Domovju posvetiva meč in roko!

David.

Bodiva v dveh telesih jedna duša! (Ob-
jameta se).

¹⁾ Kadar so Izraelci sklepali večno prijateljstvo, menjali so poleg obleke in orožja zlasti pas. Ta šega še sedaj živi po jutrovih deželah.

Todá še nekaj me teži na skrivnem ...

Mordà zavezo z mano, Jonatan,
Nečastno za-te bo nazival dvor,
Mordà kraljeve sestre same tvoje
Odvračale te bodo od — pastirja.

Jonatan.

Ne, David. Ne govôri dljè takó!
Velevati ne more čustvom srca
Nì kralj, nì rodna sestra, nì dvorjan.
A ti povspel se bodeš više, upaj!
In da še zveš, kakó te čisla dvor,
Zakrivati ne smem ti več nečesa:
Ljubezni plamen si zanetil v srcu
Miholi, sestri moji.

David (osupel).

Sanjaš-li?

Jonatan.

Razkriti tega sama ni ti mogla.

David.

Verjeti ne bi mogel sami jaz.

Jonatan.

Želiš-li v družico si jo? Govôri!

David.

Kako ne cenim naj te redke sreče,
Da v zakon me kraljičina želi!
Todà goji na dômu v Betlehemu

Moj oče bratov neženatih sedem;
Kje naj za žene vsem dobi nagrade? ¹⁾

Jonatan.

Prosila s sestro bodeva očeta,
Da s tabo zveže jo brez zaročnine.

David.

A, Jonatan, preprostemu oprodi
Najlepše hčere dal ne bode kralj.

Jonatan.

Nestalne so v njegovem duhu misli:
Kipeča danes čustva, mrzla jutri,
A dober vendar je moj oče, David,
In često se samó na videz srdi.
Priljubil si se mu kot lastni sin.
Junaške čine tvoje ost ognjena
V njegovo je začrtala srcé.
Preverjen sem, da ti izpolni željo.

David.

Potem nevesto bodem zvesto ljubil,
In tebi bom hvaležen vse življenje.

Prejšnja. Mihola.

Mihola.

Očeta je napadel hudi duh.
Togote ogenj iz očij mu šviga,
Na vsem telesu trepetá . . . Moj Bog!
Povejta, kaj nam je storiti ž njim?

Jonatan.

Pripravi harfo, David, da zabrenkaš!

Mihola.

Kako se smili mi nesrečni oče!

Jonatan.

Odkar besed proroka Samuela
Poslušal ni in je zažgal Bogú
Na žrtveniku v Galgali darí,
Obhaja često tožnost ga moreča.

Mihola.

Nič več ne pride Samuel na dvor.

¹⁾ Izraelski ženin je moral za nevesto plačati nje očetu zaročnino (25 šeklov) ali v denarju ali v kaki vrednostni stvari, ali tudi z dejanjem.

Jonatan.

Prelomil drugič je ukaz njegov,
Ko ni umoril vseh Amalečanov,
Prihranil kralja Agaga za plen,
Odbral ovac najlepših čredo za-se.
Zapretil mu takrat je Samuel,
Pobožni mož ramathaim-sofinski.
In to očeta peče, to mori . . .

Mihola.

Izvestno pride sest na prestol svoj,
Nadene na-se ves kraljevski kras.
Omeči, David, žalostno mu dušo,
Izvabi strunam najmilejšo pesem!
Prav tu prihaja. — Strani! Ti po harfo!

Jonatan.

Resnično, oče že prihaja sèm. (Zbežé).

Savel, pozneje vojaka.

Savel (sam).

Molčite, besi! Kralj velim mogočni!
Oblast imam, da lastni prestol starem,
Da sto sovragov kletih v prah razmanem.
Pred mene stópi, kdor je drzovit! —
Vse tiho . . . sam, na celem dvoru sam . . .
Še enkrat me obišči, Samuel,
Na dvor sijajni k Savlu pridi, prorok!
Ukaži, da se tebi pokori,
Prekolne Agaga iz dna srcá,
Prekolne njega črede — jadni Savel!
Nekdó me kliče: jadni Savel, čuj!
Da, Savel sem. Na prestol zlati sedem,
Zahtevam stražo . . . Jare, Dan, kje sta?

(Vojaka prideta).

Polóži krono zlato mi na glavo,
Poklôni meni kralju se do tal!

Jare (dene krono na glavo in poljubi Savlu noge).

Poklanjam sužnik kralju se do tal.

Savel.

Takó! Ogrni s plaščem me kraljevim!

Dan (ogrne plašč in se jednako prikloni).

Ker mi veleva dika Izraela,
Ležim na zemlji v prahu pred teboj.

Savel.

Svileni pas prinesi! Daj mi kopje!

Jare.

Kraljevo žezlo morda mesto kopja?

Savel.

Ne žezla, kopje!

Dan (prinese kopje).

Slavnemu junaku.

Savel.

Kje je oproda moj, Jezajev sin?

Jare.

Mladenič rusolasi?

Savel.

Pojdi ponj!

Dan.

Prav kar prihaja z Jonatanom k tebi.

(Vojaka odideta).

Savel, Jonatan, David.

Jonatan.

Moj oče, ti si tožen zopet danes?

Savel.

Zakaj si me zapustil, Jonatan?

Oropati me hočejo kraljestva.

Ob meni stoj in varuj prestol moj!

Jonatan.

Tvoj ljubljenec, oproda David, oče,

Prinesel harfo je s seboj. Povej,

Naj zaigra-li, da te utolaži?

Savel.

Zapoje naj o slavnem boju pesem!

Jonatan.

Ubêri strune, David, in zapoj!

David (udari na strune).

Pretresal Jabes je kardel

Sovražnih krik in šum,

Ob cestah plakal Izrael,

Čakaje rešnih trum,

Otrì si z lic, trpin, solzé,

Pozdravi v dalji se glasé;

Prihaja kralj. —

Preplašen je Amoniján

Povesil ščit in mèč,

Zapustil Gilead, iz ran

Nešteti krvavèč.

Raduj se Izraelov sin,

Obhajaj zmage te spomin

Iz tisoč src!

Zmagalno vojsko spremlja rod,

Hití pred mesto, vas.

»Častimo te, nebes Gospod!«

Odmeva cimbal glas.

In kriki vrô do sinjih dalj:

»Preslavljen bodi Savel kralj,

Rešitelj naš!«

Savel (razljučen).

Umrì, klevetnik. Slavospeve častne

Na cimbalah so pele tebi žene!

(Vrže kopje vanj; David se umakne, da se zasadi

kopje v steno; nato popusti harfo in zbeži).

Jonatan (skoči k očetu).

Za Boga, oče!

Savel.

Jare, Dan, vojaki!

Hitite za begunom smelim z dvora!

(Jare in Dan prideta).

Jonatan.

Umiri se, moj oče! Jare, Dan,

Ne poslušájta kralja v slepi jezi!

Savel.

Ha, kdo je kralj? Hitita, kleta róba,

Sicer umreti morata oba . . .

Jonatan (tiho).

Za njim hitita, a samó na videz!

(Odideta brzo).

Savel.

Privêdita ga predme, da ga sodim!

Jonatan.

O kdaj mirù priveje dih v srcé?

Savel.

Zvestobe ni na dvoru več. Gorjé mi!

Jonatan.

Mi vsi podložniki smo vselej tvoji:
Če smo domá, če boj divja — vsegdar.
Zvestoba naša ne umrè nikoli.
Mladenič tudi, ki bežati mora,
Služabnik veren je in dika dvora.
Ugasnil li ti je spomina žar
Že toliko junaških del njegovih?
Premogel Golijatha je, orjaka,
Časti ga duša v Izraelu vsaka,
In hvala mu odmeva v vseh rodovih.
A ti, o kralj, si pahnil ga od sebe,
Ker sebe ni proslavljal — temveč tebe!?

Savel (mirneje).

Po srcu hruje in vrši mi strašno.

Prejšnja. Mihola.

Mihola (trka se na prsi).

Nesrečni David! Kaj si storil, oče?
Pokličí ga nazaj!

Savel (mračno).

Mihola, idi!

Mihola.

Ne ganem od prestola se poprej,
Dokler oprode k sebi ne pozoveš.

Savel.

Pustita me in pojditá od todí!

Jonatan (mehko).

Tako podiš od sebe sina, oče?

Mihola.

Ne bodi gluh za prošnjo svoje hčere!
Mudi se še na dvoru David. Dej,
Pokličí ga nazaj, sicer zbeži!
Le težko zadržála sem ga tukaj.

Jonatan.

Živeti meni môči ni brez njega!

Mihola (tiho).

Goreče tudi jaz ga ljubim, oče.

Savel.

Naj pride. — — Novo pesem zaigráj,
Da prepodi temine mi duhá!

(Mihola odhiti. Savel dvigne skleneni roki nad glavo.)

Nesrečen je tvoj oče, Jonatan! —

Jonatan (milo).

Počakaj, v pesmi skoro bol premine.

Prejšnja. Mihola. David.

David (pokloni se do tal).

Ozri se name milostno, o kralj!

Jonatan.

Ubéri strune in zapoj mu, David!

David (udari na strune).

Ne zvèni več slava

Zmagavcu v bojih,

Zmagavcu razveni

V prsih tvojih!

Močnejša je strast

Od vojskinih trum,

In slavnejši njé

Zmagavec — razum.

(Savel jame plakati).

Jonatan.

V teh solzah si izplače vso gorest.

Mihola (oddahniví se).

Pomiril ga je spev mladeničev.

Savel.

Odpusti, David, mi!

David.

Odpusti, kralj,

Da sem s popevko svojo te razsrdil.

Savel.

Pristopi bliže! Kaj želiš od mene
Za strah in srd, ki nisi ju zaslužil?
Kar le je v moji moči, vse izpolnim.

David (ozrè se na Miholo).

Ne drznem si izreči svoje želje.

Jonatan.

Dovôli, oče, da izrazim jaz

Njegovo željo, željo svoje sestre:

Mihola ljubi Davida — on njo.

Todà ubog je on, ubog mu oče . . .
Pred tabo samim naj se zaročita!

Savel.

Odkup junakov bodi čin junaški!
Ko prvič čete privršé sovražne,
Pokaži hrabro dušo, krepko roko!

Mihola.

Moj oče! Zaročenec! Srečna jaz!

David.

Življenje dam za kralja na bojišču.

Jonatan.

Upognita koleno na podnožnik!

Savel (slovesno).

Oproda, David, nisi več odslej;
Objemi hčer kot vójevoda kraljév!
Udana mi bodita iz srcá,
Tolažita me v žalosti . . . in zdaj (razpne roke)

Porôsi vaju blagoslov nebá!

(Zavesa pade.)

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

III.

Kako naglo mine čas pomladi!
Hipoma izginjajo jasni dnevi v
večnost, katera jih nikdar več
ne vrne. Minevajo dnevi, minevajo tedni
tem hitreje, čim lepši so.

Prišel je prošnji teden in praznik
vnebohodov. Prej ta dan je omesila
Samovčanka potvico, in dékle so vse
lepo ochedile v hiši in po dvoru, ker
za praznik je bil napovedal Samovčan
snubače.

Marsikatera deklica čaka željno, da
bi prišel kak mladenič poprašat za njeno
roko. Morda bi se bila tudi Anica snu-
bačev veselila, ako bi ne bilo pri njej
tako, kakor smo povedali. S tugo v
srcu in skrbjo v glavi je zrla v bodoč-
nost, zlasti v oni trenotek, ki bode od-
ločil njeno srečo za vse svetno življenje.

Z Lovretom ni nič govorila, razven
neke nedelje, ko je šla iz cerkve. Nista
hotela ravnati proti prepovedi očetovi,
nista ga hotela žaliti.

Anica je morala zaradi Lovreta po-
žreti marsikatero grenko besedo. Oče je
zvedel tudi od Pečarja, da Lovro na
semanji večer ni prišel vprašat za voli,
torej je bil prepričan, da se mu je
lagal. S paznim očesom je čuval, da
se ni Anica ni za trenotek oddaljila s Sa-
movca, ali pa, da Lovro ni prišel blizu.

Samovčanka je bila izprva na strani
moževi; ko je pa zapazila, da je prej vedno
vesela Anica žalostna in otožna, da so
njena prej tako cvetoča lica začela ble-
deti, ni mogla več zatajevati svojega
skrbnega in ljubečega maternega srca
in jela je tolažiti svojo ljubljeno hčerko.
Samovčanki sami je bilo težko, ko je
videla, da Anica pač ne bode ljubila
svojega vsiljenega moža in bode zato
nesrečna vse svoje življenje. Vedela pa
je tudi, da ne more tega zabraniti, ker
Samovčan se ni dal prav nič prepro-
siti. Časih je izkušala moža po ovinkih
pregovoriti, da bi vsaj tako ne hitel z

možitvijo, naj bi odložil za dalj časa ali vsaj za jedno leto, a nič ni pomagalo. Mož je bil trden v svojem sklepu.

Na vnebohodov dan so se vračali ljudje od desete maše. Oni, ki so šli na Samovec, k Pečarju in v gornji konec Robovja, šli so po stezi čez Češice, ker je bila ta steza znatno krajša in lepša. Anica je šla sama. Na njenem obrazu je bivala otožnost in boleost, in srce ji je bilo polno tuge. Dohitel jo je Lovro — ali slučajno, ali z namenom, ne vemo. Anica se ga je nekoliko ustrašila, ker ni smela ž njim govoriti, a vendar bi mu bila rada nekaj povedala. Izprva sta molčala, nekoliko pred razpotjem pa, ko je šla njuna pot vsaksebi, dé Anica: »Danes bodo prišli.«

»Kdo pride?« vpraša Lovro.

»Snubači«, reče zamolklo Anica.

»Snubači? — Že sedaj?«

»Oče so dejali, da pridejo danes.«

»In kaj bodeš ti odgovorila?«

»Kaj naj odgovorim? Kaj morem reči? Ali se morem braniti?«

»Reci, da ga ne maraš!«

»Oh, kolikrat sem že povedala materi, da naj me nikar ne silijo vzeti moža, ki ga ne bodem mogla rada imeti, in mati so povedali očetu, a oče so bili vselej grozno hudi ter so dejali, da ga moram vzeti, naj ga imam rada ali ne. Ustavljati se ne morem in se tudi ne bodem, ker to, kar hočejo oče, mora se zgoditi na Samovcu.«

»Oh, uboga Anica!« vzkliknil je žalostno Lovro. »Nesrečen sem tudi jaz. Hotel sem . . .« beseda mu ni šla iz ust; po nekolikem premolku nadaljuje: »Sedaj je prepozno. Tvojega očeta bi ne mogel ganiti s prošnjami.«

»Ne, ne, mojega očeta ne omeče niti prošnje, niti solze: njega gane le denar, mnogo denarja!«

»Denar?«

»Da! denar. Zato je vesel prihodnjega zeta, ker neki prinese k hiši kak tisočak, saj drugače ga ne pozna nič, ne vé nič, ali je priden, ali bode dober gospodar, ali je pa morebiti zapravljivec in slab človek. Oče meni, da je denar vse.«

»Denar?« ponovi Lovro in nekak up ga prešine, ko začuje, da denar še more ganiti Samovčana.

»Lovro, pa z Bogom!« dé Anica in odhiti dalje po stezi navzgor.

»Drevi vendar pridem na Samovec!« zakliče za njo Lovro.

»Nikar!« odvrne hitro Anica; pa Lovro tega menda ni slišal, ker je hitel urnim korakom po stezi; po glavi mu je šumelo: denar, denar, denar!

»Kje naj dobim denarja?« na to vprašanje si je hotel odgovoriti. Mati njegova ni imela več nego kočjo in morda še nekaj desetakov, a to mu ni zadoščalo za imovitega Samovčana.

Poslušal je časih pripovedke, kako je temu in onemu neizmerno denarja prinesel vrag v ris, da mu je pa človek moral zapisati svojo dušo in se tako večno pogubil. V ris ni hotel iti, da bi prodal svojo dušo, zakaj bil je še dober mladenič, ki je imel še živo vero v srcu. Vendar bi bil rad dobil denarja in tako postal, ako bi bilo mogoče srečen, da bi kdaj lahko stopil pred bogatega Samovčana.

Popoldne po nauku je šel nekoliko k materi. Ko je pa ta odšla k sv. Antonu v cerkev, kamor so hodile žene navadno ob nedeljah malo molit, šel je na vas. Krenil je pod Dolarjev kozolec, kjer je Postreljavec s Korena v senci marsikaj povedal. Ta je znal vedno kaj povedati, in pripovedoval je celo popoldne, ako ga je hotel kdo poslušati. Pripovedoval je, kaj je doživel na svojih ponočnih

lovih, kako je vodil grajske lovce za nos, kako je verigo pretrgal, ko ga je orožnik uklenil in je potem orožnika in še dva druga moža naklestil, ko so mu hoteli puško vzeti, in še več takega je povedal. To Lovreta baš ni zanimalo, ker je imel Postreljavec s Korena to slabo navado, da je jedno in isto reč rad pripovedoval večkrat.

»Hoj, ti Postreljavec, kaj boš vedno isto pravil!« dejal je mladi gospodar Gričar, ki je bil mnogokrat v denarni zadregi; »ti, ki praviš, da vse znaš in veš, povej nam rajši, kje je Magovec toliko denarja dobil, da je sedaj bogatejši od Judov, ki so v svoji lakomnosti še Jezusa prodali.«

»Ti, lakomnik grešni ti, ali se tudi tebi sline cedé po tistem zakladu, ki ga je Magovec v kresni noči našel in odkopal?«

»Kje ga je pa odkopal?« vpraša hlastno Lovro, ki je imel upanje, da se posreči tudi njemu kaj takega.

»Torej vam pa povem, če še ne veste. Na nekem travniku med Račno in Boštanjem leži blizu ceste velikanska skala, katero je nekdaj močna pastarica z Limberka prinesla, ter ji je tam raz glavo padla, ko se ji je oster trn zasadil v nogo, da ni mogla več prestopiti. Pri tisti skali je bil nek Čušperski grof pred več sto leti zakopal ves svoj denar in vse dragocenosti, da bi mu jih ne ugrabili Turki, ki so bili prav takrat v deželi in so z mečem in ognjem grozovito razsajali. Tudi Čušperku niso prizanesli. Razdejali so ga, grofa in vse ljudi pa pomorili. Zaklad bi bil moral segniti ali sprhneti, da ga ni Magovec spravil na beli dan.«

»Kako je pa zvedel, da je tam zaklad?« vpraša radovedni Lovro.

»Prav lahko: vedel je, kako denar cvete na kresno noč, in vrgel je pra-

protno seme na cvet, in zaklad se mu je odprl.«

»Kdaj pa cvete denar?«

»Na kresno noč med jednajsto in dvanajsto uro, pa le tak denar, ki je v zemlji zakopan.«

»Praprotno seme, praviš, da ima tako moč, da odpre zaklad?«

»Da! praprotno seme!«

»Kje je pa dobil Magovec praprotno seme? Jaz še nikdar nisem slišal ali videl, da bi cvetla prapot.«

»Jaz tudi še nisem videl praproti cvesti, ali berač Ožbalt, ki hodi križem sveta in marsikaj zvé, česar mi ne zvemo, povedal je nekoč, da cvete prapot in naredi seme v jedni noči in v jednem dnevu; kmalu potem, ko je vzkalila, da se pa seme takoj osuje in ga je težko, težko dobiti.«

Lovro je zvedel dovolj. Iskrica upanja ga je poživila. Morda se mu posreči dobiti praprotno seme in ž njim vzdigniti zaklad tolik, kolikor je vreden ves Samovec, potem se ga denarja lačni Samovčan pač ne bode branil za zeta.

Ko je Lovro pod Dolarjevim kozolcem poslušal Korenskega Postreljavca, imeli so na Samovcu snubače. Borovščak je bil prišel s sinom Dominkom ogledovat Samovec in Samovčanovo hčer. Všeč mu je bilo oboje, zakaj vse je bilo lepo in urejeno, posestvo je bilo veliko, nevesta pa tudi ni bila napačna, dasi je bila žalostna in pobita. Anici in Samovčanki pa ni Dominko kar nič ugajal. Postave je bil še precej čedne, ali obraz mu je bil blede in upadel, iz globoko udratih očij, katere so senčile goste obrvi, žarela je strast. Glas je imel zoprni in votel, kar je pričalo kajpada le o razuzdanem življenju. Vselej, kadar je Anico nagovoril in ga je pogledala, zdrznila se je in bojazen jo je obšla pred njim. Čutila je, da

takega moža ne bode mogla rada imeti, ki se ga boji, pred čegar pogledom se stresne.

Vse drugače je sodil Samovčan. Njemu je bilo malo mar, da ni Dominko ves tak, kakor bi moral od svojega zeta zahtevati. Dovolj je bilo, da je imel denar, zaradi drugih stvari se mu ni vzbujalo nezaupanje.

Pomagalo ni nič, da se je Anica branila možitve, in da je Samovčanka ugovarjala, češ, prezgodaj je. Po žetvi, ko bode storjeno večje delo, bode poroka in svatovanje, tako sta se za trdno zmenila Samovčan in Borovščak, in Anica je morala seči Dominku v roko, če tudi nerada.

Ko se je mračilo, vračala sta se Borovščak in sin, Aničin ženin, domov v Brlog.

Sklenena je bila zveza med Anico in Dominkom.

Lovro je danes težko pričakoval, da bi se stemnilo. Nemirno je stopical okoli doma in pogledoval gori na Samovec.

Komaj se je stemnilo, že je sopihal navkreber. Nekaj mu je sicer reklo v prsah, naj nikar ne gre, naj se udá prepovedi, a z druge strani ga je naganjala radovednost in razburjenost, naj le gre. Zmagala je strast. Lepa pot je bila v prijazni noči, a Lovretu je divjal vihar v srcu.

Vendar je tihota v prirodi mirila tudi njegovo srce. »Bodi še nocoj, da zvem, kako je, ako se potem tudi svet podere! Vse prenesem.«

Lovro se vzdrami, pogleda na nebo, pogleda v dolino, od koder se je čulo petje. Tudi on je že mnogokrat pel, a takrat je bil še vesel, smehljaj se mu je še ves svet, takrat še ni vedel, da sta na svetu tudi tuga in žalost. Vendar zavriska tudi sedaj, saj že dolgo ni vriskal, in razlegalo se je daleč na okrog.

Anica je čula vriskanje. Ravno se je spravljala k počitku, ko ji udari na ušesa znani glas iz bližine. »Gori gre!« mislila si je. »Kaj naj storim?«

Lovro je bil kmalu na vrtu in pod njenim oknom. Pobere nekaj drobnega peska in ga vrže v okno njene sobice. Anica je bila v hudi zadregi. Ali naj ne reče nič, ali naj izpregovori? Tudi sliši glas, ki jo kliče:

»Anica! Anica!«

To jo premaga, da stopi k oknu in reče:

»Beži, Lovro, vse je izgubljeno! Za Boga, prosim te, beži!«

»Kaj praviš? Vse izgubljeno? Ali ste se domenili?«

»Domenili. Dali me bodo Borovščakovemu Dominiku. Beži!« In Anica izgine.

Lovro še nekoliko postoji, kar začuje blizu sebe:

»Ho, ho, ponočnjak! Kaj si mislil, da bodeš ti njen ženin, ki se še ne upaš poštenim ljudem pred oči!« — in Samovčan stopi bliže izza hišnega ogla.

Lovro se zgane.

»Hej, ti fant! Kako se pa drzneš laziti po noči okoli Samovca? Kaj si hotel?«

Lovro ni mogel nič odvrniti. Zapeklo ga je v dno srca.

»Ali bodeš govoril, ti nepridiprav! Česa iščeš tod!« vpije Samovčan še glasneje in stopi še bliže njega.

»Ne vem, zakaj ste tako hudi na-me. Saj nekdam sem vendar smel priti na Samovec«, odgovori Lovro.

»Hej, ti, fant! Nekdam je bilo nekdam, sedaj ni več tako, in bolje bi bilo, da bi te nikdar ne bilo. A povej, česa iščeš, če ne te, kakor sem že star, premlatim kakor ajdov snop, da bodeš vedno pomnil, kdaj si bil poslednjič na Samovcu.«

»Ne vem, zakaj bi me pretepali. S čim sem to zaslužil? Saj nisem nič slabega storil!«

»Kaj ni dovolj slabo, ako laziš okoli poštene hiše, ko te ni nihče klical, in mi tudi motiš mojo hčer?«

»Jaz nisem nikogar motil. Kar sem mislil, mislil sem vse pošteno.«

»Jaz bi pa ravno rad vedel, kaj si ti tako poštenega mislil.«

Lovro je molčal, ker težko je povedati kaj takega, o čemer se vé, da je brez uspeha.

»Vidiš, kakšna je tista tvoja poštena misel, da se je še povedati ne upaš!«

»Oče, bodite hudi ali ne, saj sami hočete, da naj govorim. Mislil sem kdaj snubiti vašo hčer, in to vendar ni kaj slabega.«

»Oj, ti preklicani štrkovec, kako si predrzen! Človeče, kdo pa si ti in od kod, da hočeš meni nič, tebi nič snubiti na Samovcu?«

»Vest mi pravi, da sem pošten človek, kot so drugi ljudje, in pa morda še boljši, kakor so nekateri drugi.«

»Ti, če si bil že kaj po svetu, moral si že slišati, da mora biti človek tudi poštenih, znanih starišev sin, sicer ne velja nič.«

»Kaj niso bili moji stariši pošteneži?« vikne Lovro in kri mu zalije obraz.

»Ti, kdo pa je tvoj oče in kdo je tvoja mati?«

»Kaj ne poznate moje matere? Kdo more dvomiti nad njeno poštenostjo? Povejte mi ga, in jaz naučim tistega poštene ljudi drugače soditi! Ne mislite, da moja mati ni poštena zato, ker je revna!«

»Kdo je pa tvoj oče?«

»Moj oče je umrl.«

»Ali si ga poznal? Ti ga nisi poznal, in nihče ga ni poznal, kar biva ljudij v naši dolini. Bog vé, kdo je bil tvoj

oče. Dosti vreden ni, ako pahne od sebe svojega sina in svojo ženo, ako je sploh starka na Selišču tvoja rodna mati. Znabiti je pa le tvoja krušna mati, ki te je kje našla v travi, in ker si se ji smilil, pobrala te je, da bi te ne bilo hudega konec.«

»Samovčan, govorite drugače, sicer..!« vzklikne Lovro in stisne svoje pesti.

Dasi je bil mirne nravi, vendar so ga Samovčanove besede razdražile in razkačile. Vsakdo ljubi in spoštuje svoje stariše in se rad potegne za njih čast.

»Ne jadi se! Kaj mi pa moreš storiti? Kar si, pa si. Povedati ne moreš, kdo je tvoj oče, in reči ne moreš, da je bil pošten. Ko bi imel polne žepe zlatnikov, ne dobi moje hčere tak nič vredni pritepenec!«

»Nobene besede več!« zagrozi se Lovro.

»Oh, za Boga, prepirata se!« vikne Anica, ki se je bala tepeža in je prihitela iz svoje sobice; za njo je prišla Samovčanka, ki še ni vedela, kaj se zunaj godi. Posli so se shajali iz vseh kotov, in kmalu je bil ves Samovec na nogah.

»Lovro, prosim te, pojdi domov! Zakaj ne slušaš?«

»Tvoj oče nima srca!«

»Bodem videl, ali ga imaš ti!« dé Samovčan in vzdigne nogo, da bi ga sunil. Lovro se mu umakne in hoče Samovčana udariti, a Anica stopi med oba razsrjena moža. »Oh, Lovro, nikar!« zaprosi milo.

»Spodite ga!« veli Samovčan svojim hlapcem.

»Mene ni treba poditi, saj grem sam rad, in nikdar več ne pridem na Samovec, dokler bivate vi tukaj. Anica, z Bogom!« reče in hitro odide. Šel je naprej in naprej, a ni vedel, kam.

Samovčan se je sedaj znosil nad Anico.

»Oj, ti hinavka! Take reči počenjaš! S takimi ljudmi se ukvarjaš in ob takem času! In potem se za nje še poteguješ, ako jih podim!«

»Oče, ne sodite me napak!«

»Kako naj te bolje sodim, ako se s tako malovrednim človekom razgovarjaš? Zakaj me pa ne poslušáš? Ali ne veš, kaj pravi četrta božja zapoved?«

»Oče, hotela sem slušati in tudi nisem rekla nič drugega, kakor da naj gre strani, ker se bodem morala možiti. Prav med tem pa ste vi prišli.«

»Zakaj ga že prej nisi zapodila, odgnala, oblila z vodo?«

»Oče, vi ste sami često pohvalili Lovreta kot dobrega mladeniča, in jaz ga nisem mogla imeti za hudobneža. Jaz ne vem, zakaj bi ga sovražila.«

Samovčan je bil jako nejevoljen, ker je hči govorila resnico in ji ni mogel oporekati. Govoril je še marsikaj in se jezil, a ker so se drugi polagoma razgubili, šel je tudi on v hišo.

Ko je še nekoliko časa razgrajal po hiši, žugal Lovretu in Anici, šel je spat, da prespi jezo.

Lovro je drl s Samovca brez prave smeri kar naprej, ne da bi iskal steze. Po njem se je kar kuhalo sovraštvo do Samovčana, deloma zaradi sramote, ker ga je tako spodil, še več pa zato, ker ga je zbadal, da nima poštenega očeta, poštenih starišev. Svojega očeta Lovro res ni poznal in tudi ni vedel, kdo mu je oče, ker mu mati sama nikdar ni povedala, on pa tudi ni vprašal, misleč, da mu je oče umrl kot marsikom, ko je bil še v zibeli. O poštenosti svojega očeta še nikdar ni dvomil, in tudi mu še nihče ni govoril nič slabega o njegovih stariših. Nocoj je prvič slišal od Samovčana, da morebiti nima očeta, ali pa prav malovrednega, in to očitanje ga je tako zbadlo, tako

užalilo, da je preklinjal vse ljudi, ves svet in uro svojega rojstva.

Ko sta se mu jeza in razburjenost nekoliko polegli ter je mogel treznejše premišljevati in presojeti besede, sklenil je iti k materi ter jo poprašati natanko o svojem očetu, da bode vsaj vedel drugič odgovoriti.

Na Selišču je bila že tema, ko je prišel tja Lovro. Mati je že spala in morebiti sanjala o svojem rojstvenem kraju, o veselju mladih dekliških let. Prestrašena je planila s svojega ležišča, ko jo je vzbudilo močno trkanje na okno. Močno se je začudila, ko se ji odzove Lovro. Tako pozno ni nikdar zahajal domov. Kaj se mu je pripetilo posebnega? Tako si je mislila žena in hitela odpirat vežna vrata. Počasi je upihala na oglju luč in prižgala oljnato svetilko, kakoršne so bile navadne po kmetskih hišah.

»Kaj te je pa privedlo sem tako pozno, da me budiš iz trdnega spanja?« vpraša mati.

»Nekaj posebnega.«

Mati je bila še bolj radovedna.

»Kaj se ti je pa zgodilo?«

»Mati, kje je moj oče?«

To nenavadno vprašanje o takem času, ko se ga je najmanj nadejala, osupnilo jo je in ji zaprlo sapo, da še takoj odgovoriti ni mogla.

»Mati, kje je moj oče?« vpraša nestrpno Lovro drugič.

»Kje je tvoj oče? — Kako, da hočeš to prav sedaj zvedeti?«

»Dolžnost mi je vendar vprašati po očetu, ker mi niste hoteli sami dosedaj povedati, in ker sem čul baš nocoj, da sem sin malovrednega in nepoštenega očeta. Mati! ali res ni bil moj oče pošten?«

»Kdo je to dejal? Kdo si upa reči, da tvoj oče ni bil pošten? Kaj vedó slabega o njem?«

»Tedaj moj oče je bil pošten človek, katerega se mi ni treba sramovati? A povejte vendar, kdo je bil?«

»Nocoj ne, drugikrat, nocoj ne, ker je tako pozno. Idi počivat, da bodeš jutri lože delal.«

»Mati, jaz ne grem od vas, dokler ne zvem, kdo je bil moj oče in kje je, ali je še živ, ali je že mrtev.«

»Povedala sem ti, da je bil tvoj oče dober človek, in to je dosti za nocoj; drugo ti povem drugič.«

»Nocoj, nocoj!«

»Povedala sem ti dovolj.«

»To mi ne zadošča. Jaz moram vedeti, kdo je in kje je moj oče; prej ne grem k Pečarju. Grdo je za-me, da v tej dōbi ne vem nič o svojem očetu, niti njegovega imena ne poznam.«

»Drugikrat, drugikrat!«

»Jaz hočem vedeti sedaj!« zavpije razdraženi Lovro ter udari ob črvivo mizo, da je takoj luč ugasnila.

»Razbojnik! vse bodeš razbil. Gotovo se ga je kje napil!« godrnjala je mati, ko je delala luč.

»Mati, povejte mi!«

»Nocoj ne, v nedeljo!«

»Jaz moram zvedeti nocoj, kdo je moj oče!« vzkrikne Lovro, vstane s sedeža ter pogleda mater tako grozeče, da se ga je skoro bala.

»Kako si silen!«

»Mati, jaz moram zvedeti, kdo je moj oče. Ako je bil tudi največji hudodelec, jaz hočem vedeti. Dosti bolji itak ni bil, ker se tako bojite resnico povedati!«

»Lovro, Lovro, tako govoriš o svojem očetu!«

»Ali naj jaz dobro govorim o njem, ko ves svet pravi, da je bil malovreden človek?«

Ženska je bridko vzdihnila in dejala: »Lovro, nikdo ne vé v tem kraju razven

mene, kdo je tvoj oče, ker nisem pripovedovala nikomur. Zamolčala sem tudi tebi, ker vem, da bi bil žalosten, ako bi vse zvedel, ker ni vse tako, kakor bi moralo biti. Zato me ne sili povedati to, ker s pripoveditjo bi ti uničila vse tvoje veselje in morda tudi srečo srca.«

»Mati, govorite! Uničeno je že vse in nič več me ne more še bolj žalostiti.«

»Ti si nesrečen, moj sin, in mi tega nisi povedal?«

»Kaj bi vam pravil, ker mi pomagati ne morete!«

»Povej, povej, da bodem tudi jaz prenašala tvoje bolečine in skrbi!«

»Mati, tako težko pripovedujem!«

»Povej mi, ti mi moraš povedati, materi ne smeš zakrivati.«

Po nekolikem pomisleku pové Lovro materi vse od kraja do konca.

»Nesrečni sin!« vzdihne žena, ko je končal.

»Nesrečen sem, nesrečen! Mati, sedaj pa še vi povejte o mojem očetu.«

»Bodi, povem ti vse, a ne zaničuj potem svojih starišev!«

Začela je pripovedovati:

»V tem kraju ni najina domačija, kar že morebiti veš. Doma sem iz prijaznega trga pod visokimi snežniki, kjer je tekla tudi tvoja zibelka, kjer si preživel svoja otročja leta. Jaz sem hči revnih starišev, ki so imeli zadolženo hišico konec trga. Imam še dve sestri in dva brata, ako še niso pomrli.«

»Bila sem nekđaj — kakor so mi rekli — čedna deklica. Pa prav to mi je bilo v nevarnost. Vendar sem se ogibala stanovitno slabih družb in tovarišije. Mladič iz dobre in bogate hiše mi je obetal, da me vzame za ženo. Bil je lepega vedenja in je imel tudi pravi namen, stopiti z menoj pred altar. Žal, žal, da sem bila premalo

previdna in nisem pomislila, kaj porekó njegovi stariši, oh, žal, da nisem poslušala svarjenja svoje vesti! Zakaj stariši njegovi ga kar nagloma prisilijo, da vzame drugo, bogato nevesto, jaz pa sem ostala v nesreči in sramoti, ki mi je kot grozna kazen ostala od prejšnjih nâd. O koliko sem takrat prestala! Oče in mati sta se hudovala, ljudje so me zasramovali in zaničevali ter kazali s prstom za menoj, kamor sem šla. Najbolj so me pa sovražili stariši in žena tvojega očeta. Po nekoliko grozno bridkih letih, katere sem preživela doma s teboj, sklenem preseliti se kam daleč od svojega rojstvenega kraja. Povem to tudi tvojemu očetu. On je bil zadovoljen, in mi je dal denarja, kolikor je mogel, in prišla sem s teboj v ta kraj.«

»In še živi moj oče?«

»Tega ne vem. Nikdar nisem vprašala nič o njem, in tudi on ne vé, kje sem, ker nisem nikdar sporočila domov o sebi. Za-me je mrtev, kakor sem jaz mrtva za svet, razven za-te.«

»Oh, nesrečen sem, nesrečen!«

»Sin, ne obupaj! Vem, da me Bog kaznuje in tudi tebe tepe zaradi mene, toda odpustil mi bode, saj je usmiljen. S potrpljenjem prenašajva nesrečo, prav s tem si od Boga izprosiva milost. Sin moj, utolaži se!«

»Oh, mati, najrajši bi nehal živeti!«

»Jaz nesrečnica! Oh, zakaj sem ti povedala?«

»Mati ne tarnajte! Bolje, da ste mi povedali sedaj, kakor pozneje.«

»Kaj pa nameravaš sedaj?«

»Nič! vendar, ako mi ne bode obstati tu, pojdem v novi svet poskušat srečo!«

»Le pojdi spat in služi Pečarja pridno, kakor si ga doslej! Bog lahko vse prav obrne.«

»Oh, mati, pozabiti ne bodem mogel!«

»Moraš, pozabiti moraš in udati se. Ako ne gre, ne gre. Spomni se, da ne moremo zahtevati vedno tiste sreče, katero si želimo. Če ti ne dadó Samovčanove, pustiti jo moraš in pozabiti. Ali si hočeš glavo razbiti, ali hočeš še bolj nesrečen biti?«

»Oh, ako bi imel denar!«

»Denar, denar! Kar imam, vse ti dam, ako hočeš, a bojim se, da toliko ne bode zadoščalo!«

»Oh, mati! . . .«

»Idi počivat in pozabi vse. Lahko bodeš drugje srečnejši. Saj ni sreča samo na Samovcu. Sedaj pa lahko noč, Lovro.«

»Z Bogom, mati!«

Žena je navlašč hitreje končala razgovor, češ, polagoma ga bode pomiril in ozdravil čas, zdravnik za vse take rane. Zápahnila je duri, upihnila luč in zlezla na posteljo. Ker ni mogla takoj zaspati, molila je za srečo svojega sina, dokler ji nista ustnici obstali.

Lovro je šel na hlev, kjer je imel na senu svojo rjuho. Del je sukno pod glavo in je kmalu zaspal. To je bilo najbolje tolažilo. (Dalje.)

Daj mi pesmij!

V svitu zôre zlate
Jutro se poraja,
V tožnih mojih prsih
Misel mnoga vstaja.

Čustva v duši skrita
Vró mi v harmonijo.
Prešlih dnij spomini
Z jutrom se mladijo . . .

Daj mi pesmij zôrnih,
Jutro pomladanje,
Da spomine, čustva
Nemo vlijem vanje!

M. O.

Dvojni pokop.

Ne hodi dalje, potnik, stoj!
V soteski tam na rébri strmi
Preži ti tolovaj pri grmi.
Ob glavo in denar boš svoj;
Ne hodi dalje, potnik moj!

A potnik stopa, nič sluteč,
Po ozki stezi v nočni tmíni,
In že v soteske je ožini —
Pa tolovaj zavzdigne meč —
In zgrudi mož se krvaveč:

»Zakaj moriš me, oh, zakaj?«
Pa v drugo ropar z jeklom mahne,
In potnik dušo tu izdahne. —
Pretiplje žepe tolovaj
In hoče v goščo spet nazaj.

Pa čuj besede, groza, strah!
»Umoril si me in oplenil,
Zdaj glej, da bodeš v grob me denil,
Sicer te strem kot solčni prah!«
Trepeče ropar zbegan, plah.

In tolovaj spusti se v breg.
Pa kot nekdo nogé bi vézal
In bi život mu k tlém natézal,
Kot bi primrznil v led in sneg,
Zaman poskuša ropar beg.

In skloni se do črnih tal
In z mečem reže grude zemlje,
Z rokami jih iz jame jemlje.
In méni že, da posihmal
Grob truplu bo prostora dal.

Dovolj je dolg, dovolj širok,
Morilec vanj polaga truplo.
Pa kar zavpije mu osuplo:
»Tako mi grebi grob globok,
Morilec, kot si sam visok!«

Poklekne ropar spet plašnó,
In koplje, meč ob skale krha,
Z rokami zemljo vénkaj prha:
Strahú trepeče mu telo,
Duh zbegan, čelo je potnó. —

In koplje, da zazná se dan;
Že zadnjo prst iz jame prha,
Kar truplo nanj zbobni od vrha —
Za njim se vtrga groba stran — —
K pogrebu poje — nočni vran . . .

A. H.

Medaljon.

(Spisal Ivan Zupanec.)

I.

Milotožno doné Bistriški zvonovi v jesensko jutro: pogreb je kovača Jožefa. Bridko se joče mlada vdova Mina, in ž njo se jokajo drugi pogrebci. Mihec, njen jedini otrok, se zakriva v materino krilo in tudi ihti, videč, da joče ljuba mati. Petletno revče ne vé, kaj je izgubilo.

Ko so ji zagrebli ljubljenelega moža, poklekne Mina na grob in išče tolažbe v iskreni molitvi. Iz te jo prebudi dečkov glas: »Mama, mene zebe!«

Revče ni več mislilo, da so mu zagrebli nenadomestljivega očeta.

Mina vstane, obriše si rudeče oči in prime sinčka za otrplo roko, da bi šla molit v cerkev, zakaj brila je mrzla sapa.

Iz žagrada pristopi k Mini gospod župnik in pravi: »Ne togujte, ljuba Mina, zakaj Bog vse prav stori. Vaš mož je rešen velikih muk dolge bolezni in sedaj se veseli v nebesih. Bog tudi vas in otroka ne zapusti, saj skrbi po očetovsko za vse svoje stvari; le nanj zaupajte! Dela imate dovolj, mladi ste in zdravi, sinček vam bode sedaj v tolažbo, na starost pa v podporo.«

»Moj Bog! Kakšna nesreča me je zadela, gospod župnik! Oh, da bi bil vsaj ta otrok večji, pa je izpolnil o kresu še le peto leto; kdaj bode še kaj ž njim! Da bi bil le priden in poslušen, jedino moje veselje je na tem svetu.«

Mina še izreče župniku srčno zahvalo in se poslovila od blagega moža.

Župnik odide v župnišče, Mina pa v cerkev. Tu moli dosti dolgo pred

oltarjem Matere Božje, potem gre potolažena domov.

»Mama«, vpraša jo Mihec, »mama: ali pridem tudi jaz k očetu v nebesa?«

»Tudi, tudi, ljubček moj; le priden bodi in slušaj mene!«

»Saj sem priden, mama.«

»Vidiš, tak moraš biti vedno.«

»Saj bodem, saj bodem, mama!«

Mihec poprašuje po poti še mnogo, in žalostna mati mu odgovarja.

Prideta do doma.

Z Jožefom sta bivala konec vasi v hiši, ki je last kranjske obrtne družbe. Ta ima v Bohinju troje fužin: na Bistrici, Pozabljenem in pri Stari Fužini. Jožef je delal s svojo ženo v žebeljarnici na Bistrici, živila sta se pošteno s pičlim zaslužkom.

Ko vstopi Mina v svojo sobo, sede za mizo in vzame v naročje sinčka, ki kmalu sladko zaspi.

Mina se žalostna zamisli in vse njeno minulo življenje ji stopi živo pred oči.

Minin oče je bil bogat kmet. Dolgo ga že krije črna zemlja, še dalje njeno mater. Vse svoje imetje je zapustil jedinemu sinu Janezu, hčeri pa bore gol-dinarje, ker ni hotela vzeti bogatega vdovca in je rajša vzela ubogega kovača Jožefa. Vendar se Mina ni hudovala, da je dobila le ta znesek, marveč hvaležna je bila ter molila za pokojnika.

Z možem sta živela zadovoljno in v miru. Ko jima je dal Bog sinčka, bila sta presrečna. Letošnjo spomlad je pa Jožef hudo zbolel. Mina je pretrpela

veliko. Skoro vsa očetova zapuščina se je porabila v dolgi bolezni.

Sedaj ga je pa Bog poklical k sebi, in Mina je ostala sama z otrokom.

II.

Minulo je par let.

Mina dela še vedno v žebljarnici; s pičlim zaslužkom živi pošteno sebe in sinčka, ki je postal čvrst in brdak deček; opravil je že sveto obhajilo.

Gospod župnik ga je izučil za ministranta; nihče ne zna tako lepo odgovarjati in pozvanjati pri sveti maši, kakor on. Povzdigne se kmalu na stopinjo »velikega« ali prvega ministranta. Župnik ima rad umnega in krotkega dečka. Mati ponosno gleda na svojega jedinčka, kadar streže gospodu pri svetem opravilu; želi si večkrat, da bi tudi njen Mihec kdaj daroval Bogu presveto daritev.

Po župnikovem prizadevanju se ustanovi tisti čas redna šola na Bistrici.

Mlad učitelj, Bistričan, se z velikim navdušenjem poprime svojega poklica. Ljudstvo z veseljem pošilja otroke v šolo. Ob nedeljah po krščanskem nauku poučuje učitelj tudi odrasle fante in še nekaj móž, ki se rajši učé, nego bi posejali po gostilnicah. — Šola je Mihčevo veselje. Učitelj ne more prehvaliti marljivega dečka.

»Škoda, da ni deček imovitih roditeljev«, reče nekega dné učitelj župniku, ko se sprehajata o mraku po polju.

»Res, škoda dečka, bistro glavico ima, priden dijak bi bil, sam sem že preišljeval.«

Blagemu župniku je ta misel ves večer na umu.

»Hm, hm, v Ljubljano ž njim! — Pa kje denarja? — Eh, bode se že naredilo, že, da bode prav. Počakajmo!« Tako govori dobri gospod, domov idoč, sam s seboj.

»Reci, reci materi, naj pridejo v nedeljo k meni«, reče drugega dné po maši Mihcu, »pa ne pozabi!«

Mati radovedna čaka nedelje ter preišljeuje, kaj hoče gospod govoriti ž njo.

V nedeljo po nauku pride Mina v župnišče in potrka rahlo na vrata pri tlične sobe.

Ko se ji gospod odzove, vstopi Mina počasi in ga pozdravi.

»No, Mina, kako je, kako«, vpraša duhovnik, »kaj pa Mihec, je-li priden, kaj ne vrl deček?«

»Priden je, priden, gospod duhovni oče! Hvala Bogu, da mi je dal takega otroka.«

»To je prav, to. Kaj pa mislite ž njim? Sedaj je star dvanajst let. Čas je, da si izvoli stan. Ali ste že kaj mislili na to?«

»Mislila sem, gospod: Ključarstva naj se izuči; to bode menda najbolje.«

Nato začne duhovnik razkladati vdovi, da je sklenil njenega sina poučevati in ga pripravljati za latinske šole; da mu hoče preskrbeti hrano pri dobrih ljudeh v Ljubljani; plačevati ji ne bo drugega, ko obleko in stanovanje, za druge potrebe bode pa skrbel sam.

S solzami zahvali dobra Mina blagega dobrotnika. Vesela gre domov in misel, da bo njen ljubljenec kdaj mašnik, dela jo presrečno. — Mihea je poučeval posebej že učitelj, zlasti v nemščini. Z župnikom pa se lotita tudi še latinščine.

Na Bistrico pride v počitnicah vodja Ljubljanske gimnazije, ogleda si jezero in krasni slap Savice. Ker sta z gospodom župnikom znanca, obljubi mu, da bode Mihec sprejet v prvo šolo, če napravi izpit.

III.

Čas ločitve je tu.

Mihec ga je pričakoval z veseljem, a se ga tudi bal. Mati ga je z žalostjo

pričakovala; zakaj da bode izgubila svojega jedinčka za dalje časa, to ji je jako težilo srce. Mati je mati.

Mati in sin gresta k župniku.

Gospod dá Mihecu obilo lepih naukov in dobrih svetov. Deček obljubi dobrotniku, da se bode vedno pridno učil in lepo vědel. Žalosten mu poljubi roko v slovo.

Voz je pripravljen.

Mati poljubi vroče svojega Miheca. Jokajoča se poslovita. Voznik požene, in voz izgine materi izpred očij.

»Srečno pot! Bog daj, da ti je v srečo! Bojevati se bodeš moral mnogo, vrli mladenič, predno dosežeš svoj namen. Mnogo mladeničev zapravi svojo nedolžnost v mestih; doma bi je ne. Toda Mihec je vzrejen v strahu božjem, upajmo!«

Tako govori župnik, ko je Mihec odhajal.

Mihec, ali kakor ga kličejo sedaj, Ravnik, je sprejet v prvo šolo. Učiteljem se prikupi marljivi deček. Prestati pa mora obilo težav, kakor sploh dijaki neimovitih roditeljev.

Leto za letom nosi pridni dijak domov izvrstna spričevala, v veselje materi in dobrotniku župniku, ki ga vedno podpira. Dan njegovega prihoda je za Mino praznik. To je veselja! Srečna dijaška leta!

O počitnicah prehodi naš dijak ves divni Bohinj, zapisuje si národne pripovedke, pesmi, običaje, redke besede in druge znamenitosti. Nabira rudnine in cvetlice ter išče starin na Ajdovskem Gradcu, Lepencah in Jereki. Za to ga je navdušil njegov dobrotnik. Tako mu minejo počitnice za počitnicami — le prehitro.

Leta potekajo hitro.

Mihec — kakor ga kliče mati še vedno — vstopi v osmo latinsko šolo.

Ker je izvrsten dijak, zasluži si po priporočilu profesorjev toliko, da ne potrebuje od matere nobene podpore. Najboljšo plačo ima v hiši bogatega trgovca, kateremu poučuje jedinega sinčka.

Vsi imajo radi prijaznega in marljivega domačega učitelja, posebno se zanima zanj trgovčeva jedinka — Ljudmila.

Tudi Miha vidi rad Ljudmilo. Izprva, ko jo je spoznal, ogibal se je je, kakor so mu velevali nauki iz nekdanjih dnij, a polagoma je iskal celó prilike, da bi jo videl.

Približa se matura, Miha jo naredi sicer dobro, a nekdanja pridnost je bila minula.

Svojemu dobrotniku in materi piše, da je prestal preskušnjo, in da pride čez nekoliko dnij domov. Župniku ni všeč kratko in nekako hladno pismo. Mati se pa jako veseli, da je njen sin že tako blizu svojemu namenu — duhovskemu stanu, čeprav ni pisal o tem ničesar.

Ljudmilina mati zapazi prepozno, da sta si učitelj in hči preveč zaupna. Razjari se jako, očetu pa ne pové ničesar, ker jo Ljudmila z obilnimi solzami preprosi. Miha pa si kuje v domišljiji najlepšo srečo in sanja o zlati bodočnosti. Zvezda v teh sanjah mu je bila Ljudmila.

Tako je dal Miha slovo mislim o duhovnišnici. Uboga Mina!

IV.

Miha si ne upa pred matrine in dobrotnikove oči. Zato sprejme rad povabilo, da ide s svojim gojencem na neko dolenjsko grajščino. Tu ostane vse počitnice.

Mati in dobrotnik ga težko pričakujeta domov. Namestu Mihe pa pride nekega dné pismo, v katerem piše, da

ne more iti v duhovnišnico, naj mu odpustita, za mater da bode že skrbel, ko se izšola.

Mater zadene ta novica kot strela z jasnega neba; župnik ne zine niti besedice. Hudo je pa obema.

Miha se vpiše na Dunaju v modroslovje.

Znano je, koliko morajo pretrpeti velikošolci, ki ne dobivajo od doma podpore.

Mihe pa ne zapusti sreča tudi na Dunaju ne. S poučevanjem si zaslužuje toliko, da ni treba stradati. Poučuje tudi v hiši višjega uradnika Jana Beneša, rodom Čeha. Dvanajstletni Ladislav, jedini otrok, ljubi iskreno svojega učitelja, zato ceni tudi Beneš mladega Slovenca in ga rad podpira.

Miha navduši gospoda Beneša tako za slovensko zemljo, posebno za divno Gorenjsko, da sklene ta ob prvi priliki potovati na Slovensko.

Ker govore pri Beneševih češki, nauči se Miha v malem času tega lepega slovenskega jezika.

Z Ljudmilo si dopisujeta prvi čas redno, na to pa prihajajo pisma iz Ljubljane čim dalje redkeje in naposled — izostanejo. Na mnoga pisma ne dobi nobenega odgovora več. Ker ni hotel, da bi kdo vedel o njegovih tajnostih, ni se upal pisati nikomur in ga vprašati o Ljudmili.

Nekega dne pa dobi tiskan list — poročno naznanilo:

Henrik S., trgovec,

Ljudmila N. — poročena.

V Ljubljani, dné 5. maja 18 . .

Naslov njegov je bil pisan od nezane roke.

Miha čita in strmi. Pretresa ga po vseh udih. Prva njegova misel je, da bi poskočil v Donavo, vendar se takoj izpametuje, spomnivši se nesrečne matere.

Odslej se mu zdi, da je najnesrečnejši človek na svetu.

Zanemarja sebe in svoje gojence. Radi tega, in ker zboli Ladislav, odpovedó mu Beneševi.

To ga hudo zadene. Sedaj zanemarja še svoje učenje. Ker se brez dela ne dá živeti, išče ga in ga dobi pri uredništvu nekega Dunajskega dnevnika. Vzamejo ga, ker je zmožen več slovanskih jezikov.

Peči ga začne vest, da je varal mater in svojega dobrotnika. Ker se udá pijači, pada globlje in globlje.

V.

Bitnje, podružnica Bistriške fare, so oddaljene od Bistrice dobro četrť ure. Cerkev, posvečena Materi Božji, ima lep veliki altar iz leta 1668. Ob nedeljah po nauku hodi sem molit mnogo Bistričanov. Ker je cerkev važna zaradi nekaterih umetelniških starin, hodijo jo gledat celó tujci.

Neko nedeljo popoldne prideta v Bitnjsko cerkev gospod in gospa. Vsi ljudje so že odšli, le pri velikem oltarju kleči v molitev vtopljená žena. Cerkvenik razkazuje tujcema znamenitosti cerkve. Sredi cerkve je v tleh plošča z napisom: »Allhier ruhen in Gott drei Brüder Locatelli . . .« Iz stare skrinje v žagradu izvleče cerkvenik stare plašče, stole, blazine, ploščke, vrčke in kadilnico. Zgovorni mož pripoveduje, da je cerkev sezidana iz kamenja, iz katerega je bil Ajdovski Gradec. Tega so kristijani podrli in padlo jih je na obeh straneh do osemdeset tisoč.¹⁾

¹⁾ Kakor je znano, dokazoval je dr. Menginger, da Ajdovski Gradec je ustvarila Prešernova domišljija. Slikar Ladislav Benesch, ritmojster v c. in kr. telesni straži, pa misli, da ni nemogoče, da bi bil nekđaj grad na hribu Gradišča, na levem bregu Savice pri Bitnjah. Meni je pisal: » . . . möchte ich nochmals Ihre

Tujca obdarujeta zgovornega cerkvenika, molita nekaj časa in odideta.

Jedina žena, ki moli pri velikem oltarju, ostane v cerkvi. Ker se kmalu zmračí, vstane tudi žena, prekriža se in globoko vzdihne, oči ima objokane.

Mina je, mati nesrečnega Mihe. O Mihi ne vé ničesar; preteklo je že pol leta, kar ji je pisal poslednjikrat. Gospod župnik ni mogel zvedeti o njem drugega, kakor da je popustil učenje.

Ko stopi Mina iz cerkve na pokopališče, zagleda v travi bliščečo se reč; radovedna jo pobere. Lep zlat medaljon je. Izgubila ga je pač tuja gospa, misli si. A ker tujcev ni več, nese Mina najdeni medaljon gospodu župniku.

»Dragocen medaljon je. Dobili boste lep dar!«

»O, kaj meni dar! Saj sem storila le svojo dolžnost. Z Bogom!« in Mina odide proti domu, ne da bi bila govorila o sinu z dobrim župnikom.

Drugi dan se predstavita tujca župniku: Jan Beneš, višji uradnik, s soprogo, z Dunaja.

Gospa pripoveduje, da je izgubila včeraj zlat medaljon, ki ga ji je kupil za god njen umrli jedinček Ladislav. Hranil je novce, ki jih je dobival od roditeljev in rodovincev ter ji kupil za god medaljon s svojo podobo. Kmalu na to je po kratki bolezni umrl. Zato ji je medaljon neprecenljive vrednosti.

Nepopisno se razveseli, ko ji župnik pové, da je že sinoči prinesla neka žena izgubljeno dragocenost.

»Saj sem rekel, da so Slovenci pošteni narod«, pravi gospod Beneš, »vidiš, da sem govoril prav.«

Aufmerksamkeit auf das Gradische lenken, wo nach den Beobachtungen, die ich dort gemacht habe, gewiss interessante Funde für das Landes-Museum zu machen wären . . . « Jaz nisem preiskaval: so-li drugi, ne vem. Pis.

Župnik pelje tujca na vrt v hladnico. Veselo se pomenkujejo pri kozarcu vina. Gospa se posebno zanima za ženo, ki je našla medaljon. Župnik ji pové usodo njenega sina.

»Mojega umrlega sina je poučeval visokošolec, modroslovec, doma tukaj v Bohinju, če se ne motim, na Bistrici«, omeni gospod Beneš.

»Prosim, kako se je pisal?« vpraša župnik.

»Mihael Ravnik.«

»Oh, ta je sin žene, ki je našla medaljon!«

»A-a-a! Da je tako zabredel — ta revež!«

»Naš Ladislav ga je imel tako rad«, pravi gospa.

»Dal sem mu slovo, ker je zane-marjal svoje dolžnosti in se odurno vedel. Zbolel mi je tudi moj ljubček Ladislav in bil sem ves zmešan. Žal mi je za mladeniča. Prikupil se mi je. Škoda! Rad bi mu pomagal.«

»To bi vam bila mati hvaležna, da ji pripravite sina na pravo pot. Bog vé, kje je sedaj in kaj počenja. Mati je včeraj gotovo molila zopet zanj. Ne-prenehoma moli zanj, kakor je Monika za svojega sina Avgušтина.«

»Rešiti ga moramo. Božji prst je, da je prav njegova mati našla medaljon«, pravi gospa Beneševa.

Gospod Beneš obljubi, da hoče poiskati Miho in ga pripraviti na vsak način na pravo pot.

»Povejte mu, prosim, če ga najdete, da sva mu odpustila oba, jaz in mati. Če nima veselja iti v duhovnišnico, naj se pa vsaj učenja poprime«, reče župnik.

Tujca se poslovita presrčno od prijaznega gospoda in obljubita, da najdeta in rešita izgubljenega sina.

VI.

Z velikim trdom najde gospod Beneš Miho. Izprva je kakor gluh za prigo-
varjanje. Ko mu pa začne gospod Beneš
pripovedovati o nesrečni materi, ki moli
noč in dan zanj — izgubljenega sina in
o blagem dobrotniku, kateri mu je vse
odpustil, in o njegovih otročjih letih,
otaja se mu srce. Na vseučilišče ga ne
veseli več. Izpolniti hoče materino vročo
željo in stopiti v duhovnišnico, ako ne
bode tu ovire. Darovati hoče vse svoje
moči v duševno in telesno blaginjo
svojega naroda ter se tudi pokoriti za
svoje blodnje.

Vsprejmó ga v duhovnišnico.

Materino veselje se ne more popisati.
Neizrekljivo je hvaležna Materi Božji,
da jo je uslišala.

Zopet mine nekaj let.

Gospod Miha pastiruje na Dolenjskem.
Mater ima pri sebi. Njegovega dobrot-
nika župnika že krije črna zemlja. Go-
spod Beneš je šel v pokoj in postal za

svoje zasluge vitez železne krone. Kupil
si je na Kranjskem gradič in postal
tako pravi vitez.

Z Miho sta mnogokrat skupaj; oba
veže trdna vez prijateljstva in spošto-
vanja.

Še nekaj let, in Miha je župnik blizu
Beneševih. Ves vnet za svoj poklic,
stori mnogo za svojo župnijo. Sezida
novo cerkev, ustanovi bralno društvo
in knjižnico, pospešuje kmetijstvo in
druge koristne naprave. Posebno rad
podpira revne dijake.

Neke pomladi pride v njegovo žu-
pnijo strašna bolezen — črne koze.
Župnik je vedno na nogah, ker je skoro
v vsaki hiši bolnik. Naleze strašno bo-
lezen in leže mlad v hladen grob.

Mati ga ne preživi dolgo.

Na župnikovem grobu je spomenik
z napisom :

*Tukaj počivajo v Gospodu častiti gospod
župnik Miha Ravnik . . . . .
Svojemu očetu postavili hvaležni župljani.*

B r a t a F i l e n a .

Povolj smo Cirenejci bili
S Kartage sini bojov mi —
Zdaj čas, da meče odložili
In mírovno bi razsodili,
Za kar doslej je tekla kri.

Junaka dva iz sebe vsaka,
Izberi naša, vaša stran;
Razsodi spor naj hoja jaka:
Na noge, tu in tam junaka,
Potem praznuj se sprave dan!

Ko v jutro tretje zor napoči,
Zajedno naj hité iz mest;
Kjer v púšči srečajo se vroči,
Tam naj deželi meja loči —
A vsak pogodbi bodi zvest!«

»Veljàj!« — In ljudstvi bojeviti
V prisego dvigneta roké;
Želeči pravdo razsoditi,
Junaki štirje ponositi
Pred bojne stopijo vrsté. —

Po nebu solnce žarno plava,
Usodni svita tretji dan —
Govôri, Afrike puščava,
Komú pripade večja slava,
Kje tod bo meja, širna plan?

Kot veter iz Kartage mesta
Za sábo puščata zahod
Filena brata, domu zvesta;
Gorí pod njima v púšči cesta,
Gorí nad njima nebni svod.

A Cirenejca tam v daljavi
 Zaman korak spešita svoj . . .
 Zdaj hoje boj končan v puščavi,
 Korake štiri hip ustavi —
 Mejnik tu deželáma stoj!

»Ne! Izdajalca prisodila
 Kartagi nista slavnih mej!
 Da več sta zemlje prehodila,
 Pogodbo našo prelomila:
 Odšla sta iz Kartage prej!

A če izdaje nista kriva,
 Pogodba druga skleni mir:
 Le-tu na mestu, kjer stojiva,
 Zagrebeva naj vaju živa —
 Potem končan je naš prepír!«

»Kopljita urno grob, lažnika,
 Zavisti v vama tli gorest,
 Za dom ljubezen je velika:
 Kopljita urno grob, vojnika —
 Filénoma je čista vest!«

Na grobu trajnega spomina
 Stoletja stal je spomenik,
 Na njem: »Filena, vrla sina,
 Le-tu proslavlja domovina,
 Dve svétli Kartaginskih dik.«

M. O.

Izlet na Konjiško goro.

(Spisal *M. Cilenšek.*)

Bilo je na god sv. Petra in Pavla 1889. l., ko sva se sešla s prijateljem vsak od svoje strani na Pragarskem, kakor sva se bila dogovorila. Najin pohod je veljal Konjiški gori, zato sva zdrdrala z vlakom do Poličan. Odtod pa sva pobirala stopinje proti zahodu kraj Dravinje, dokler ji ni postala najina družba predolgočasna. Nad Ločami naju je zapustila in se spustila v dolgem ovinku proti Konjicam, midva pa po lepem ravnem polju do Žič. Dan je bil krasen, kakoršnega si potnik le želeti more; nebo čisto ko ribje oko, in z nebeške modrine je sijalo solnce toli prijazno, da je navdajalo vsako stvarico z nepopisnim veseljem. Zato se je pa tudi razlegalo veselo ptičje petje iz vsakega grma, z vsakega drevesa; škrjanec jo je pa krožil v zraku, glasno prepevajoč hvalo stvarniku svojemu. Mnogoštevilne jate drobnega mr-

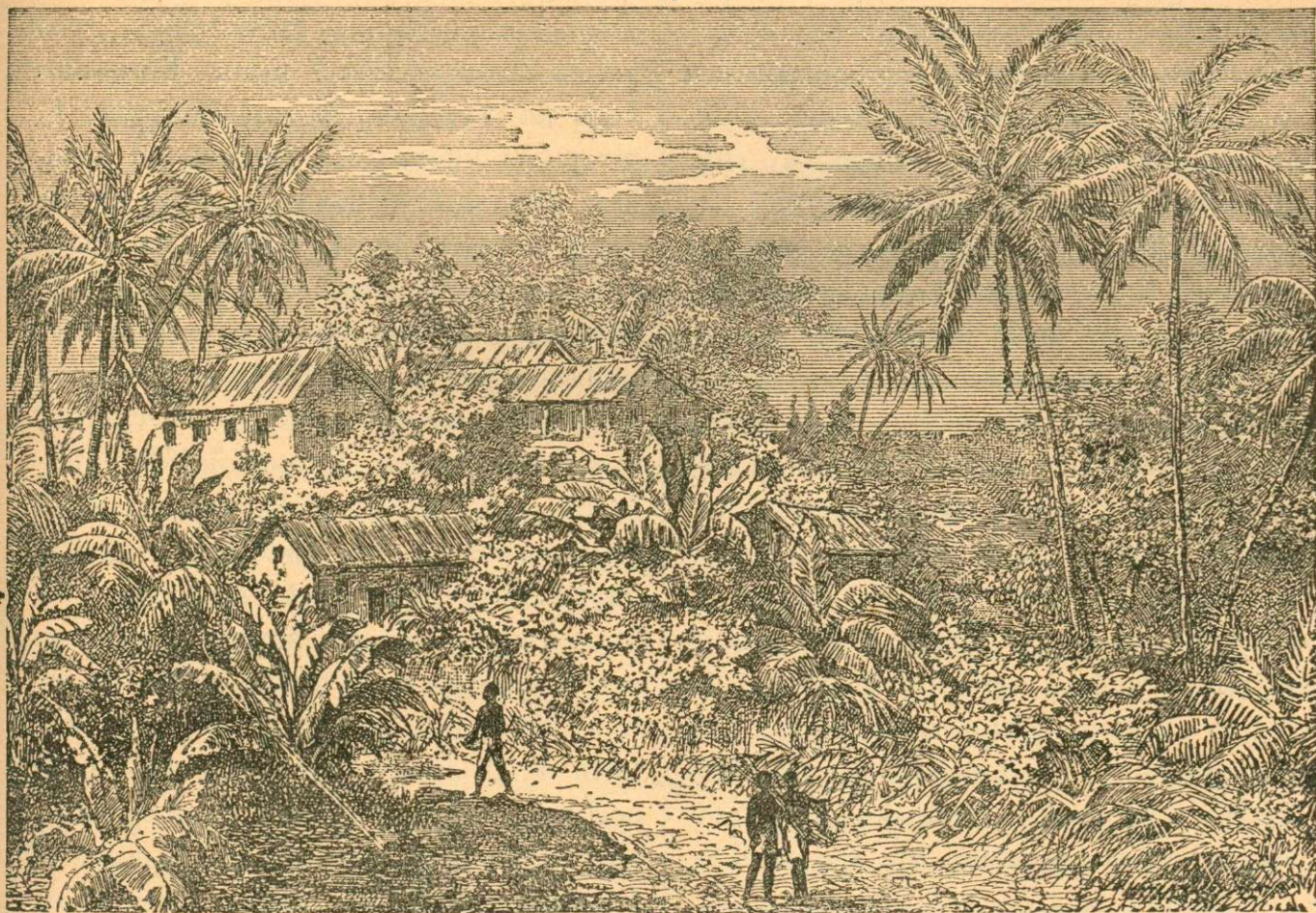
česa so se podile po zraku in brnele okoli cvetok, iskajoč sladkega medú. Vse, vse je bilo prav praznično! In človek? Tudi on je odložil vsakdanje misli in se napolil v cerkev, pogovarjat se ondi z Gospodom svojim.

V Žičah sva krenila z glavne ceste na levo, zakaj hotela sva od južne strani na goro. Po lepi stranski cesti, vijoči se izprva po apnenih tleh, pozneje pa po sockinih plastéh, ki zaležejo mimo Frankolovega tjakaj do Dobrne mnogo površja, dospela sva polagoma precej visoko v divno dolinico ob Žičenskem potoku, izvirajočem nad razvalinami Zajčjega samostana. Približno sredi te dolinice stoji majhno selo Špitalič, kjer sva pri gostoljubnem župniku odložila za danes popotni les. Proti večeru sva si ogledala še razvaline in podrtine nekdanjega samostana Zajčjega in se potem pripravila za prihodnji dan.

Komaj se je jelo drugega dné voziti solnce po nebeškem oboku, korakala sva že po južnih obronkih znamenite Konjiške gore in vspenjala se vedno više in više. S sockinih plastij, ki jo obroblijajo na jugu, stopila sva na zilske skriljavce, dokler nisva dospela do poglavitnega gradiva — triasnega apnenca. Predno naju je objel temni gozd, prišla sva s poslednjim gorjanskim kmetom

v neprijazno dotiko. Nabirajoč raznovrstnih rastlin in drugih enakih stvari nisva se nadejala, da naju čaka pred hišo ploha nepotrebnih besedij. Škode mu nisva naredila nobene, zato sva ga na kratko zavrnila in šla mimo njega. Z neotesanim človekom ne moremo občevati, zatorej je najbolje, da se ne pogovarjaš ž njim. Dobro, da naletiš le redkokje na tako izjemo; naše ljudstvo

Evropska naselbina v južni Afriki.

je v obče prav prijazno, in če te izprva tudi nekako od strani gleda, nič ne dé, z dobro besedo je kmalu pridobiš. O tem sva se kar hitro prepričala. V gozdu so drvarili drvarji. Ondi je bilo potov na vse strani. Po kratkem razgovoru se takoj ponudi jeden, da naju privede do mesta, kjer nisva mogla več zaiti. Tako sva prišla po ovinkih na vrh.

Ko si postavil nogo na najvišje mesto kake gore, rad si oddahneš in počiješ,

da si nabereš novih močij, katerih ti bode treba, kadar se jameš pomikati navzdol. Tu, na tako vzvišenem prostoru izpremeniš se za kratek čas skoro popolnoma. Pozabljen ni samo ves trud in potne srage, ki so lile s tvojega čela, pozabljene so tudi vsakdanje skrbi, pozabljeno je vse, kar gomazi globoko doli pod teboj. Za vse to nimaš danes ne očesa, ne ušesa; misli ti uhajajo na vesoljstvo in kar strmé občuduješ

velikanski svet, ki se razgrinja okoli tebe. Koliko bliže si tukaj stvarniku svojemu! Sveta tihota kraljuje tu v višavah in na tvoja ušesa ne doné žalostni klici trpečega človeštva, ki se peha in trudi od zore do mraka, da ustreza potrebam vsakdanjega življenja. Kakor zamaknen sloniš ob najvišji skali, vtopljen v vzvišene misli. Pa, kaj je zaškrtnilo v globokem jarku? Morebiti se je zganil zmaj, ki neki prebiva v ti gori in zmezil velikansko skladovje! Ne, take neslanosti ne najdejo odmeva v izobraženem človeku, temveč pomicovalno se obrneš od onega, ki trdi, da se bliža čas, ko se bode zrušil železni oklep in iz pokline se prikazal nestvor, noseč nesrečo za seboj. Ne, bilo je nekaj prav navadnega. Lovec je lomastil za preplašeno zverjo in nehote stopil na rahlo pečino, ki je zropotala v prepad in skalila blagodejni mir v višavah. Od več strani je odmeval jek, ali sedaj je zopet vse mirno. Solnce se ti prav prijazno smehlja, in ko je razpodilo meglo po dolinah in nižjem hribovju, začneš ogledovati bližnjo in daljšo okolico, dokler se ti odpira kaj novega svetá. Predno pa izpregovorimo katero o razgledu s Konjiške gore, moramo bralcu povedati, kje naj je išče.

Konjiška gora je kos Dravsko-Savskega pogorja, ki se pričinja ob deželni meji z goro Sv. Urše in skoro v ravni črti drži do hrvaške meje; razprostira se torej na jugu Pohorja in Ptujkega polja ter je na zahodu precej visoko in široko, na vzhodu pa ozko in se čim dalje tem bolj porazgublja v neznatno hribovje. To pogorje dela razvodje med Dravo in Savo, a vendar ne brez vsake izjeme. Tam, kjer je naslonjeno na Pohorje, med Zrečami in Št. Iljem, izvirajo štiri najmočnejše rečice: Mislinja jo drvi proti severu-zahodu k Dravi,

Dravinja pa proti izhodu tudi k Dravi. Ako bi drugih ne bilo, bilo bi Dravsko-Savsko pogorje popolno razvodje, toda na Pohorju izvirate še Paka in Hudinja, ki tečete v Savo. Prva si je izkopala po divji »Hudi Luknji« svojo strugo in se izliva nad Braslovčami v Savinjo, druga je izdolbla gorovje po Socki (Soteski) in prihaja po Voglajni pod Celjem v Savinjo. Tretja globoka zareza v to gorovje je ondi, kjer se vije ob Tesnici med Stenico in Konjiško goro velika cesta od Zreč mimo Frankolovega do Vojnika. Na zapadni strani jo torej loči imenovana Tesnica od ostalega Dravsko-Savskega pogorja, na severni jo obrobja Dravinja, na jugovzhodni pa Žičnica; samo na jugu je zvezana z dolgim, pa dosti nižjim Slemenom. Ker je na vse vetrove osebljena od višjih pogorji, zato je pa razgled z nje tudi krasen. Pohorje leži kaj veličastno pred teboj! Polagoma se vzdiguje vedno više in više in se razširi naposled v širok hrbet, ki ti zapre na to stran pogled. Na severo-vzhodu se razprostira široko Ptujsko polje in za njim vinorodne Slovenske gorice, s katerih se ti svetijo mnogoštevilne bele cerkvice. Ako se obrneš na nasprotno stran, opaziš srebern trak, ki je položen po Savinjski dolini. Bistra Savinja je, ki se je porodila v Solčavskih planinah in brzo hiti svoji materi v naročje. Njeno ozadje so Savinjski (Celjski) hribi, ki se v dolgi vrsti razprostirajo med rekama. Posamezne vrhove prav dobro razločiš, zlasti Gozdnik, Mrzlica in Reške planine podajajo se kaj dobro. Kamor se obrneš, povsod kaj novega, zanimivega.

Toda vse mine; na svetu nima nobena stvar obstanka. Tudi s prijateljem sva se morala ločiti od vrha in se posloviti od mirnih višav. Čim niže, tem bujnejša je bila rast in marsikaj je bilo

tudi za najino pušico. Zlasti po gorskih senožetih sva se mudila, zakaj bil je najboljši čas za to. Polagoma sva šla niže in dospela na velik travnik. Na jedni strani je bila groblja, katero je bilo treba tudi ogledati in preiskati. Tovariš je nekoliko zaostal, klesajoč kamenje iz skale. Jaz stopim pred grobljo in jo ogledujem na vse strani. V tem hipu se strese suha bilka. Ker ni bilo vetra, ki bi jo zmezil, stopim pazno nekoliko bliže in ugledam ostudno kačo, ki se je leno prerivala po kamenju in drgnila se ob bilko — bil je velik modras. Takoj mignem prijatelju in mu pokažem dotično mesto. Hip pozneje se je zvijala grdoba pred nama, tako dobro jo je bil s kladivom pogodil. Pa ne mislite, da se je samo zvijala; to ji je bilo premalo. Približno ob sredi je bila tako prebita, da sta se konca le s kožo držala, ali vendar je hlastala z odprtim gobcem tako čudno in sekala vspenjajoč se tako okoli sebe, da jo je bilo grdo gledati. Pa bodisi žival tudi škodljiva ali nevarna, ni ti pravice, da jo mučiš brez vsake potrebe; zato sva jo hitro do dobrega potolkla.

Ta modras pa ni bil tak, kakoršen živi marsikje v ljudski domišljiji, — žival namreč kratkega pa precej debelega života z velikim grebenom na glavi, zelene barve in lazeča po štirih kratkih nogah. Ne, marveč najina kača je bil pravi modras, gadov sorodnik in njemu tudi prav podoben. Na dolgost meri modras navadno nekaj nad 60 cm., zelo redki so, ki bi merili jeden meter. Pokrit je z luskami, ki so naravnane v vrstah po životu od glave naprej po dolgem. Glava mu je zadej široka in nasajena na tankem vratu; usta se mu odpirajo jako široko. Njegova posebnost pa je kratek mehak rožiček, ki ga nosi na nosu. Barva je jako raz-

lična; največkrat je rmenorjavkasta, pri nekaterih lepo rdečkasta. Nekateri so prav popolnoma sivi in večinoma svetli, drugi pa tudi temni. Po hrbtu od glave do konca repa se mu vleče črn, na obeh stranéh široko nazobčan pas. Ob stranéh je pas s temnimi črtami zarobljen, tako, da se prav živo meji od druge barve. Spodaj je rmenkast in posut s črnkastimi pičicami.

Iz zgornje čeljusti mu štrlita dva ostra, ota in nekoliko nazaj zakrivljena zoba. Ž njima v zvezi je žleza, ležeča nekoliko zadej v glavi in napolnjena s strupom. Ako kača zazija, postavita se strupna zoba po koncu in sta pripravljena vsekati; kadar pa žrelo zapre, klecneti v kožnato gubo, ki visi ob njih. Ako hoče modras ugrizniti, zazija široko in tleskne z zoboma po stvari; zoba pritisneta na strupno žlezo in strup se vlije v rano po zobji votlini. Ker je zob jako krhek, odlomi se lahko, a to strupencu nič ne dé, zakaj hitro priraste drugi, in če treba tudi tretji.

Kakor večina naših živalij, družijo se tudi modrasi zgodaj spomladi in sicer precej, ko izgine sneg. Otovre nahajamo po dva in dva; časih pa živita skupno še meseca velikega travna, ko je druženje že davno dokončano. Pozneje živijo po samem, in ako te jih sreča časih tudi več, ni to družinsko življenje, ampak ugaja jim kraj, ki je pripraven za lov in za življenje.

Velikega srpana zagledajo modraščki beli dan. Jedva je jajce izleženo, že izleze iz njega mladič, ki takoj pokaže, da je potomec gadje zalege. Komaj kakih 20 cm je dolg, pa že odpira žrelo in kaže zobe. Kar prvo uro se jame učiti, česar mu bode treba, ako se bode hotel na lastno roko pošteno po gadovsko preživiti. Po nekotikih urah sleče tudi obleko, katero je prinesel s seboj

in vrže lev od sebe, ravno kakor pozneje, ko postane starejši; dostikrat se precej oblevi, predno je uro star. Samica se ne zmeni za mladiče in ti ne drug za drugega, ampak oboroženi z nevarnima zoboma gredó že prvo uro po svetu, kamor vsak hoče.

Modras se drži navadno nižjih krajev, vendar ga nahajamo marsikje tudi po gorah. Najbolj mu ugaja peščeni svet, kjer je dosti kamenja; tudi v gozdu ga najdeš, da je le v solnčnem kraju. Po dnevu je ta žival lena in redkokdaj naletiš na njo okoli poldne na solncu. Zjutraj in proti večeru se pa rada greje in otovre prileze izpod skal in iz lukenj. Kakor druge ponočne živali, oživi tudi modras na večer in gre na lov. Tedaj ga lahko ujameš, ako zakuriš in čakaš, da pridejo od vseh strani gledat v ogenj. Seveda mora biti tudi kraj po tem. Zimo prespi.

Modrasov strup je manjšim živalim smrt. Miši in majhne ptice poginejo v nekolikih trenutkih, večje n. pr. podgane, že ne tako naglo, vendar so izgubljene. Koza ali ovca, pa tudi krava dolgo časa boleha, vendar krava laže preboli. Našim nestrupenim kačam ne škoduje njegov strup nič; tako tudi krastačam ne. Te boleajo sicer nekoliko dnij in se postijo, kmalu pa začnejo jesti in so popolnoma zdrave. Tudi jež se ga ne boji; nekako hladnokrvno se mu bliža in se ne brani njegovih zob. Kedar se mu pa dosti zdi, zmane ga in pohrusta, kolikor ga je v koži.

Strup dela modrasa strahovitega in nekako imenitnega. Nareja in zbira se mu ta rmenkasta tekočina brez vsega duha in skoraj tudi brez okusa v dveh žlezah, ki jih ima kača, kakor že vemo,

v glavi zadej ob stranéh; zato ji je glava ondi tako široka. Nasledki modrasovega pika niso vselej jednaki. Star modras je nevarnejši od mladega, in tisti, ki že dolgo ni ugriznil, hujši od onega, ki si je morebiti malo preje strup izpraznil. V vročini deluje strup hitreje, kakor za hladnega dné. Mnogo je tudi na tem, kam se ti je zob zadril; ako je zadeta kaka večja žila, tedaj je nevarnost tudi večja.

Slabotni ljudje in otroci navadno ne prebolijo modrasovega pika; časih pobere celó krepkega moža. Kogar je zadela taka nesreča, naj nikdar ne opušča, kar hitro poklicati veččega zdravnika.

Niže in niže naju je vodila pot in ob razvalinah Zajčjega samostana sva bila zopet v dolinici. Kako je tukaj sedaj vse tiho! Le na pol podrto in razpadlo zidovje ti priča, da je bilo tu svoje dni drugačno življenje. Več stoletij so prebivali in delovali tu »beli« redovniki in bili seljanom dobri očetje. A prišlo je leto 1782. in ž njim konec uspešnemu delovanju v tem pozabljenem kotu. Po odhodu redovnikov se je izpremenilo vse tako, da bi človek težko verjel. Vinogradi so opešali, ker ni bilo pridnih vinogradnikov, sadunosniki so se zarastli, ker nihče ni gojil in čedil drevja; v nekolikih letih je postala okolica zapuščena puščava, kakor je bila do leta 1165. Samostan je izginil in v žalostnem prepadu medlí, sreča je kraj zapustila in ubožec se na razvalinah solzi. — To nama je dalo povoda, da sva medpotoma razpravljala o rečeh, ki niso človeku vsak dan na mislih, dokler se nisva v Poličanah izročila železnemu konju.

Nekaj slik iz tujine.

(Napisal *Kozma.*)

(Konec.)

New-York! To sta gledala naša Evropejca prirodne in umetelne zanimivosti, katere ponuja že morska pot proti mestu! In tam v daljavi stavbe, »viseči most«, stolpi, kip »Slobode«, neizmerna vrsta hiš, kakor daleč nese oko! Zares, New-York je živa slika severne Amerike, da, prava Amerika na malem prostoru. Dasi sta poznala Pariz in videla London, vendar sta srečavala tukaj neprestano nove predmete in obstajala ob novih prizorih. Nad vse ja je zanimala krasna ulica, imenovana »Fifth-Avenue«, bodisi zaradi krasnih, bogatih stavb, bodisi zaradi umetnih malih vrtov pred njimi.

Bila je nedelja. Naša potnika sta poiskala katoliško stolnico v »Fifth-Avenue«, da bi bila pri božji službi. Cerkev je bila skoro polna in potnika sta zaradi tega res bolj opravljala svojo cerkveno dolžnost, nego pasla svojo radovednost, zakaj ni bilo prilično, da bi hodila po cerkvi tja in sem, kakor navadno delajo tujci. Videla sta le površno, da je cerkev krasna in to jima je bilo za sedaj dovolj. Gredeč iz cerkve zapazi naš Francoz prijazno lice moža, ki je bil tudi v cerkvi blizu njiju. Takoj ga nagovori francoski: »Ste-li vi Francoz, gospod?«

»Da, Francoz. In vi tudi, kaj ne?«

»Da, jaz tudi. Živela Francija!«

Petriča je veselila živahnost obeh Francozov in pa prijaznost novega znanca. Ko si pa dasta ona dva roke, pristopi tudi Slovenec in stisne roko Francozu-Američanu. — Kaj naravno je bilo, da se je takoj razpletel razgovor

o cerkvi in o verskih razmerah New-Yorških. Gospod Moulin se je čudil, da je bilo toliko ljudij v cerkvi in da so bili vsaj na videz pobožni.

»O pobožnosti ne morem soditi«, odvrne novi znanec, »zakaj to je notranja in zasebna stvar. A kar se tiče obiskovanja cerkvâ in verstva v obče, moram hvaliti tukajšnje prebivalstvo.«

»A jaz sem mislil prav narobe«, reče Petrič, »v tako velikem in nemirnem mestu zdi se, da mora človek izgubiti vse versko prepričanje. Mislil pa sem tako zlasti zaradi mnogih različnih ver, ki se tukaj dotikajo. Kjer je toliko ver, tam se posamezna nekako odbrusi in skrha; namesto gorečnosti se vseli mlačnost tudi v dobra srca.«

»Motite se«, pravi novi znanec, »vidi se vam, da ste tujec. Veliko mesto samo po sebi nikakor ne uničuje vere, New-York vam to priča. Prav nasprotni pojav opažam, odkar živim v tem neizmernem gibanju in valovanju ljudij. Prav tu, kjer ni nikakega pokoja, nikakega obstanka, čutimo, kako je vse minljivo. Prav tu, kjer je danes človek bogat, a jutri berač, pa tudi narobe, tu, kjer se ne moremo zanašati na nobeno stvar, tu čutimo svojo slabost in potrebo, da se izročamo višjemu, močnejšemu bitju. Kako neznosno bi bilo, ako bi ne imeli take podpore in zaslombe! Kdo bi mogel še mirno živeti, kdo, ki pozna svet in njegove težnje, ki pa bi ne imel trdne vere v božjo previdnost in dobroto! Grem v kavarno in čitam v časopisih o žalostnih dogodkih in groznih zlodejestvih; hodim

po ulicah in sem priča mnogih nesreč, ki se zgodé. Ali bi ne moral neprenehoma trepetati tudi sam, ako bi ne vedel, da čuje nad nami močna roka in da gleda za nami oko božje? Tako pa sem z močno vero v svojem srcu miren in udan v voljo božjo, naj se zgodi, karkoli.«

»Priznavam rad, da je tako«, odvrne Moulin. »Toda, ako vas take misli potrjujejo v veri, ne vem, zakaj bi imeli v Evropi manj verskega duha, kakor ga imate v Ameriki. Nezgod je tudi pri nas obilo in bodočnost jako nejasna. In vendar se zdi, da je pri nas v nekaterih mestih vera že pri kraju.«

»Res, tako je; a s tem me spominjate še drugega vzroka, ki podpira pri nas vero, in nekega vzroka, ki jo pri vas podira. Večkrat ste že slišali, da je Američan ‚praktičen‘, to je, zdrav in trezen um ima in sodi vse naravnost, kakor je. On se loti in drži tega, kar mu res kaj obeta, kar je vredno truda in dela. Američan pozna dobro neizmerni pomen vere, vé, kako je koristna in potrebna za družinsko življenje, pa tudi za državo. Zaradi tega jo vsaj ceni, ako bi je tudi kdo ne imel sam. Tudi je slobodoljuben, da nikomur ne krati tega, česar nima sam, a imajo drugi. Kako je pa v Evropi? Tam se zdi, kakor da nekateri nimajo drugega dela in drugega zanimanja, nego, da podirajo pri drugih versko prepričanje, izpodkopujejo nekdanje trdne nazore. O, jaz poznam ljudi te vrste! Večinoma so slabega značaja; vednosti nimajo velike, ali vsaj temeljite ne, godi se jim dobro, bodisi, da so denarja po kom podedovali, ali pa, da so se srečno splazili v dobre službe. Taki torej, lahkoživci, ki niso nikdar čutili, kaj je peza življenja, ki niso nikdar prav premislili, čemu so na svetu: taki razdirajo z

vzgledom in z besedo pri drugih vero in s tem tolažijo svojo razdejano vest. Američan se trudi in peha, da kaj zasluži, on misli, kako bi iznašel kaj novega, kako bi porabil prirodne sile: on nima časa, da bi koval naklepe, kako bi se bojeval najuspešneje proti verskim nazorom in verskim oznanjevalcem.«

»Tako je«, zakliče Francoz ves vnet, ker mu je Američan govoril tako iz srca. »Prav tako je pri nas. Koliko dela še imamo! Trebalo bi, da gojimo temeljito in resnobno vede, trebalo bi, da storimo več za lepe umetnosti, za prave vzore lepote, bodisi v slikarstvu, ali v glasbi, ali v poeziji; a deloma jih pri nas zanemarjajo, deloma jih pa vlačijo v strankarstvo. Naši zbori in shodi vednostni in umetniški, kakor tudi v obče prosvetni, so slabi, mrzli in dolgotrajni: a shodi, v katerih se kujejo naklepi zoper nasprotnike, zoper stare narodne nazore, narodovo vero, ti so živahni, mnogobrojni. Da, da, res je tako. Pri nas res ne vemo, kaj bi delali pametnega.«

Gospod Petrič je gledal Moulina, kakor bi se čudil. Ko poneha poslednji govoriti, reče Slovenec:

»Kaj, pri vas je tako? Menil sem, da govorite o naši domovini. Da, da! Tout comme chez nous. Res, vi Francozi ste ‚la grande nation‘, tega ne taji nihče. Toda, kaj bi še-le bili, ako bi bili Francozi jedini, ako bi pustili narodu vero in mu ne kratili njegove navdušenosti za najlepše in najvišje vzore! Kako bi tudi mi Slovenci napredovali, ako bi delali na trdni podlagi prve narodove svetinje, sv. vere, in porabili vse moči svoje, da se dvignemo više in više. Ako smo tudi mal narod, jedinstvo in vstrajnost bi nas krepila; ako tudi nimamo med narodi velike vloge — kakor pravijo — politične, a

imamo lahko veljavo v prosveti, v vedi in umetnosti.«

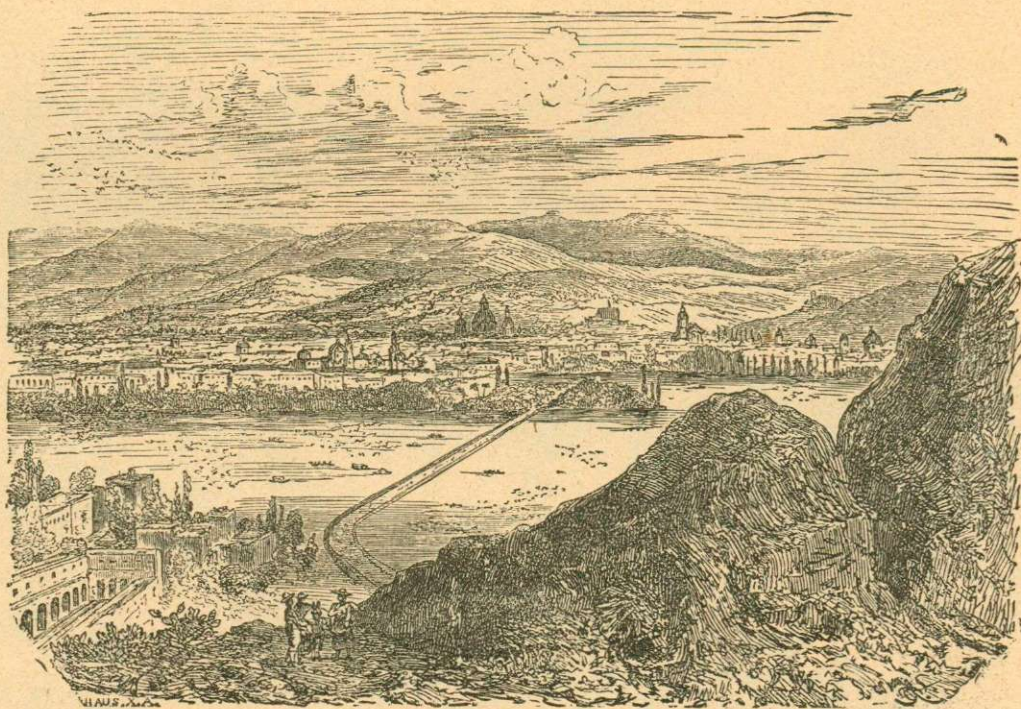
Taki pogovori so do cela sprijaznili novega znanca z našima prišlecema. Novi znanec je bil Francoz po rodu in jako spreten kipar v New-Yorku. Naša znanca, oba vneta za lepo umetnost, sta preživela prijetne ure v veliki umetniški delavnici njegovi. — Čitatelju se zdé besede naših znancev o svoji domovini nekoliko trde. A pomisliti moramo, da sta bila oba v domovini žaljena in jim je zato ostala v srcu nekaka trpkost in nevolja.

Jako dobro je délo življenje v velikem mestu Moulinu in Petriču. Pozabila sta neprijetnostij v domovini in bila vesela, da tu nahajata marsikaj, česar sta si želela preje. Sloboda, enakopravnost, spoštovanje svojega bližnjega, neutrudljiva delavnost, to jima je jako ugajalo, dasi se nekaterikrat nista mogla sprijazniti z onim nepokojsnim dirjanjem in pehanjem, katero sta videla povsod po mestu.

Dve leti sta se mudila v Severni Ameriki. Našla sta mnogo rojakov, mudila se pri njih pa tudi poprijela se dela, kjer sta mogla in znala. Dospevša v St. Francisco skleneta, da se popeljeta v San Blas in od todi po železnici v Mehiko. To mesto sta poznala iz raznih povestij in dežela Mehičanska

jima je bila nekako priljubljena ali vsaj zanimiva od mladosti.

Kako je zanimiva bodisi dežela, bodisi mesto, prepričala sta se že z železnice. Ta se vije prav v bližini mesta po močvirju, ki ne kaže nikake lepote. Tem lepše pa je véliko mesto samo. Nad hišami se vzdiguje namreč veliko stolpov in kupol, kar daje mestu jako veličastno lice. Ulice so ravne in široke, prihajajo od štirih stranij sveta in se družijo vse na »Velikem Trgu«. Dasi so hiše večinoma lepe, vendar sta potnika

Mehika.

na vse pozabila, ko sta prišla na Veliki Trg in zagledala velikanske tukajšnje stavbe, krasno in veliko stolnico z dvema stolpoma, palačo nekdanjega kraljevega namestnika ali sedaj predsednika, in pa »Casa d' Estado«.

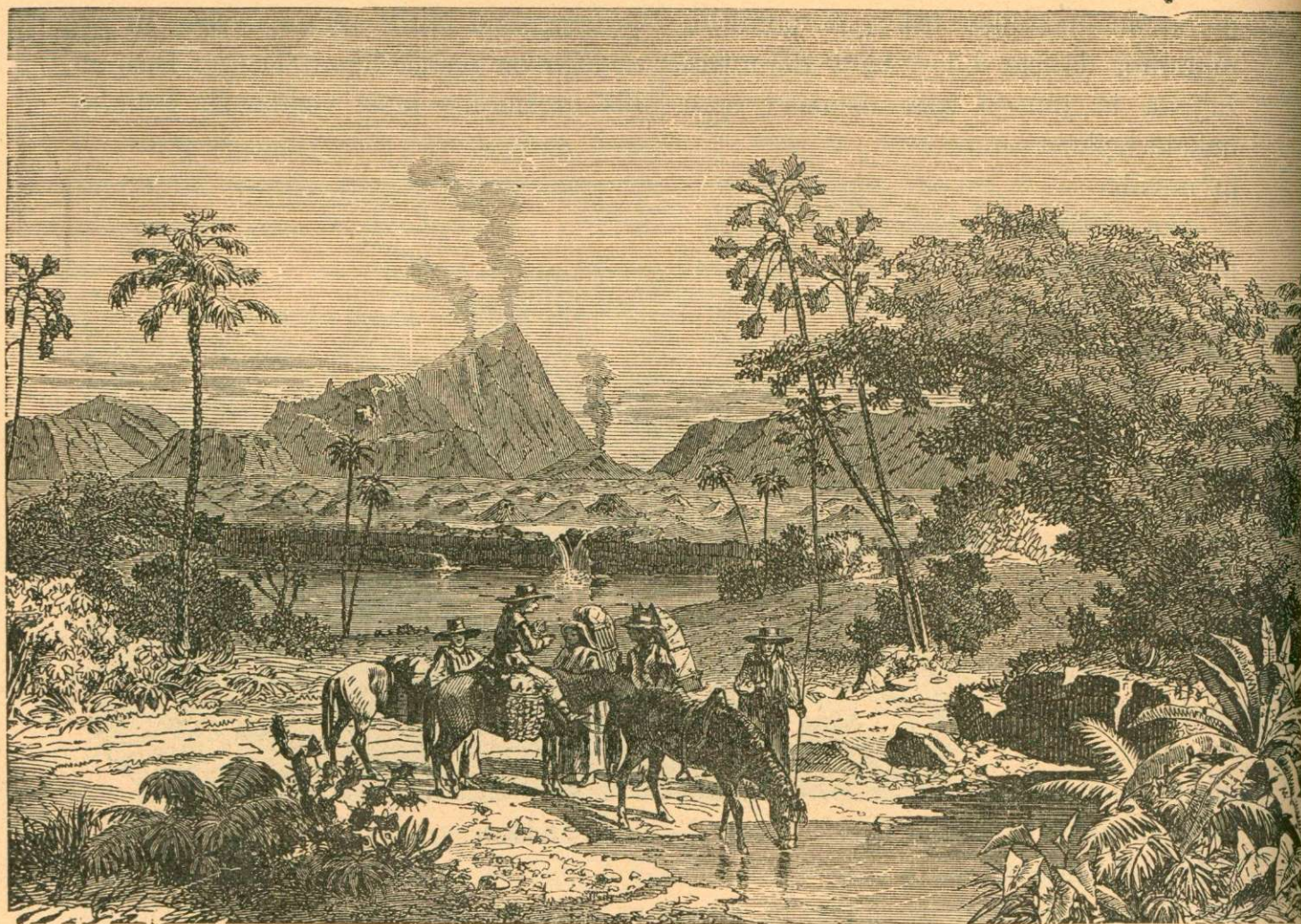
Mnogo časa sta potrebovala, da sta si ogledala razne cerkve, palače, samostane in naprave. Nista si mogla kaj, da ne bi tu pa tam ne strmela nad tem, kar je napravilo katoliško mišljenje Mehičanov. Tu je res vse veliko, bogato. In vendar —! Kaj bi si bila tajila,

da to sicer katoliško mesto zakriva, pa tudi očitno kaže mnogo nenravnosti. In gospoda Moulina je prevzela pravična jeza, da je vskliknil:

»Že vidim, za kaj se brigajo osrečevalci narodov: za-se ali morebiti za zunanji blišč, nikakor pa ne za pravo srečo narodovo. Oni, ki mu govore o slobodi in napredku, imajo zlate besede

za malenkostne stvari: a za to, kar je prvo in poglobitno, nraavnost in krepost — za to se ne brigajo. Pri nas preganjajo redovnike in brzdajo vsakega, ki kaže nraavnost svoje versko prepričanje: a za nraavnost narodovo, ki je prva podlaga njegove sreče, ne briga se nihče. O nraavnost francoska!« Moulin si zakrije obraz in molči.

Ognjenik Jorullo.

»Žal, da hodijo tudi pri nas nekateri po vaši poti, gospod Moulin«, pritegne Petrič. »Za koliko rečij se trudijo oni, ki pravijo, da ljubijo narod: a kdo se briga za nraavnost? Bodi kdo tudi nraaven, naj zometuje in prelamlja zakon poštenosti, da je le prijatelj nekaterih prvakov, vse mu odpuščajo in ga imajo za vrlega moža. Naj se narod pogreza v pregreho, naj se širi razbrzdanost,

naj se trga sveta vez zakonska, naj se množi oni nesrečni del človeštva, ki je sebi v nesrečo in drugim v nevarnost, nič ne dene, za to ni treba skrbeti. Ni čuda, da se je pokvarila nraav Mehičanov v vednih bojih. Onim možem, ki so se pulili za vlado, ali izpodbijali zakonito vlado, ni bilo za srečo države, ni bilo za nraavni zakon.« — Jako je vleklo naša znanca, da bi si ogledala divno

prirodo Mehičansko. Ni je skoro dežele na svetu, ki bi bila tako rodovitna, tako bogata, tako raznovrstna, kakor je Mehika. Pod zemljo je bogata ruda, nad zemljo obilna rast; krasne planjave in čudovite gore, nad njimi pa divno nebo: to je priroda Mehičanska. Sla sta do Chalcoskega jezera, od koder sta videla v ozadju visoki ognjenik Popocatepetl (5500 m). Jezero je zanimalo

naša potnika zaradi plavajočih vrtov (chinampas), ki so sestavljeni na dnu iz raznih hlodov, korenin in vej, zvezani pa z raznim bičevjem in drugim močnim rastlinjem. Na taki podlagi je dovolj prsti, da se razvija iz nje bujna rast. Vračajoča se proti morju sta si še ogledala sloveči, pa tudi strašni ognjenik Jorullo.

Na lepem in rodovitnem, nekoliko hribovitem kraju se dviga ta ognjenik,

Žetev na otoku Cipru.

1300 m visok. Gledala sta potnika, kako se je veličastno dvigal dim proti nebu, a občutila tudi nekoliko strahú, spominjajoča se njegove preteklosti. Jorullo namreč ni star več nego 132 let. L. 1759. je dolgo časa vznemirjal tamošnje prebivalce potres; dné 29. septembra pa se je vzdignila zemska površina in — nova gora je bila rojena. A strašno divji je bil ta novorojenec, zakaj nje-

govo bljuvanje je razdejalo takrat vso okolico.

»Kako srečni bi bili lahko ljudje v tej rajski deželi! Zakaj niso, kaj mislite, gospod Petriche?«

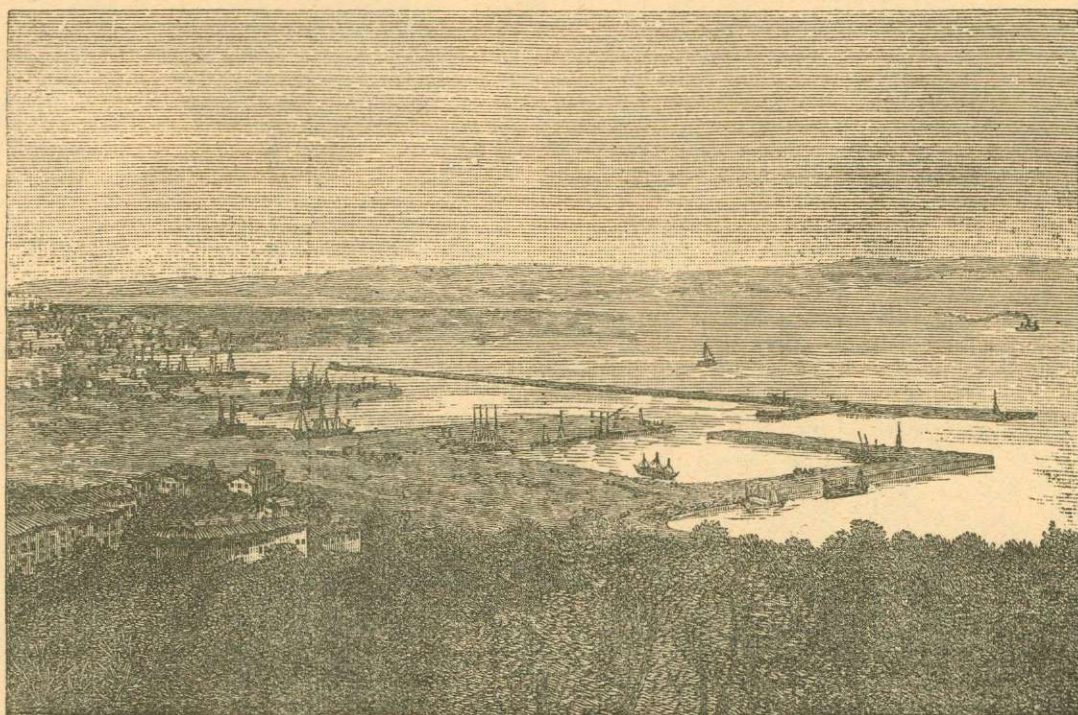
»Za rajsko življenje ne zadošča samo rajska dežela, ampak treba je tudi rajskih ljudij. Da, ljudje, ljudje! In ako so ljudje dobri, tudi iz puščave si ustvarijo raj.«

Zamišljena sta potovala naša znanca do obrežja. V Acapulcu sta čakala ladije, ki ju je odpeljala na Kitajsko in dalje v Indijo. V Bombaju se pa ločita. Slovencem sklene, da gre po Rudečem morju v Egiptet in v Palestino, Francoz pa hoče obkrožiti Afriko in iti tudi nekoliko v notranje kraje tega temnega sveta.

Idimo najprej s Slovencem! Dobil je velik angleški parnik, ki je posredoval tudi pošto med Indijo in Evropo. Vozil se je skozi Adensko morsko ožino, vozil po Rudečem morju, na katerem ga je

zajel silovit vihar. Ni prej, ni poznej ni Petrič nič jednakega doživel. Mislil je zato, da ne bode več videl domovine, kar mu je vendar težko délo. A vihar utihne in brez druge nezgode pride Petrič do Sueza, odkoder jo mahne v večji karavani na konjih v Kajiro. Predolgo bi bilo popisovati vse vtiske, ki so iznenajali našega potnika v Egiptu, dasi ni bil novinec v potovanju, vsa čustva, ki so mu polnila srce v sveti deželi, vso navdušenost, ki ga je ogrevala po grških otokih: na Cipru, Samosu

Trst.

in Chiosu, v mestih Smirni in Carigradu, kakor tudi Atenah: vse to je predolgo za jeden spis. Zlasti ga je zanimal otok Ciper, in sladka kapljica ciperska, katero hvali celó sv. pismo, bila mu je prav po godu. Naposled zagleda — domači Trst; po petih dolgih letih mu je izginil srd in zacvetla mu je ljubezen do domovine, ker se je prepričal, da je marsikje mnogo dobrega, pa nikjer ni brez zla, težav in hudobij. Potrpeti je treba povsodi. A sedaj je stal tudi na višjem stališču, mož svetovno olikan, ki se ni

dal ostrašiti od vsakega pritlikavca in šopirnega kričača. Tako je vendar le dosegel na potovanju, česar je iskal.

Tudi Francozu je bila sreča mila. Dospel je v Kaplandijo in tu ostal dalj časa na suhi zemlji, jednako tudi pozneje v Senegambiji, francoski naselbini, kjer je preživel pri svojih rojakih lepe dnove.

Prišedši v domovino, našel je vse drugače, kakor je bilo ob njegovem odhodu. Vlada se je bila že parkrat premenila, nanj so bili do cela pozabili,

in ko je sedaj pripovedoval ter tudi pisal o svojem potovanju, bil je mahoma sloveč mož: list, v katerem je objavljaj svoje dogodivščine, dobil je nagloma 10.000 naročnikov več, založnik njegov je obogatel, in on sam je bil zmagovit kandidat pri naslednjih volitvah. Imel ni malo upanja, da bi se povzdignil celó do ministra. Tako

se lahko in hitro zasučejo stvari na Francoskem. In naš Moulin je dejal pozneje večkrat: »Saj vendar niso tako slabi ljudje ti Francozi.« — Oba naša potnika sta se za nekaj let obiskala in bila izredno vesela. Potrdila sta pa oba resničen rek, da se človek še le v tujini nauči: domovino ljubiti prav in modro.

Tvar in lik.

(Spisal —č—.)

(Konec.)

Poslej smo govorili o živih stvaréh, pri katerih je dvojstvo očivestno. Pa mi, kakor pravi Aristotel, moramo pričenjati z znanimi rečmi in prehajati do manj znanih. Vi bi pa radi poiskali prvin tudi neživim telesom. Rad vam ugodim in ljubo mi je to, ker se mi zdi, da ste nekoliko v zadregi. Vi bi morda pristali na to, da je ptica, da je rastlina iz stvari in lika, le vse nekako čudno se vam zdi vse, novo in nedoumno. Že beseda lik! Resnica je, da nas spominja nekaterih delovniških stvari, a pomisliti vam je, koliko drugim besedam bi se tako godilo, ko bi jim stikali po krstnem listu ali celó rodovniku! Ne tako! Beseda lik, dasi je morda z drugimi vsednjimi besedami v sorodu, vendar sama ni vsednja. Znači nam to, kar daje stvarém lice in lični obraz, ne vnanjega, marveč bitni, notranji obraz. Grki so ga imenovali μορφή, εἶδος, celó nekaterikrat pesniški τὸ θεῖον. Pomislite, nekaj božjega! Lik je nekako ostvarjena božja ideja, lik daje stvarém božjo podobo, znak božje lepote. Kar se pa tiče nedoumnosti, tega se ne strašite! Vi niste prvi in ne poslednji, ki jim ne gre prav hitro na um, kaj sta pač tvar in lik. Davno pred nami je razmišljal sv. Av-

guštin o isti stvari. In mislite-li, da je kar na hip vse umel? Tudi njega so učili, da je tvar po sebi le zmožnost brez biti in dejavnosti, a kako se mu je godilo? Le čujte, kako toži! »Grde in strašne like sem ji dajal, a like vendar, in to sem imenoval nelično. Pa bilo je brezlično le gledé na stvari, ki imajo lepe like. In dejali so mi: Še oni lik odpojmi, potem bodeš dobil kaj brezličnega! In nisem mogel: prej se mi je zdelo, da ni onega, kar naj bi bilo brez vsega lika, kakor da bi si mislil nekaj med vličenim (ostvarjenim, ličnim) in ničem, ni ostvarjeno, ni nič, brezlično, skoro nič.«¹⁾ In kdo mislite da je poučil sv. Avgušтина, kdo mu je razsvetlil duha? Zopet nam sam tako lepó pripoveduje: »Ali nisi ti, Gospod, učil te duše, ki se ti odkriva? Ali me nisi ti, Gospod, učil, da ni bilo niti nečesa, niti barve, ni podobe, ni telesa, ni duha, predno nisi obličil in razločil tiste nelične stvari? Vendar ni bilo po vse nič; bila je neka neličnost brez vsakega bitnega obraza.«²⁾ »In če ti vse spozna moj glas in moje pero, kar si mi razkril o tem vprašanju, kdo izmed

1) Augustinus: Confessionum lib. XII. c. 5.

2) Ib. c. 4.

bralcev me bode pač še umel? Ipak radi tega moje srce ne preneha dajati ti čast in hvalospev o tem, česar ni moči povedati.«¹⁾

Vendar nam neče jemati poguma, sam nam kaže pot, po kateri je prišel do spoznanja stvari. »Obrnil sem se k telesom samim in globlje sem pogledal v njih pretvornost, zaradi katere nehajo biti, kar so bila, in začenjajo biti, kar niso bila.« »Pretvornost«, pravi dalje, »pretvornost pretvornih stvari, ona je zmožna vseh likov, ki se pretvarjajo v nje pretvorne stvari. In ta — kaj je? Mar-li duh, ali telo? mar bitni obraz duha ali telesa? Če bi se moglo reči: nekaj nič, kar je in ni, rekel bi ji tako; vendar je bila že karkoli, da prejme te vidne in zložene obraze.«²⁾

Uprav to pa je pot, po kateri je hodil Aristotel. »Bitni vznik in raztvor so vir, ki o njem pridemo do spoznanja prve stvari.«³⁾

Toda, rekli bodete, vprašanje je, ali se res kako bitje rodi? Mnogi vsaj zanikujejo to in trdé, da so vse premene v prirodi nebitne.

Pustimo za čas to vprašanje, in pre-mišljujmo nekaj drugega. Dejali smo,

¹⁾ Ib. c. 5.

²⁾ Ib. »Mutabilitas enim rerum mutabilium ipsa capax est formarum omnium, in quas mutantur res mutabiles. Et haec quid est? numquid animus? numquid corpus? numquid species animi vel corporis? Si dici posset: nihil aliquid, quod est et non est, hoc eam dicerem; et tamen iam utcumque erat, ut species caperet istas visibiles et compositas«. Iz prej omenjenega: »ali me nisi ti, Gospod, učil, da ni bila ni nekaj, ni . . . predno nisi obličil . . . stvari«, sklepal bi kdo, da tvar lahko sama za-se biva. Vendar ni misliti tako. Sv. Avguštin I. super genes. sam izreka, da je umeti predstvo le — naturae ordine, a ne predstvo časa. Cf. St. Thom. de potentia qu. IV. art. 2. — Cf. Aristot. »ὄλη . . . ἢν οὐδέποτε ἄνευ πάθους οἷόν τε εἶναι, οὐδὲ ἄνευ μορφῆς.« de gener. et corrupt. lib. I. c. 5.

³⁾ ». . . Natura, quae primo subiicitur mutationi, i. e. materia prima, non potest sciri per se ipsam . . . sed scitur secundum analogiam, i. e. sec. proportionem. Sic enim cognoscimus, quod lignum est aliquid praeter formam scamni et lecti: quia quandoque est sub una forma, quandoque sub alia.« St. Thom. in II. Physic. lect. 13. — »Generatio et corruptio substantialis sunt principium veniendi in cognitionem materiae primae.« St. Thom. in VIII. lib. Metaph. lect. 1.

da je rastlina, žival, človek eno bitje, t. j. da ima eno bit. Tako govori obča človeška pamet, tako tudi trdni razlogi. Z druge strani pa je tudi do cela resnično, da se ptica redi in raste. Sedaj pa poglejmo kako-li?

Ptica pobira semena, želodček ja raztvarja, semenje se prelikuje in prilikuje. Tako pravi prirodoslovec. Mi pa še dostavljamo: Semence je izgubilo svojo bit, svoj bitni obraz. Bilo je semence, recimo rastlinica, sedaj ni več semence, ni več rastlinica. Sedaj je del ptice, deležno njenega življenja in čutenja. Premenilo se je semence. In kaj je to? Morda se je premenilo v nič? To ne, sicer bi se ptica ne redila, če nečemo pritrditi abotni misli, da bi Bog ustvarjal meso. Ne, ni se izgubilo, ni prešlo v nič, prešlo je v ptico. Ipak je nekaj izgubilo. Bilo je semence, sedaj ni več semence. Torej je izgubilo to, kar daje semencu, da je semence. In zopet je nekaj pridobilo. Postalo je meso, udeležilo se je živalske biti. Pridobilo je potemtakem nekaj, kar dela, da je meso — meso in sicer živo. Kaj pa je tisto, kar je prešlo iz semenca v ptico? Semence ni, ker je potem meso; meso ni, ker je bilo v semencu. Ni semence, ni meso, in vendar je lahko i semence i meso. Nedoločeno je torej, a vendar določno, ker je enkrat semence, potem meso. Določno je, in vendar ne samo od onega »nekaj«, sicer bi bilo ali samo semence ali samo meso. Nedoločeno je, a določno, trpno, v zmožnosti je, da postane to ali ono. Ni rastlinica, ni žival, nič ni od vsega kar je, in zopet tudi ni samo nič, sicer bi ne moglo biti kaj, ker »iz nič ni nič«.

Če to premislimo, spoznamo, da sta v semencu dve prvini. Ena je tista, ki prehaja pri pretvorbah iz stvari v stvar, ki je v zmožnosti, da postane karkoli, ki je po sebi torej nedoločena, a določna. In to smo imenovali tvar.¹⁾

¹⁾ Aristotel.: VII. Metaph. c. 3.: λέγω δ' ὄλην ἢ καθ' αὐτὴν μήτε τι, μήτε ποσόν, μήτε ἄλλο μηδὲν λέγεται, οἷς ὄρισται τὸ ἔν. St. Thomas. de spir. creat. art. 1.: »Id communiter materia prima dicitur, quod est in genere substantiae ut potentia quaedam, intellecta praeter omnem

Druga prvina pa določuje tvar in ji daje, da je semence ali meso ali kaj drugega določenega, daje ji bitni obraz, lik njen je.¹⁾ Tvar ostaja ista. Liki se preminjajo. Semence se je raztvorilo, izgubilo je svoj lik, in po raznih prehodnih stanjih je začelo bivati pod likom mesa, kot del pod likom ptice.

Idimo še niže. Tudi rastlina ima eno bit. O tem moremo še menj dvomiti, nego-li o eni biti v ptici. Povedali smo že, kake čudne posledice bi morali proizvajati iz nasprotnega mnenja. Poleg tega pa vidimo, da je vse delovanje v rastlinah prepuščeno tvarinskim močem. Životna moč jih rabi kot orodje, daje jim smer in enoto. Da pa more to učinkjati, premeniti jih mora v viru in korenu, dati mora snovi tako bit, da sledi iz nje v rastlini sicer tvarno, a često delovanju nežive snovi oprečno delovanje.

In zopet se tudi rastlina redi in hrani, tudi rastlina raste. Iz zemlje in zraka pipe in srče nežive snovi ter jih sebi prilikuje, spaja jih s svojo bitjo. Potemtakem pa tudi mrtva snov sestoji iz dveh prvin: iz tvari in lika.

Tu vidite, kam vodi ona pot, ki je po njej razsvitljen od večne luči hodil sv. Avguštin, pot, ki jo je umeril vzorni Platon, utrl globokoumni Stagirčan in zravnal angeljski učitelj. Tu vidite.

Ne moremo si kaj, da ne bi segli po dolgem molku možu v besedo. Dolgo smo se čudili, a sedaj se ne moremo več vzdržati. Zavzeti pravimo: I, vse to smo pa že nekje brali! Čakajte, kje? Podamo mu izpisek iz latinske knjige.

Mož se zadovoljno nasmehne in prijazno reče: I, kaj pa, to je dokaz angeljskega učitelja v komentarju o me-

tafiziki Aristotelovi.¹⁾ Znan mi je, znan. »Treba je dejati v podstav in podmet...« Le pozorno ga še enkrat potem preberite, videli bode, da uči prav isto, le kratko in jedrno, da je treba dostikrat eno razstavko tehtovito razmišljati in razglabljati, predno prodrete v globino njegovih mislij. Le še nekaj vam moram pojasniti. Tam govori o končnikih (terminih) in pa o odsostvu (privaciji). Vzemimo zopet semence, ki se mu je premeniti v del ptice. V semencu sta tvar in lik. Tvar bode i po razkrojni in pretvoru ostala in se utelovala ptici. Lik semenca ne tako. Lik semenca je marveč to, kar mora semence izgubiti, da prejme lik ptice. Naravno je, da semence ne more še biti meso, če hoče postati meso. Zato pa tvar še ne sme imeti lika ptice. To odsotnost lika v stvari, z bližno zmožnostjo prejeti ga, imenujemo — (privatio) odsostvo. Če to poštavamo pri vzniku, pravimo lahko, da sodelujejo pri vzniku tri prvine. Skupni podklad — tvar²⁾, lik končnik, po katerem teži pretvor, in pa odsostvo³⁾ tega lika v stvari, ki se raztvori in pretvori. Očivestno pa je tudi, da sta samo tvar in lik prvini, iz katerih je telo. Odsostvo je le umski različno v stvari in je le postranska, pritična prvina narajajočega se telesa, prvina v nastajanju, a ne v biti.

Tako nam je dognana stvar, iz česa je telo.

O, sveti Avguštin, vzdihnemo mi o besedi »dognana stvar«, o, sv. Avguštin, kako prav si rekel: Kdo bode umel?

Ne tako, prijatelji, tolaži nas učeni mož. Stvar ni tako silno nedoumna. Saj ste že pač čuli, kaj je rekel Kant? Po njegovem mnenju sicer ne moremo spoznati bistva teles, a vsekako je treba

speciem et formam, et etiam praeter privationem; quae tamen est susceptiva et formarum et privationum.«

¹⁾ St. Thom. in libr. II. de Anima lect. 1.: »Materia quidem est, quae secundum se non est hoc aliquid, sed in potentia tantum, ut sit hoc aliquid. Forma autem est, secundum quam iam est hoc aliquid in actu... Est ergo differentia inter materiam et formam, quod materia est ens in potentia, forma autem est entelechia (ἐντελεχεία), id est actus, quo scilicet materia fit actu, unde ipsum compositum est ens actu.«

¹⁾ In VIII. Metaph. lect. 1.

²⁾ Ἔστι δὲ ὕλη μάλιστα μὲν καὶ κυρίως τὸ ὑποκείμενον γενέσεως καὶ φθορᾶς δεκτικόν. Aristot. de gener. corrupt. I. 5.

³⁾ »... Privatio... non est aliqua aptitudo ad formam, vel inchoatio formae, vel aliquid principium imperfectum activum... sed ipsa carentia formae vel contrarium formae, quod subiecto accidit.« St. Thom. in lib. II. Phys. lect. 13. — »Privatio nihil aliud est quam absentia formae, quae est nata inesse.« St. Th. in I. de coelo. lect. 6.

dveh sil, da si razložimo razsežnost teles: odbojne in privlačne sile. Če bi ne bilo privlačne, razpršili bi se delki; da ni odbojne, spojili bi se delki v točko. Dobro! pravimo. Izvestno, dveh prvin je treba. Ena prvina mora biti vir razsežnosti in delov, druga vir enote in dejavnosti. Samo to nam oprosti, da popustimo tvoje sile, in denemo v podstav prave podstatne prvine, kakor smo jih našli v razmišljanju. Sila namreč brez podmeta se nam zdi — nestvor, in prave razsežnosti, ne samo umišljene, kakoršno bi razložile sile, potreba nam je enako.¹⁾

Ako vam torej pravi prirodoslovec: Evo prvin! ter vam računi množino atomkov v enem delku vode, recite mu: Ako ti je do tega, le imenuj atome prvine, a nam se zdi, da imajo atomi še vse v sebi, kar tvori bistvo telesa — tvar in silo. Če je sila samo nekaj pritičnega, odkod ima tvar enoto? Od kod dejavnost in sicer določeno, stalno dejavnost? Če pa je ona sila bistvena stvari, tako da brez nje bivati ne more, to ta sila ni nič drugega nego-li — lik, imenujte jo tako ali tako!²⁾

Toda pogledjmo v potrdilo še v samo neživo stvarstvo. Vi bi mi namreč lahko rekli: Vse tvoje umovanje se opira na podstav, da je ptica enotno bitje. Kaj pa, ko bi to ne bilo res?

Recimo, da ni res. Pogledjmo, kako so si med seboj nežive snovi. Mislim namreč kemijske spojine. Znano vam je, da se elementi spajajo in družijo v nove sestavine, ki v njih imajo povse nova in drugačna svojstva. Odkod so ta svojstva? Ločbarji pravijo: iz vzajemnega reda atomov. Da si moremo to vsaj nekoliko razložiti, reči moramo, da se ne premeni samo lega atomov, sicer bi se način delovanja nikakor ne premenil. Treba je, da atomi drug na drugega preminjajoč delujejo, da se sile zravnavajo. Toda tudi te sile so samo nebistveno premenjene, potemtakem ne more iz njih slediti bistveno različno delovanje. In da po resnici sledi, tega nikdo ne zanikuje. Torej morajo ele-

menti v spojini dobiti po vzajemnem delovanju in vplivu bistveno razne sile od prejšnjih. Vse to moramo razbrati po goli, naravni poslednosti. Sedaj pa vprašajmo: ali so sile elementov z njih bistvom v nujni zvezi ali ne? Recimo, da niso. Kaj sledi iz tega? Če je to res, to ni nujno treba, da imajo vodik in dušik, kisik in zelenec (solik) upraviteljstva in ne drugih. In ker poznamo elemente le po svojstvih, naravno je, da nikdar ne moremo reči: ta element je vodik. Toda še nekaj drugega bi sledilo, nekaj, na kar bi pa naši kemiki ni kratko ni malo ne mogli pristati. Če so sile samo nebistvene pritike in torej ne izvirajo nujno iz bistva elementov, ni nobenega vzroka, zakaj dobi razkrojina upraviteljstva, sile, ki jih je vsak element imel pred spojitvijo, zakaj na primer po razkrojni vode vedno dobimo kisik in vodik. Nobenega vzroka bi ne bilo za to, ako bi ne bila svojstva in sila le posledica bistva, z bistvom v nujni zvezi. A zopet če je to res, to je prav tako resnica, da se mora premeniti bistvo, če se bistveno premené sile. To pa ni nič drugega, nego-li reči: Spojine niso goli skupki, v njih ne ostajajo elementi nepremenjeni v svoji biti, marveč spojine nastajajo po bitni pretvorbi elementov.¹⁾

Potemtakem pa je izvestno, da so tudi elementi iz stvari in lika, ker si brez stvari in lika kot dveh podstatnih prvin, dveh sopodstatij, bitne pretvorbe nikakor ne moremo misliti, kamo-li da bi jo razložili! Bitni vznik ni samo nestvor, kakor si mnogi mislijo, marveč je veliko dejstvo, brez katerega bi vsa priroda bila gol stroj, in sicer stroj, ki sam sebe prenavlja in presnavlja, stroj — nestvor! Če pa vznika ne moremo tajiti pri mrtvih snoveh, družječih se v nove spojine, kako-li bi ga zanikavali pri živstvu, pri rastlinah in živalih? Recimo tudi, da bi ptica ne imela ene biti — samo denimo, recimo! — izvestno je, da se hrani. Izvestno je, da ima snov v ptici bistveno različno delovanje. Ali naj še povemo, da je to premena in sicer bitna premena? Ali naj

¹⁾ Cf. Liberatore: Instit. Philosoph. vol. II. c. II. pars. 1. pag. 111.

²⁾ Ib. pag. 112.

¹⁾ Cf. De San: I. Cosmologia. I. pag. 185.

še enkrat ponovimo, da je za bitno preteba dveh prvin? Ene, ki ostaja in prehaja iz stvari v stvar, ki je vir presnavljanju — tvari; in druge, ki mrtvo, golo tvar brez lica in biti utvarja in ostvarja — lika. To je ono čudežno dvojstvo čutnega vesmira, spajajoče se v še čudeznejšo enoto, dvojstvo, ki smo o njem rekli, da je nosi v sebi tudi drobni delek kamenca, ki mirno leži v hladni zemlji. Mirno leži. A prišle bodo studene kaplje, prepereli delki se bodo ločili, slabotna koreninica se bode privila do njih, posrkala prijajoče raztaljene sokove, raztvarjala jih bode in pretvarjala, stari liki bodo izginili, delki se utelovili rastlinici, služili bodo životni sili in nje smotru. Po stebelcu jih bode morda poslala sila vodnica v lepi cvet, ali v plodnični prekāt. S semencem bode odpadla tvar. In zopet bode pričela novo življenje v semencu, v rastlinici. Z rastlinico bode prišla v živalsko telo, deležna bode čutenja. In iz živali se popnè morda še više, z mesom pride v telo najvišjega čutnega bitja, njemu se priliči in njemu služi. Morda bode sprejemala vtiske ter tako delovala v službi našega uma, naše duše. A prišel bode čas, telo bode zapuščeno, deli se bodo razkrajali in po dolgem času tvar pride zopet v zemljo z istim likom. A zakaj z istim likom po dolgem obtočku, vprašali me bodete morda? . . .

Dovolj! Ako me počastite kdaj s svojo prisotnostjo, pogovarjali se bomo dalje. A sedaj smo pri kraju. Telo je iz tvari in lika. Vem pač, da se vam bode to in ono zdelo — čudno. Tudi težkoče vam bodo ovirale pot. A ne strašite se! Trezno razmišljajte s sv. Avguštinom: »Et intendi in ipsa corpora, eorumque mutabilitatem altius inspexi, qua desinunt esse quod fuerant, et incipiunt esse quod non erant: eundemque transitum, de forma in formam, per informe quiddam fieri suspicatus sum, non per omnino nihil: sed nosse cupiebam, non suspicari!«¹⁾ Le zaupajte! Ta sestav se ni rodil v eni glavi, enem duhu, in naj si je duh samega Aristotela! Podstav mu je obče človeško naziranje o vzniku in pretvorbi, le utrdil, razmotril ga je duh razboritih in razsodnih modrecev. Podklad, pravim, mu je obče naziranje, ono naziranje, ki je je tako lepo, tako globokoumno ostvaril pesnik, ki poje:

V delávnico sem tvôjo zrl,
In videl vedno sem vrtenje,
Prelivajóče se življenje,
Prerojevanje, prenavljanje,
Iz bitja v bitje presnavljanje:
Nikjer je stalne ni stvari,
A prah nobén se ne zgubi!

¹⁾ L. confessionum l. c.

„Ruska biblioteka“ in naši prevodi slovanskih izvirkov.

(Spisal V. B.)

(Konec.)

Blagovoljni čitatelji naj nam oprosté, da smo jih toliko časa mudili s pripovedanjem epizode iz najnovejšega našega slovstva; a epizoda ta je prezanimiva in menim, kolikor toliko v zvezi z našim predmetom, h kateremu se takoj povrnemo. — Stritarja smemo namreč zlasti za-

hvaliti, da se ponašamo s tolikim številom piscev in pesnikov, ki vsi hočejo biti »izvirni«. A izvirne njih povesti so mèdele, brez soka in mozga; glavna naloga v njih je prisojena grajščakom, ki vedno cigarete vijejo, in njih guvernantam, a občevalni jezik teh oseb ni morda slovenski, niti nemški, temveč

tisti tajnostni cvetlični jezik — »Blumensprache«: čustva in misli izražajo po korčkah, vijolicah itd. Takih medlih, brezbarvnih, »mlitavih« povestij, a tudi mnogo boljših najdemo v vsakem ilustriranem nemškem listu na izbiro. — Ugovarjalo se mi bode: boljše nekaj, nego nič, boljše take srednje mere povesti pisati, nego roke križem držati. Da res! A še boljše bi bilo — in tako jaz sodim — da nam bi taki pisatelji, ki vsekakor čutijo potrebo, »nekaj dati od sebe«, rajši prevajali iz slovanskih literatur. Res se bodo morali odreči slavi, biti izvirnimi pisatelji, a v svesti si smejo biti, da bodo koristili narodu neizmerno več, in mislim, da ta zavest tudi nekaj velja, morda več, nego ona domnevana slava.

Isto svetujemo, samo še bolj resno, mladim našim pesnikom. Naj se kanijo dvomljive tiste slave, da se njih pesniški poskusi neusmiljeno, a pravično razparajo na zadnji strani »Zvonovi« najrajši — prevajajo. Kako treba prevajati, o tem smo govorili že v začetku tega spisa. A kaj naj prevajajo? Na to prevažno vprašanje nimam za sedaj boljšega odgovora, nego: prevajajte vi, ki čutite v sebi zmožnosti dovolj pa tudi vstrajnosti, prevajajte — srbske narodne pesmi; le-te so neizcrpni vrec prave poezije, in sicer prave slovenske poezije. »Ženske pesme« so vir duhteče, nežne lirike, a z »junačkimi pesmami« primerjati se sme samo Homer. Ves svet se jim divi. A mi se sramujmo, da jih poznamo tako malo! Res, da je srbski jezik našemu jako soroden, in Grimm, naznanjajoč Vukovo zbirko v »Göttinger gelehrte Anzeigen« (5. Nov. 1823), je že menil: »Der Russe kann sich ohne Mühe hineinlesen, noch leichter wohl der Krainer.« A faktum je, da, če so tudi jako majhne težkoče, ki nam ovirajo gladko čitanje srbskega izvirnika, te težkoče malokateri izmed nas premaga: »vis inertiae«. Ta zakon ne

velja samo o materiji, ampak tudi o duhu.

Mladi pesniki! Idite torej nabirat cvetja na bujno polje narodne poezije srbske; krasne kite nam ga lahko naberete, in dolgo časa nas bodete lahko preskrbovali z najdičnejšimi piruhi in božičnimi darili, za katera vam bode moral biti narod desetkrat hvaležnejši, nego za najbolj trebušnate zvezke medlih, »izvirnih« pesmij, ki razodevajo vse prej, nego slovenski duh in značaj.

V čem tiči torej neizmerni pomen prevodnega slovstva za Slovence? V tem, da je prevodno slovstvo pri sedanjih naših razmerah jedini dotok, po katerem se oživlja in okreplja otrplo slovensko mišljenje, jedina pot, po kateri se more čvrstiti in množiti slabo naše znanje pravega slovenskega življa in značaja. Skratka, prevodno slovstvo je do sedaj pri nas jedino sredstvo, da prodere pojem o slovenskem prerojenju, o slovenski — »renesanci«¹⁾ tudi v širje kroge narodove.

Ako te vrstice priboré umnemu in razboritemu prevajanju slovanskih izvirnikov nekaj več veljave in ugleda, nego ga je imelo doslej, dosegle so popolnoma svoj namen.

¹⁾ Ad vocem »renesanca« — po domače »preporod«, t. j. idealni preporod slovenskega naroda — dalo bi se napisati mnogo zanimivega; za sedaj zadostuj, da opozorim čitateljstvo na poglavje »Renaissance« v Pypina in Spasoviča povestnici slovanskih literatur, v Pechovem nemškem prevodu (Leipzig, Brockhaus, 1880 do 1884) v drugem oddelku drugega zvezka, str. 431—466). — Zajedno naj tu popravim pomoto v svojem sestavku (gl. 7. št. »Dom in Svet«-a str. 332 b); ondu omenjenemu bavarskemu pisatelju Schmidtju ni ime Hermann, ampak Maksimilijan, ki je sedaj dvorni svètnik v Monakovem ter je pred več nego dvajset leti zaslovel po svojih »Hochlandsgeschichten«. V 8. letošnji številki »Wiener Literatur-Zeitung« je čitati, da je le-ta Maks. Schmidt ravnokar zopet dal na svetlo »Hochwaldsgeschichten aus dem bayerisch-böhmischen Grenzgebirge (2 Theile in einem Bande. Jena, Costenoble).«

Doma in po svetu.

Pregled prosvétnega gibanja narodov.

Češka akademija znanostij.

Vsi veliki narodi na visoki stopinji prosvete si osnujejo neko ognjišče in središče, kjer se zbira cvet narodov, učenjaki iz raznih strok vede in umetnosti, z dvojnim namenom: prosveto narodno dalje in više razvijati in vse nove pridobitve zopet narodu v korist in slavo obračati.

Za take ustanove in naprave skrbé deželne vlade. Čehi pa so iz svoje moči poskrbeli za to preimeno napravo. Blagi rodoljub češki Hlavka je podaril veliko denarja v ta namen in žrtvuje tudi še svoje moči kot predsednik novo osnovane »češke akademije znanostij«. Cesar je počastil akademijo jako, ker je poklical njenega predsednika v gosposko zbornico.

Velika slavnost se je vršila v Pragi meseca maja. Nadvojvoda Karol Ludovik, zaščitnik »češke akademije«, je prišel 14. maja v Prago, otvoril 15. maja češko razstavo, 18. maja pa češko akademijo.

Častitamo bratom Čehom.

Avstrijski poljski vseučilišči.

Poljaki so mnogobrojen narod, ki šteje nad 10 milijonov duš, a žal, da so razcepljeni med tri države in niso vsi združeni pod enim gospodarjem. Poljsko ime je slavno na polju vede in prosvete, in Poljaki se trudijo močno, da jim ne usahnejo viri kulture in omike. Mnogo ustanov in naprav podpira njihovo delovanje in slavne visoke šole odgajajo ljudstvu vodnike in učnike na polju napredka gmotnega in duševnega. Avstrijski Poljaki imajo dve vseučilišči: Krakovsko in Lvovsko. Prvo je že starodavna ustanova iz slavnih časov jagelonskih ter nosi ime »jagelonskega vseučilišča«. Vse četiri

oddelke ima in mnogo slavnih profesorjev poučuje na njem.

Lvovsko vseučilišče pa je novejše dóbe; l. 1784. ustanovljeno in l. 1817. prenovljeno, je dobro preskrbljeno z veliko biblijoteko in z dragocenimi zbirkami, a imelo je doslej le tri oddelke (bogoslovni, pravoslovni, modroslovni) brez medicinskega, katerega pa dobi sedaj po cesarski obljubi v prestolnem govoru. Znanstveno življenje je živahno, zložno delujejo Poljaki z Rusini, kar dobro vpliva tudi na prijazne razmere obeh narodov po deželi. — Mi Slovenci iz srca privoščimo severnim bratom to lepo pridobitev, ob enem pa se nadajamo, da nas ne bodo pozabili Poljaki in Rusini, kadar bodemo mi Slovenci stopili pred državni zbor s prošnjo, da se tudi v Ljubljani ustanovi visoka šola za Slovence. Dr. J. J.

„Školní vystava Pražské malířské akademije.“

Dné 23. decembra l. 1890. so odprli v Rudolfsišču v Pragi razstavo del gencev Praške slikarske akademije. V jedni sobani so bile razstavljene studije glav, risanih po živem modelu s svinčnikom, ogljem, kredo in tudi oljnatimi barvami. To so večinoma dela »novincev«, katerih nekateri so pokazali veliko nadarjenost. — V drugi sobani so bile razstavljene slike krajev in niso zaostajale za prejšnjimi. V oddelku, kjer so bile razstavljene mnogovrstne lastne kompozicije, prevladujejo motivi slovanski — dobro znamenje za slovansko umetnost.

V kiparskem oddelku vabita ogledovalca dva izvrstna doprsnika, katera je izdelal g. Bilek. Škoda, da Praška akademija nima posebne kiparske šole, zato se morajo kiparji dovrševati drugodi.

Praška akademija šteje 79 učencev; 25 obiskuje šolo g. prof. Fr. Sequensi,

41 šolo prof. M. Pirnerja in 13 šolo g. J. Mařaka. Častna darila je dobilo 32 gojencev in sicer za oljnate slike, studije po prirodi, kompozicije in risarije.

Razdelili so 1400 gld. Posebno odlikovan je bil g. Jan Bilek, kateri je dobil ustanovo nekega prijatelja umetelnosti, da more svoje studije nadaljevati v Parizu.

„Slovanstvo ve svych zpěvech.“

Ludovik Kuba, znan po vsem sedanjem slovanskem svetu zaradi pridnega nabiranja slovanskih pesnij, izdal je dosedaj z imenovanim naslovom blizu 1200 pesnij v 53 snopičih, in sicer narodne: češke in šleske, moravske, slovaške, poljske, lužiške, maloruske,

velkoruske, beloruske, slovenske in črnogorske. Pesmi je nabral sam. Popotoval je že l. 1888. po Kranjskem in Primorskem, l. 1889. po Koroškem, Štajerskem, Hrvaškem in Slavonskem, l. 1890. pa po Črnigori in Dalmaciji. Za letos je bil namenjen v Bosno in Hercegovino, l. 1892. med Ogerske Srbe in kraljevstvo Srbsko, l. 1893. v Istrijo, na Hrvaško-Primorsko in Dalmatinske otoke, l. 1894. na Bolgarsko in v Makedonijo. Izmed nabranih pesmij je izdal le peti del. Drugo ima prihranjeno v svojih zapisnikih. Zraven tega prinaša s svojega popotovanja bogate etnografske zapiske o godbi. Ludovik Kuba je bil rojen 16. aprila l. 1863. v Podebradih na Češkem in je po svojem stanu učitelj.

Fr. L—r.

Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu.

(Piše Fr. S. Lekše.)

(Dalje.)

15. „*Odločiven, a, o*“ je bolje pisati v pomenu, da je kaj važno, kakor »merodajen«, kar je prestava nemške besede »massgebend«. »Massgebender Ort« je mesto, katero daje naredbe, določbe za koga ali za kaj. Ni treba nam torej vsega »meriti«. — Takisto ne treba nam tudi »nadri« — »nadriučenjakov«¹⁾ hrvaških, ker imamo dovolj slovenskih

16. „*slutvo-učenjakov*“, t. j. le po imenu. Erjavec jo je nekje med preprostim ljudstvom našel in zabeležil. Miklosich²⁾ piše o tej besedi . . . »slü 1 . . . slutvo in slutvo gospodar, dem namen nach herr.«

17. „*Začeti, začnem, jeti, jamem*“ rabimo v slovenščini prepogostokrat. Po mojih mislih je »jela« nepotreben v stavku: »Ko so stara ljud-

stva poleg lovskega in nomadnega ali pastirskega življenja jela poprijemati se bolj in bolj poljedelstva, jela so tudi bolj opazovati posebne prikazni na nebu.«¹⁾ Ta stavek bi tako-le zapisali: »Ko so se stara ljudstva poleg lovskega in nomadnega ali pastirskega življenja poprijemala bolj in bolj poljedelstva, opažala so tudi bolj prikazni na nebu.« Takisto tudi ne: »Skoro za vasjó se pričnó tla dvigati«²⁾, ampak: »Skoro za vasjo se dvigajo tla«. Zakaj Slovenec izražuje ta in podobna rekla z nedovršnimi in opetovalnimi glagoli. Zato ne: »Začelo se je svitati«, ampak »svita se«; ne: »Začelo je padati«, ampak »pada«. Takšnih vzgledov bi lahko povedali še mnogo.

18. „*Breg, obrežje*“ nam. »obala«. Gestade, Küste. Novejši Slovenci pišejo

¹⁾ »Ljubljanski Zvon« 1890, str. 496, 497.

²⁾ Mikl. Etymol. Wört. str. 308.

¹⁾ »Ljubljanski Zvon« 1891, str. 79.

²⁾ Ibid. str. 461.

radi besedo »obala«. Kako jo treba naglašati? Ali se govori kje med Slovenci? Kakor mi kaže Miklosich¹⁾, imajo in poznajo to besedo samo Srbi: »obala s. ufer«. Pustimo bratu njegovo, in mi imejmo svoje!

19. „*Soseb*“, besedica je sicer znana, vendar jo omenjam: Zakaj dolžen sem odgovor uredniku nekega lista.²⁾ Pišo-čemu za neki list so mi črtali rečeno besedico ter jo zamenjali z besedo »posebno«, češ ta je jedino prava in ne »soseb, sosebno«. Vendar je tudi poslednja pristna domačinka, skoro jedina v navadi in rabi našim prednikom. Priča naj njeno pristnost to-le: Miklosich³⁾ piše: »svū: der stamm des reflexiven pronomens erscheint in den slav. sprachen in dreifacher Form . . . II. Der dem sebe, soboja zu grunde liegende stamm erscheint, meist mit dem vokal o, in zahlreichen bildungen: nslov. zoseb besonders . . .« — Trub. Psalt. Predg. 4., 9., 10. str.: »Kai ei pag Bug ftakim Peifimi inu Spetiem . . . vuzhil inu pomenil . . . Guishnu drufiga nikar, famuzh de ta praua shiua Cerkou, ta Gmaina Boshya, inu vfak Kerfzhenik fufeb ima peiti . . . Oni se ne fanashaio na veliko Goffufzhino . . . temuzh le na tiga prauiga shyuiga Boga . . . inu de on nih ne fapufti onih nadlugah, fufeb na tei Smerti.« »Soseb (fufeb) piše vedno tudi Dalm. ter mi za to ne treba praviti več vzgledov. Samo to še opomnim, da ta beseda še živi med preprostim narodom, kakor piše J. Navratil⁴⁾: „Sóseb‘ (,suseb‘) živi še med Belimi Kranjci.“

20. „*Najsi*“ Rajni Levstik je grajal pri nas udomačen »ako ravno«, rekoč — nemčizna je. Namesto nje, če me spomin ne moti, rekel je pisati »da-si, da-si tudi«. Naši predniki so pa za

sedanji »akoravno« le pisali »najsi«, kar kažejo ti-le vzgledi iz Dalmatina in Truberja: Dalm. Predg. »Inu najfi zhasi tudi vefselje umejs pride, taku vfaj tuištu dolgu netérpy . . . Kakor tudi ta Svety Prerok inu Krajl David, najsi ga fvetu Pifmu hvali, de je fturil kar je Gospodu Bodu dopadlu.« »Najsi tedaj ty fveti Ozhaki v’ starim Testamenti Néfo dozhakali Cristufeviga rojstva na ta Svejt, taku fo ony vfaj to oblubo Boshjo od njega imeli . . . Trub. Psal. str. 139. H’ tretimu, pravi, Naj fi fo goftu inu groshnu greshyli, vini Bug nei nec cilu pogubil . . . Ps. LXXVI . . . Ty kir fo mozhniga ferza fo obrupani, ffel nih fen, Inu nih roke, nai fi fo vfi Mosche te Voiske bili, neifo nihfter dobyli. Oba dva rečena naša prednika pišeta različno; jaz bi bil za to, da pišemo: »najsi«, kakor pišemo »dasi«.

21. „*Gospa*“, „*žena*“ Mnogokrat posnemamo Nemce dosti nespametno. Tako smo se tudi od Nemcev naučili rabiti mesto besede »žena« — gospa. Najsi je Nemcu »Weib« »minorum gentium creatura«, mislim, da je bila vedno v čisljih Slovencem »žena«. Kajpada dandanes se ravnajo tudi Slovenci večinoma po oni stari: »Vsaka bi rada ,frava‘ b’la, tenka kakor mravlja« in nekaterniki nemajo »žen«, ampak le »gospe« — Herrinnen. To je pa napačno. Francoz, ki si je vzgojil kralja vseh jezikov in tudi v »olikanosti in vljudnosti« ne zaostaja za nobenim narodom, pravi le »ma femme, moja žena«, čeprav ima za nemški izraz »Frau« te-le besede: »femme, épouse, madame, maîtresse«,¹⁾ katera poslednja ne pomeni to Francozu, kar Nemcu. Lah pravi: »mia moglie« — ne »Signora«; in Anglež veli: »my wife« (čitaj: »maj uajf«), dasi ima:²⁾ »lady, madam, mistress, woman«.

(Dalje.)

1) Etymol. Wörterb. der slav. Spr. str. 218.

2) Mimogredé omenjam, da ne mislim lista »Dom in Svet«-a. Pis.

3) Etymol. Wörtb. str. 331.

4) »Letopis Matice Slovenske« leta 1871., str. 156.

1) Glej: »Französische Synonymik«, Dr. K. Meurer, str. 48.

2) »Englische Synonymik« istega, str. 51.

SLOVSTVO.

HRVAŠKO IN SRBSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

»**Mrtvi kapitali.**« Pripoviest. Napisao Josip Kozarac. U Zagrebu. Knjižara Dioničke tiskare. 1890. 8°. Str. 142. Cena 50 kr. — Ni napačna povest, dejal sem, odloživši knjigo iz rok. Kajpada ni v njej nič posebnega, nenavadnega in novega, a vendar se človek zanima za usodo teh tako različnih značajev. In prav različne značaje je združil pisatelj v svoji povesti. V Matkovičevi družini sta si mož in žena jako nepodobna, in tudi otroci so se obrnili na različne strani. Najbolj nas zanimata obe hčerki: Anka in Nela. Anka je blaga, mirna, pa krepka deklica, pravi otrok tihe prirode; Nela je pa živahna, ničemerna, vedno hrepeneča po zabavah. Brez posebnih težav dobi Anka moža po svojem srcu, vrlega Lešića, umnega gospodarja, a Nela, kateri se je poprej vse klanjalo in laskalo, dobi sicer poštenega uradnika za moža, a ta je imel zaradi žene bridke ure in pa dolgove. Jednaka sta bila tudi dva Matkovičeva sinova različna: Lujo je bil lahkomisljen, slabo se učil in mnogo denarja zapravil, Vinko se je pa navduševal za kulturno-tehnična dela, kakor njegov svak Lešić, ter v tej stroki dobro napredoval. — S tem osehjem nam razkriva pisatelj, kje so »mrtvi kapitali«, t. j. neporabljeni zakladi narodnega bogastva in narodove sreče: te zaklade, katere zakriva priroda, treba je s pridnostjo, umnostjo in uporabljivanjem novejših iznajdeb pridobivati. Pisatelj biča razvade mestnega življenja in slika vabljivo življenje in delovanje na deželi. — Dasi je tu pa tam kaj manj umestnih stvari, neresničnih trditev in tudi predolgih opisov, vendar je v obče smer povesti dobra, duh še dovolj krepak, podlaga krščanska in narodna. Da bi le nazori o svetu, življenju in o veri bili še bolj zreli in jasni! Veseli pa nas, da kaže tu gosp. Kozarac vzvišene ideje o namenu poezije.

»**Život svetog Alojzija Gonzage**« uzora i zaštitnika krščanske mladeži. Talijanski napisao V. Cepari, Isusovac. Za proslavo tristo-godišnjice blažene smrti Alojzijeve preveo i popunio dr. Josip Lang, duhovnik milosrdnica. Odobrila duhovna oblast u Zagrebu. U Zagrebu. 1891. Tisak i naklada Scholza i Kralja (A. Scholz). 12°. Str. XVI + 416. Cena broširani knjigi 15 kr., trdno vezani v platno 25 kr. — Ako dodam temu, kar sem izpisal iz naslova, da ima knjiga 7 slik in na koncu dve uglasbeni pesmi o sv. Alojziju, moram reći, da je cena tej knjigi res »nezaslišana«. Ta se je pa mogla določiti tako nisko zato, ker je neki »plemeniti muž svojim obilatim darom pritekao u pomoč«,

da bi se mogla ta knjiga podati po neznatni ceni. Ne vem, kaj bi rekel v hvalo knjige: ali, da je podala najboljši Alojzijeve življenjepisa, ali da je prevod lep, gladek in umeven, ali da je oblika lepa in ukusna. Vse to se družijo, zato moremo imenovati to knjigo res krasen dar, ki sta ga poklonila prelagatelj in neznani dobrotnik hrvaškemu narodu. Dasi naznanjamo knjigo še le po prazniku sv. Alojzija, vendar jo tudi sedaj Slovencem najtopleje priporočamo: naj ne zamudé prilike, da si naročijo lahko umevno in ceno hrvaško knjigo. Dobiva se pri založniku v Zagrebu (Margaretska ulica 6.) in sicer je najbolje naročiti več izvodov skupaj. Omenjam le, da stanejo enake knjige v nemškem jeziku, katere pri nas tako radi kupujejo, vsaj petkrat toliko.

»**Borba za život.**« Nekoliko lepih lističa iz »Gorskog Vijenca« P. P. Njegoša od Petra Despotovića. Pančevo. Naklada braće Jovanovića. 1891. 12°. Str. 83. Cena 40 kr. (V cirilici). — Teško je prav označiti namen te knjižice. A mislim, da nismo slabo zadeli, ako pravimo, da ima spis namen, ne samo nekaj lepih lističev iz »Gorskega Vijenca« podati, ampak tudi pokazati, kako izraža ta pesniški proizvod Darwinovo načelo: Borba za život — življenje. Zaradi tega pač govori naš pisatelj v začetku o Darwinu in njegovih imenitnih naukih; zato pravi, da so vsi veliki geniji slutili in deloma učili isti nauk, kot Darwin (n. pr. Göthe); zato razkazuje, kako opeva P. P. Njeguš ta boj narodov za svoj obstanek. Petar Petrović-Njeguš, ki je bolj znan z imenom vladike Rada, dal je l. 1847. na Dunaju tiskati znameniti spev: »Gorski Vijenac«, ki je »kamen dragi« v književnosti srbski. Pisatelj naš ne razkazuje tega umotvora čisto objektivno, ampak po svojih modroslovnih nazorih, in zato se nam zdi, da je tu pa tam marsikaj po svoje zasukal. Kakor se to delo ne odlikuje po posebno novih mislih, tako tudi ne moremo odobravati namena: razkazovanje Darwinove podmene na takem vzgledu. Ali bi se ne bil pesnik sam takemu početju upiral? V obče sodimo, da hodi srbsko modroslovje po čudni in nevarni poti. Vsaj ta knjižica priča, da je pisatelju v modroslovju marsikaj nejasno. Te hibe ne more poravnati dovolj lep jezik in navdušena beseda. — Ako bi nam kak prijatelj našega lista opisal znanstveno in verstveno stanje pri Srbih, bili bi mu jako hvaležni.

ČEŠKO SLOVSTVO.

»**Ottův Slovník Naučný**«, ki izhaja v Pragi v bukvarni J. Otta, namerava biti češkemu narodu popolna enciklopedija politične

in kulturne zgodovine češke, zraven tega tudi rodoslovja (genealogije) in mestopisja (topografije) vseh dežel kronovine češke. Pa tudi na druge slovanske narode se skrbno ozira. Zastopani so namreč v njem vsi slovanski narodi z življenjepisi, zgodovinskimi in zemljepisnimi doneski. Delo izhaja v posameznih snopičih po 36 kr. Jako rabno je za vsakega omikanca; celó kmet in rokodelc nahaja v njem pouka za svojo stroko. Zato je kulturni pomen tega dela za češki narod velik, ž njim se bode splošna omika celega naroda povzdignila na višjo stopinjo. — Ako pregledujemo kazalo vseh sotrudnikov slovnikovih, nahajamo v njem imena mož res osivelih v vedi, celo vrsto pisateljev na slovstvenem polju zaslužnih in celo legijo novih nadepolnih močij. Seveda, kakor ni nobeno človeško delo popolno, tako tudi ni »Ottův Slovník«. Dosedaj so izšli trije deli, in sicer šteje prvi del 1000 strani (7 gld. 20 kr.), drugi del 1141 (9 gld.) in tretji 950 strani (7 gld. 20 kr.) z mnogimi prilogami in podobami.

»**Sebrané spisy Al. Jiráská.**« Po raznih časopisih raztreseni spisi najboljšega češkega novelista Al. Jiráská izhajajo sedaj v posameznih zvezkih. Slovenci so že brali nekoliko o tem pisatelju v »Spomeniku slovanske vzajemnosti« leta 1886. Dodati nam ni treba nič drugega, kakor, da spisi Jiráskovi so prešinjani z ljubeznijo do domovine in da se odlikujejo z nežnostjo v pisavi in gorečnostjo za zgodovino češkega naroda.

Dosedaj je izšlo 47 snopičev (à 15 kr.) in sicer v 5 delih: I. del »Maloměstské historie«; II. »Věk«; III. »Za bouře a klidu«; IV. »Skaláci«; V. »Poklad«.

»**Velkostatkář**« (Veleposestnik), drama v treh dejanjih. Spisal Fr. Ad. Šubert. Jako zanimivo in lepo delo! Snov je povzeta iz modernega življenja češkega, iz l. 1872., iz časa, ko je tako imenovano društvo (banka) »chabrus« v svoje zanjke lovilo vse češke veleposestnike. Banka je hotela z zvijačo in spletkami prisiliti češke veleposestnike, da bi prodali svoja posestva in izgubili svojo veljavo.

Kdor je padel v roke »chabrusa«, ta je moral ali izdati svojo narodnost in skrbeti za svojo lastno gmotno brambo, ali darovati se v korist narodni stvari in sebe pa družino gmotno uničiti.

In v takih kritičnih okoliščinah je bil junak drame, Dr. Svoboda, profesor na Dunaju, rodom Čeh, ki je imel na Češkem veliko posestvo. — Tehnična stran tega dela je gladka in prijetna in kaže izkušenega in izurjenega dramatika; posamezni prizori so polni dramatične živosti. Osebe so naslikane živo in nekako vzorno. Samo v drugem dejanju je razgovor, recimo — dijalektični boj o narodnosti, humanizmu itd. med junakom te drame in njegovo soprogo neumesten, ker v enakem kritičnem položaju se nihče ne razgovarja o takih rečeh. Konec je nekoliko nedosleden. V prvih dveh dejanjih se kaže junak kot velikan, plemenitega značaja, ki se ne dá upogniti z nobeno stisko in nevarnostjo, in namah opeša in išče, izgubivši imetje, radi očitanja nesrečne družine, tolažbo in mir žal — v smrti,

obupu! Drama »Velkostatkář« je bila igrana v »Narodnem gledališču češkem« v Pragi z velikim uspehom.

»**Obrazy z kulturních dějin českých.**«

I. del. — To delo Josipa Svatka moremo priporočati vsakomu, ki se hoče poučiti o napredku češke kulturne zgodovine v tem stoletju. Pisatelj je nabiral trideset let tvarino po različnih beletrističnih in političnih čeških časopisih. In ker je imel zaradi osebnih razmer priliko, da je preiskoval arhiv c. k. namestništva češkega pa tudi druge praške arhive (mestni in muzejski), zato je njegovo delo, kolikor možno, tudi popolno. Pisano je povsem v prijetnem, lahko umevnem narodnem zlogu. V celem spisu (v I. delu) se kaže temeljito znanje vseh kulturnih razmer in pojavov. Ž njim v jedni in tisti stroki, pa po drugem potu, delujeta dr. Sigismund Winter in dr. C. Zibrť. — Prvi del je razdeljen v 10 oddelkov in šteje 318 strani.

»**Dějiny Čech a Moravy nové doby.**«

Spisal dr. Anton Rezek, profesor na c. kr. češki univerzi v Pragi. 1891. — To delo pripoveduje zgodbe češkega naroda od smrti češkega kralja Ferdinanda II. do sedanjega časa. Delo se odlikuje posebno s tem, da se pisatelj nič ne ozira na svojo domovinsko ljubezen in na svoje lastne nazore, ampak odkritosrčno pripoveduje resnico.

Ta hvalevredna nesebična lastnost zgodovinarja dr. Rezka se kaže že v prvem njegovem delu: »Deje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637—1648).«

»**Nove češke pesmi.**« V kratkem času se je prikazalo na površju češke poezije mnogo proizvodov. Znani jako plodoviti pesnik Jaroslav Vrchlický je izdal v najnovejšem času: »Fresky a Gobeliny«, »Chyt«, »Po ukončení překládu Goethova Fausta«, »Chazel«, »Niobe«, »Anděl smrti«, »Houslistka«, »Jarní symfonie«, »Tríst«. Čitatelji naši so že večkrat slišali o njegovih pesmih. Tudi tukaj velja o nekaterih, kar je bilo zapisano v 2. št. tega letnika: »Vrchlickega pevanje je često frazovito in bombastično.«

Drobne pesmi so izdali češki pesniki: Bohdan Kaminski, K. Kučera, Fr. Kvapil in drugi.

Posebno pozornost čitateljev obrača na se zbirka pesmij Josefa Kuchaře z naslovom »Cestou životem«. Milo, prijetno je človeku, ako te pesmice prebira. Pevec se spominja svojih srečnih otroških dnij v revni, preprosti, osamelih rodni koči. Spominja se, kako je bil zadovoljen pri svojih ljubih stariših. Zimski čas, kadar je bila kočica in vsa okolica zametena s snegom, vstaja mu v spominu. Takrat ni bilo naše življenje prepreženo z oblaki skrbi, naš obzor ni segal daleč, pa vendar smo bili tako srečni, mirni.

»**Dějiny umění výtvarných**« (zgodovina utvorne umetnosti). Izšel je te zgodovine prvi del in sicer »Stara dōba«. Delo je pričel dr. Miroslav Tyrš — žal, ni ga končal, ker je prežgodaj umrl. Dela se je lotil in je z velikim uspehom nadaljeval Karol B. Mádl. V prvem zvezku popisuje utvorno umetnost v Egiptu in sicer pod

naslovi: »Pyramidy a Mastaby«, »Hroby skalní«, »Chrám nové říše«, »Typus chrámu a jeho vzrůst«, »Dvory a síně«, »Pilír a sloup«, »Zed a pylon«, »Obelisk«, »Ornament«, »Palác a dům«.

Iz celega prvega dela se razvidi, da je pisatelj dobro razumel svoj jako težavni predmet. Pravilni, jasni, obče umevni zlog čitatelju pomaga, da lože umeva bolj nenavadne izraze in težavno estetično teorijo. Pisatelj piše kratko, zanimivo, popolnoma stvarno in podaja prepričevalne dokaze in opravičene nazore. K besedi se družijo tudi marsikatera lepa slika. Zunanost knjige je elegantna.

»F. L. Věk«. Podoba iz časa češkega narodnega prebujenja. Spisal Alojzij Jirásek. — Celi spis podaja nam (ob kratkem) duševni prevrat in izvod celega češkega naroda v poslednji tretjini prejšnjega stoletja. F. L. Věk predstavlja nekako ves narod češki. On je sin revnega trgovca iz Dobruške, okrog katerega se sučejo v lepi zvezi vse slovstvene in umetelne moči onega časa: Václav Tham, profesor jezuit Stanislav Vydra, Wolfgang Amadeus, Mozart in drugi. F. L. Věk, takrat dijak, je prišel do glavnega vira vsega duševnega prizadevanja in delovanja, kateremu je bila Praga središče.

Objava tolerančnega patenta, odprava jezuitskega reda, začetek in uravnavanje prostozidarstva na Češkem, začetek novega slovstvenega delovanja, prve gledališčne igre, zmaga umetelnosti Mozartove, narodna zavest omikanih krogov čeških — to vse podaja pisatelj Alojzij Jirásek svojim čitateljem v lepi pisavi in obliki. Idilsko in tudi žalostno življenje junakov nas vodi v Prago. Tako nahajamo v knjigi jako zanimljiva poročila o javnem in zasebnem, družinskem in narodnem življenju na Češkem, posebno pa v Pragi.

Fr. Lakmajer.

»Poetika.« Spisal P. J. Vychodil O. S. B. Del I. V Brnu 1890. Tisek in zaloga pap. tiskarne rajgrad. bened. Cena 60 kr. — Pisatelj P. J. Vychodil je strokovnjak v estetiki in se peča posebno z literarno kritiko. V ta namen izdaja letos že osmo leto časopis: »Hlídka literární«, kjer se ocenjujejo novo izhajajoči spisi čeških in zraven tudi drugih bolj slovečih slovanskih pisateljev na estetični in znanstveni podlagi. — Spis: »Poetika«, ima namen, da razjasni estetične pojme in pravila. Estetični termini se rabijo pogostoma brez pravega pomena, posebno takrat, kadar rabimo tuje izraze. Poetika gleda posebno na potrebe dijakov, ako ravno se vedno ozira na olikano občinstvo sploh. Ker pa mnogi zamenjavajo pojem umetelnosti in estetike, določuje se kolikor mogoče natančno razloček med vednostnim nazorom in estetičnim. — Cela knjiga, ki je prvi del večjega spisa, deli se v uvod in dva glavna dela. Uvod pojasnjuje bistvo, namen in razmerje estetike do drugih ved in slednjič metodo, katero rabi. V prvem delu pa govori pisatelj o temeljnih pojmi estetičnih, pred vsem o estetičnem zaznavanju, o estetičnih lastnostih, o lepoti, komiki, resničnosti, vznesenosti, ljubeznivosti, v vzajemnem razmerju teh lastnostij,

o podmetih, na katerih se nahajajo, in slednjič o idealu. Estetične lastnosti se najbolj kažejo na izdelkih lepih umetnij, zato nam kaže pisatelj h koncu prvega dela bistvo in pomen lepe umetnosti, ki je spretnost, ustvarjati dela, katera za svoj namen potrebujejo estetičnih prednostij in zlasti kolikor mogoče največje lepote. Estetične prednosti jim namreč dajejo estetično vrednost, ki v nas provzročuje občutek prijetnosti in veselja; v oni krasoti vidimo posebno jasno njihovo notranjo popolnost in veselimo se je. Pisatelj izpodbija napačni nauk, da je umetelnost sama sebi namen. Ta nauk hoče reči, da umetelnost deluje samo zato, da deluje; pa ta trditev je očitno neresnična, ker nobena duševna delavnost človekova ne ravna tako, da bi ne hotela doseči s svojim delovanjem nekaj dobrega; celo igra, najnižja stopinja tiste delavnosti, namerava pridobiti nekaj dobrega, n. pr. okrepčanje, tem bolj torej važna delavnost, kakoršna je umetelniška. Oni stavek pa tudi pomenja, da umetelnost in torej tudi posamezna umetelna dela so samo za to, da so; to pa nasprotuje splošnji izkušnji, ki uči, da dela umetelniška so občna last za občni užitek; vselej ima vsaj umetelnik od njih užitek in umotvorinimajo veljave, dokler jih ni sprejelo občinstvo. In slednjič hoče oni stavek naznaniti, da je umetelnost za to, da bi ustvarjala umetelniška dela brez ozira, ali so komu všeč, ali ne; a umetelno delo, katero nikomur ne ugaja, ravno zato ni umetelno. Namen umetelnosti je ustvarjati dela, katera s svojimi estetičnimi prednostmi in najbolj z lepoto provzročujejo v nas prijetno duševno stanje. — V drugem delu govori pisatelj o pesništvu, ki je pravi predmet poetike, in sicer najprej o pesništvu v obče, o pesniškem delu, o pesniški tvarini in slednjič o notranji pesniški obliki in lastnostih, katere mora imeti.

Delo kaže v celoti globokega misleca in estetika, zdi se mi pa, da bi spis bil bolj uumljiv, ako bi pisatelj navajal več praktičnih vzgledov in na nje oprl svoje nauke. Jezik je čist in jasen. V nadaljnjih oddelkih bode pisatelj govoril o vnanji obliki, o raznih vrstah pesništva, o pesniku in občinstvu. Knjiga bo zanimala posebno onega, ki se peča s kritikovanjem pesniških ali sploh leposlovnih spisov.

Václav F—r.

»Kněži katoličti o pisemnictví novoč. zasloužili«, svazek I. 8°. str. 232. Cena 1 gld. 50 kr. Nakl. dr. Fr. Bačkovský. Praga 1891. — Prvi zvezek tega važnega dela obsega 17 življenjepisov z 8 portréti. Pričenja z Gelaz. Dobnerjem in končava z Antoninom Marekom. Obširen in zanimiv je življenjepis poslednjega, kakor tudi življenjepis Dobrowskega. Knjiga je pisana v zabavno-poučni namen ter jo je jako prijetno čitati. V teh življenjepisih se divno zreali zgodovina novočeške književnosti, in kaže se, kako so si prav duhovniki pridobili neumrljivih zaslug ob prepородu češkega naroda, stoječi vedno v prvih vrstah.

Pozdravljamo z veseljem to podjetje in je priporočamo.

Stj. Z—c.

POLJSKO SLOVSTVO.

»**Wierna Rózia**« czyli zwycięstwo wiary katolickiej. Powieść z obecnego czasu tłómaczył Karol Miarka. Wydanie drugie. Bytom G. Sz. Nakładem i drukiem wydawnictwa Katolika. 1889. — Lepa povest uči, da ni dobro, ako se katoličanke može z drugoverci. Kako naj sta jedina, ako se oba držita svojih verskih načel? Naša povest nam res kaže, kako je verna Roža spreobrnila svojega luteranskega moža k pravi veri in kako je potem še le prišla prava sreča in zadovoljnost v družino, a to je bil sad velikanskega truda. V desetih drugih slučajih ne bi se to zgodilo. Knjiga je pisana za ljudstvo, tudi izobraženim Slovencem, ki se pečajo s poljščino, ugajala bi prav dobro. Dr. J. J.

»**Pamiętnik niewolnika afrykańskiego**«, X. Daniela Sorur Pharim Dén. Wydanie ozdobił 10 rycinami. W Krakowie, w drukarni »Czasu« Fr. Kluczyckiego in spolki. 1891. 8°. Str. 75. — Ta jako lepo natisnena in z izbornimi ilustracijami okrašena knjiga popisuje življenje znanega zamorskega duhovnika in misijonarja, p. Daniela. Ne samo življenjepis mora čitatelja zanimati, ampak tudi narodopisni podatki o srednjeafričanskih narodih, zlasti o »Dinka«-zamorcih, izmed katerih je tudi junak tega popisa. Posebno hvale vredna je knjiga zaradi slik, ki najboljše pojasnjuje popisovanje. — Spisal je knjižico o. X. M. Czerminski, J. dr., zaslužni poljski pisatelj. Dr. F. L.

DRUGA SLOVSTVA.

»**Führer durch Bulgarien**« in Wort und Bild. Mit 25 Illustrationen und einer Karte der Balkan-Staaten. 1889. Würzburg-Wien. Verlag von Leo Wörl. 12°. Str. 61. Cena vez. 1 gld. 20 kr. — Ne samo potovalcem v vzhodnje dežele, marveč v obče prijateljem narodopisja bode prijetna in zanimiva ta drobna, a lepa knjiga. Za Slovana je Bolgarija s svojo zgodovino in svojim jezikom dvakrat zanimiva. Po kratkem časoslovnem zgodovinskem pregledu dobimo v knjigi natančne statistične podatke, potem pa nas spremlja knjiga kot vodnik po bolgarskih železničnih potih: 1. iz Pirota v Sofijo, Plovdiv in Drinopolje; 2. iz Plovdiva v Tir-

novo, Semenli-Jamboly-Burgas-Varno-Ručuk. Ob koncu nahajamo pregled bolgarskega vojaštva, denarja, zunanjih zastopnikov, kupčijstva in prometa. Nad vse pa se odlikuje 25 svetlopisanih slik, ki nam živo in izborna predočujejo bolgarske noše, obraze in najvažnejše stavbe. Zato je knjiga prav tako za čitatelja poučna, kakor potovalca. Pridejana je knjigi tudi karta balkanskih dežel, katera naj bi se v 2. izdaji nadomestila z boljšo.

»**Ein Spaziergang um die Welt**« von Alexander Graf von Hübner, vorm. k. k. österreichischer Botschafter in Paris und am päpstlichen Hofe. Leipzig. Heinrich Schmidt & Carl Günther. — To »klasično« delo, kakor je mnogi imenujejo, izhaja sedaj v 3. neizpremenjeni izdaji. Večkrat sem že nameraval in želel izpregovoriti o tem slavnem delu našega slavnega državnika, grofa Hübnerja. Nam Slovencem je prepotrebno, da se ozremo tem širše po svetu, čim ožja je naša domovina. O ko bi mogel sam pisati tako delo, pisati, kakor bi videl s svojimi očmi, prehodivši dežele in mesta od kraja do kraja zemlje, prebrodivši vsa morja! A ker more kaj takega le malokdo, torej je toliko vrednejše truda, ako čitamo poročila odličnega in jako omikanega moža, kateremu so bili vsi prostori odprti in vsi pomočki na izbiro, kar si jih more želeli popotnik.

Za danes omenjamo samo površno, da je delo v velikem (folio-) formatu in da obsega v 2. izdaji 462 strani na lepem, močnem in gladkem papirju. Velikih slik na celi strani je 88, manjših med tiskom 229. A vse so jasne, umetelno dovršene. Mnogo jih je narejenih po pisateljevih črticah. Vendar je cena primerno nizka in sicer 12 gld. nevezani knjigi, vezani v enem zvezku 16 gld. 80 kr., v treh zvezkih pa 21 gld. 60 kr. Obdelujejo pa ti zvezki: 1. Severno Ameriko (pot skozi Zjedinjene države). 2. Japonsko in 3. Kitajsko cesarstvo — seveda le v obliki potopisa; vendar pa seza pisatelj prav mnogokrat globlje v notranje razmere, kakor tudi v zgodovino. Poleg tega omenjamo, da ima pisatelj tudi za katoliško vero gorko srce, dasi tega vedno ne povdarja.

Ob tej priliki naznanjamo, da bomo to vrsto slovstva, bodisi v katerem koli jeziku — natančno opazovali in o tem poročali čitateljem, ker se nam zdi jako imenitno.

Raznoterosti.

Naše slike.

1. **Josip Ogrinec.** Našim čitateljem se zdi morebiti čudno, da jim podajemo zopet sliko Ogrinčevo. Vzrok je pa ta-le: Sorodnik pokojnega pisatelja nam je postregel z dvema fotografijama, katerih jedna kaže Ogrinca, kakor je

narisan (kajpada večji) v štev. 4. v našem listu, druga pa v doprski sliki. Dasi je slika cele postave mična, vendar ne more, ako je majhna, jasno izražati obraza, tem manj, ker mora od risarja pa do čitatelja napraviti dosti dolgo pot, na kateri je v velikih nevarnostih. Tako tudi slika v 4. štev. ne izraža jasno obraza, dasi

ga je gosp. risar v svoji prvotni sliki dobro pogodil. Zato smo želeli podati čitateljem tudi prijazni, dobro zadeti obraz našega Ogrinca, da ga tem bolje spoznajo. Upam, da nam tega nihče ne zameri.

2. **Jurij baron Vega.** Naša slika na str. 340. je posneta prav po jeklorezu, kateri je bil narejen na Dunaju l. 1802. in po katerem je narejena tudi kamnotiskana slika v »Izvestjih kranjskega muzeja« l. 1838. Zaradi tega naj se čitatelji ne izpodtikajo nad neslovenskim podpisom. Rajši smo natančni, kakor da bi si po krivici prisvajali izvirnost. — Morebiti bodemo o Vegi, ki se pravo za pravo piše po rodbini Veba (Vecha je v krstnih bukvah), pisali še kaj več, kadar nanese prilika. Za danes omenjamo samo še to, kar nam je sporočil dobri prijatelj, da je čital l. 1846. vodja Likawetz na zboru zgodovinskega društva spis Kajetana Huber-ja, kape-lana v Kranju, s katerim se je spodbujalo občinstvo, naj postavi Vegi spomenik. Društveni odbor je sklenil to stvar vzeti v roke. Pozneje (1848) so hoteli mesto tega napraviti Vegovo stipendijo.

3. **Dvojni pokop.** Slika razlaga pesem. Risar si je mislil dogodbo v starejših časih, katerim je zato tudi obleka obeh mož primerna. Zdela se je nam pesem tako lepa, da smo ji dali narediti ilustracijo.

4. **Evropejska naselbina v južni Afriki.** Za Afriko se zanima dandanes vsa Evropa. Naselbine se razvijajo zlasti v južni in zapadni Afriki. Malo naselbino nam kaže naša mala slika. Sicer pa bodemo v tem listu še mnogo pisali o Afriki.

5. **Mehika.** O tem mestu govori že popis »Nekaj slik«, torej nam ni treba tukaj še več povedati.

6. **Ognjenik Jorullo.** Ta ognjenik je izmed najzanimivejših v novem svetu. Humboldt ga je natanko preiskal in tudi zgodovino njegovo, zlasti pa njegov postanek, popisal.

7. **Žetev na otoku Cipru.** Divni Ciper ni navduševal samo pesnikov, da so ga opevali, (zlasti pa njegovo »žlahtno kapljico«, ki spada med najboljše vina cele zemlje), ampak tudi slikarje in risarje. Zdela se nam je slika lepa dovolj, da jo podamo čitateljem.

8. **Trst.** Ta slika ni nič posebnega: kaže nam Trst, kakoršen je bil pred kakimi 10 leti. Potrudili se bodemo, da podamo o priliki čitateljem lepšo in večjo sliko in sicer sedanjega Trsta.

Spominska plošča dr. Janez Bleiweisa. Dne 12. t. m. je odkrilo »Pisateljsko društvo« z drugimi slovenskimi društvi vred spominsko ploščo na hiši pokojnega dr. Jan. Bleiweisa, pred škofijo, šte. 16. »Pisateljsko društvo« je dalo vzdati ploščo, in pridelilo veliko slovesnost, pri kateri je primerno, jedrnato, pa tudi navdušeno govoril gospod notar Luka Svetec, dober prijatelj pokojniku. Omenjal je zasluge Bleiweisove za slovstvo, omenjal njegovo vsestransko veljavo, njegove odlike, katerim se družijo tudi ta, da se odkrije sedaj spominska plošča. Ker so njegov govor objavili drugi listi,

ni ga treba nam; opomnimo le, da ni sestavljen manj umno, kakor resnično. Spomeniška plošča ima napis:

V tej hiši je živel

Dr. Janez Bleiweis

vitez Trsteniški

in dne 29. novembra 1881 umrl.

Pisateljsko društvo.

12/7 1891.

»Matica Slovenska« in »Matica Hrvatska«. Prva je imela svoj redni veliki (26.) zbor dne 1. julija. Predsednik, gosp. prof. Marn, je omenjal v svojem govoru napredovanja »Matice Slovenske«, ki se kaže vsestransko. Gosp. tajnik je poročal o delovanju odborovem v preteklem društvenem letu. Na novo sta bila letos v odbor voljena: gg. dr. Fr. Detela in dr. J. Starè. Zborovalo se je jako mirno. Skleneno je, da se »Slovenska Beseda« čisto opusti. Za predsednika je bil izvoljen 8. julija g. prof. Marn.

»Matica Hrvatska« je zborovala dne 14. junija. Prof. Tade Smičiklas, predsednik tega cvetočega društva, se je spominjal raznih dogodkov, ki so od poslednjega zbora bili važni za »Matico«. Tajnik društveni, g. Iv. Kostrevčič, vseučilišni bibliotekar, je čital potem svoje izvestje o Matičinem delovanju, katero mora pač zadovoljiti vsakega rodoljuba. Najzanimivejše je, da so se knjige za l. 1890. v 7800 odtiskih v šestih tednih do cela razpečale med društvene člene. — Danes ne moramo več poročati. Tudi mi kličemo s tajnikom: »Matica Hrvatska« neki još dugo živi i cvate i uspieva!

Vuhred (Wuchern). Od kod se izvaja to ime župnije in občine tik Drave na koroški železnici? Precej zanesljivo se dá to dognati, ako se oziramo na cerkev v tem kraju pozidano in sv. Lovrencu posvečeno. Ker je več cerkev temu sv. mučencu posvečenih, n. pr. sv. Lovrenc v Puščavi, v Slov. Goricah, na Dravskem polju, reklo se je v začetku bržkone v tem kraju: sv. Lovrenc v Pohorju (im Bachern). Če kdo namreč z Marenberškega polja na levi strani Drave ogleduje kraj, ki je na desni strani Drave, vidi, da se cerkev sv. Lovrenca z vasjo vred nahaja v ravnini celó blizu Pohorja, tako da jo od vzhodne, južne in zahodne strani obdaja visoko gorovje, Pogorje ali Pohorje; torej je cerkev kakor tudi vas zares v Pohorju.

Znano je, da Slovenci dežele, kjer so se Madjari naselili, imenujejo ogerske ali vogerske, t. j. pogorske dežele, in bržčas se je s trdo črko »p« tudi pri tem kraju nekaj enakega zgodilo, ter se izgovarjalo: sv. Lovrenc v Ohorju, za tem v Oherju, Ohreju, nadalje v Ohredi in v Uhredi, naposled pa v Vuhredi. Saj se tudi v matičnih knjigah zabeleženo najde ime: Vohred in Vuhred.

Prav isto se kaže tudi pri nemškem imenu tega kraja, ker se Pohorje v nemščini piše: Pachern, pa tudi Bachern. Znano pa je v obče, da se že v pisavi črki »B« in »W«, potem »a« in »o«, kakor tudi »o« in »u« mnogokrat zamenjujeta, posebno v izgovarjanju, tako da je iz »St. Lorenzen im Bachern« nastalo »St. Lorenzen im Bochern«, potem »Wochern« in naposled »Wuchern«. Tako je v poročni knjigi leta 1788. na prvi strani zapisan kraj, od koder sta zaročenca: »Wochern«. J. Č.

Zanimivosti.

Grof Lev Tolstoj o ljubezni. Izmed najtežavnejših nalog za urednika leposlovnega lista je, da prav sodi o takih lepih proizvodih, zlasti povestih, katerim je predmet ljubezen med dvema mladima osebama različnega spola. Z jedne strani se lahko razvidi, da sloni taka ljubezen na prirodnem zakonu, torej na božji naredbi. Z druge strani pa uči izkušnja, da mnogi leposlovnici spisi te vrste jako škodujejo nramnosti in napravljajo veliko zla. Zaradi tega nahajamo med prijatelji slovstva in med ljudmi v obče (tudi med pisatelji) razne nazore in težnje. Nekaterim ni nikdar dovolj take snovi, in ni jim lahko taka hrana dovolj krepka. Ako ne plava vsa povest v taki ljubezni, kakor kmečki štruklji na maslu, pa ne velja nič: zdi se jim suha in dolgočasna. Ako se ne popisujejo prizori, kako sta govorila sedeča skupaj, treba si je pomagati vsaj z »vzdihujočimi« pismi. — Z druge strani pa se oglašajo jako tudi nasprotniki take vrste spisov in imajo vse brez izjeme za pohujšljive. Po njih misli bi se beseda ljubezen še imenovati ne smela.

No, pri vsem tem je sreča ta, da je stvar sama na sebi ložja in umevnejša, nego si jo mislijo in delajo ljudje. Naši stari naročniki se še spominjajo, da smo bili pričeli pred par leti spis, v katerem smo nameravali pojasniti to vprašanje. Razne ovire so nas takrat zadržavale, da nismo spisa nadaljevali. Morebiti je bilo to tudi najboljše, zakaj težko bi bili takrat koga prepričali.

Treba bode pa vendar pojasniti prej ali slej stališče svoje v tem vprašanju, zakaj le predobro čutimo, da gledé na to vprašanje stavijo naš list pod najostrejši nož nemile kritike. Nekdo nam je povedal naravnost in nenaravnost, da smo tesnosrčni, omejeni, da torej

nismo za beletristiko, ker ne pišemo in ne damo pisati o ljubezni odkrito, golo in pogostno. Drugi so se hudovali nad našimi kritikami, ker smo nekoliko stvari opomnili o tej točki. Tretji so nas prijemali v pismih itd. A tudi z druge strani slišimo nekaterokrat ostro sodbo in vsaj nekoliko graje. Tako imamo pač dovolj prilike, da slišimo razloge za in proti in se poučimo temeljito o tej stvari. Da bi si dali vsi gorečniki obeh nazorov dopovedati, da je treba povsod prav razločevati, ako hoče kdo prav soditi! Vselej smo bili in smo zoper polzko opisovanje raznih stvari, katere so po nramstvenih zakonih prepovedane ali čednosti nevarne. A nikakor nečemo pisateljem braniti, da ne bi poštenih razmer opisovali tako, kakor zahteva olika in modra previdnost.

Pa, skoro da smo segli predaleč. Nečemo razkazovati svojih nazorov, marveč nazore pisatelja, ki ima tudi pri zagovornikih velike slobode veljavo, in ta je ruski pisatelj Tolstoj. Ako mi zapišemo kako besedo, ki priporoča nramnost, očitajo nam omejenost. Dobro, kaj bode pa očitali ruskemu pisatelju, ki biča neusmiljeno one spise, one razmere, one namene itd., ki se ne vjemajo z zakonom prave čistosti? Kaj pa pravite na to, da razlaga Tolstoj v najožjem zmislu one besede svetega pisma, ki se glasé: »Jaz pa vam povem, da vsak, kateri ženo pogleda, da jo poželi, je prešestoval ž njo v svojem srcu?« Nikakor se ne strinjam z razlaganjem, katero nam podaje Tolstoj, še manj odobrujem njegove verske nazore v obče, a vredno truda je vendar slišati odkrite besede tega duhovitega pisatelja, s katerimi šiba sedanje nazore in razmere gledé na »ljubezen«. Poslušajmo:

»Vino, ženska, petje! pravijo pesniki v svojih pesmih . . . E kaj, poglejte vendar vso poezijo, vse slikarstvo in kiparstvo: od Puškina in od golih kipov Venere in Phryne počenši, vidite, da je ženska samo za zabavo.« — »Pomislite le: Od zgodnje mladosti nič drugega kakor lišpanje, ples, igranje, čitanje pesmij in zaljubljenih povestij, petje, obiskovanja gledališča . . . Ni se treba čuditi nravni sprijenosti med ženskami naših omikanih krogov, marveč čuditi se moramo, da je je tako malo.« (Kaj je torej krivo npravne sprijenosti?) »Ženske vedó prav dobro, da tudi najbolj vzorna, tudi »poetična« ljubezen ni odvisna od nraavnih prednostij, ampak od čutnih razmer, tudi od lás, od barve in kroja obleke. Vprašajte tako žensko, kaj bi videla rajša: ali, da jo obdolžé laži, krutosti ali celó kakega slabega dejanja, ali pa, da se pokaže ljudem v nelepi obleki! Vsaka hoče rajša prvo.« (Torej je naša olika tako daleč zašla, da se ženske bolj sramujejo nekoliko slabe obleke, kakor pa grdega dejanja. Ali ne izvira ta žalosten pojav tudi od tod, da se v pesniških proizvodih telesne stvarij, telesna lepota vedno popisuje?) »Ženske znajo s takimi pomočki delovati na moškega, da ne more niti star mož mirno občevati ž njimi. Ogleдите si le naše veselice in plese! Ženska vé povsodi, kaj more. In ko se je približal mlad mož taki ženski, izgubljen je, kakor pod vejami strupenega drevesa. Poprej mi je bilo vedno težko in neprijetno, ako sem videl nališpano žensko, ali pa kako našo gospo napravljeno za na ples: a sedaj mi je to naravnost strašno, v tem se mi zdi, da je nekaj ljudem nevarnega, protipostavnega, in jaz bi takoj klical stražnika in zahteval brambo proti nevarnosti, zahteval, da naj nevarno osebo odženejo. In to ni nikakor šala. Prepričan sem, da pride čas — in pride morda prav kmalu —, v katerem bodo

ljudje to izprevideli in se čudili, kako je moglo biti kdaj kaj takega dovoljeno.« (Ali se pa ne bodo tudi čudili, kako je moglo biti dovoljeno, take knjige prodajati, s katerimi se v mladini budi sama čutnost?) — »Treba je, da drugače sodimo o ljubezni. Treba je možke in ženske tako vzgojiti, da ne bodo imeli take ljubezni za nekaj poetičnega, vzvišenega . . . Ne sme se prelamljanje zakonske zvestobe proslavljati v povestih, pesmih, igrah.«

»V naši družbi so povzdignili ljubovanje med mladimi osebami — kar je samo čutno — do nekakega višjega, pesniškega namena, človeškega delovanja, kar potrjuje vsa umetnost in poezija naše družbe . . . Zaradi tega se potratijo najboljše moči ne samo v nerodovitnem, ampak v škodljivem delu. Iz tega moremo sklepati, da ne smemo več verjeti, da je čutna ljubav kaj posebno vzvišenega, ampak spoznati moramo, da za človeka dostojno delo je truditi se za človeštvo, za domovino, vednost ali umetnost (da ne govorim o delu za Boga) . . . Zaljubljenje (kolikor se tudi trudijo v vezani in nevezani besedi, da bi dokazali nasprotno) ne olajša nikdar dosege vzvišenega namena, ampak jo vselej ovira« . . .

Te stavke smo podali v prostem prevodu, ker drugače bi se ne dali ločiti iz zveze in bi ne bili umevni. Iz tega lahko razvidijo naši pisatelji, kakor čitatelji, kaj trdi Tolstoj: Oni predmet, ki ga nekateri tako hvalijo, ni pač najbolj vzvišena stvar in vrhunec človeške plemenitosti, ampak mnogokrat narobe.

Mi ne dostavljamo tem odlomkom ničesar. Želimo pa, da bi naši leposlovci bolj mislili, potem se utegnejo naposled le preveriti, da je nad »ljubeznijo« še marsikaj lepega in vzvišenega, kar naj bi spoznala in v lepi obliki človeštvu pokazala umetnost.

